

Onafhankelijkheid gewogen

EINDRAPPORT COMMISSIE ONDERZOEK CROSS-CULTUREEL
MENSENRECHTENCENTRUM VRIJE UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

30 juni 2022

Dit rapport bevat de bevindingen van het onderzoek naar de onafhankelijkheid van de activiteiten van het Cross-cultural Human Rights Centre van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Het onderzoek werd verricht in opdracht van het college van bestuur van de Vrije Universiteit.

De commissie bestond uit (zie nader bijlage 5):

Prof. mr. Carel Stolker (voorzitter)

Prof. dr. Willem van Genugten

Prof. dr. Gerrie ter Haar

Prof. dr. Inge Hutter

De commissie werd ondersteund door drs. Frans Los.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting van bevindingen; conclusies en adviezen

- 1) Verantwoording
 - a. Aanleiding
 - b. Opdracht, afbakening, opzet en werkwijze
- 2) Samenwerking met Chinese partners
 - a. Grote belangstelling voor China
 - b. Effecten Chinabeleid op de academische instellingen
 - c. Zorgen over academische vrijheid en weglekken van strategische kennis
 - d. Een andere koers
 - e. Kader Kennisveiligheid Universiteiten
 - f. Ontwikkelingen in het buitenland
 - g. EU-Toolkit
 - h. De minister van OCW over het Centrum
 - i. De Chinese president over 'World-class universities with Chinese characteristics'
- 3) Feitelijke beschrijving van het Centrum
 - a. Werkwijze en afbakening
 - b. Oprichting van het CCHRN (het netwerk)
 - c. Oprichting van het CCHRC (het Centrum) bij de Vrije Universiteit
 - d. Missie van het Centrum
 - e. Voornaamste actoren
 - f. Academische vrijheid als onderdeel van de afspraken
 - g. Bekostiging en voorwaarden
 - h. Governance van het Centrum
 - i. Personeel van het Centrum
 - j. Cross-cultural Human Rights Review (CCHRR)
 - k. Website
 - l. Onderwijsaanbod van het Centrum
- 4) Onderzoeksactiviteiten van het Centrum
 - a. Werkwijze en afbakening
 - b. De receptorbenadering als leidend concept
 - c. De receptorbenadering aanvankelijk politiek omarmd
 - d. De receptorbenadering en China: over collectieve rechten en plichten van de mens
 - e. De receptorbenadering: *putting people first* en etnografisch onderzoek
 - f. Universaliteit van de rechten van de mens
 - g. Situering opvattingen in een geopolitieke context
- 5) Bespreking van de bevindingen
 - a. Over het Centrum en de samenwerking met Chinese partners
 - b. Onderzoek: publicaties en methodologie
 - c. Financiering en transparantie
 - d. Samenvattend: is er bewijs voor ongewenste beïnvloeding?

Bijlagen:

1. Reglement Tijdelijke Commissie Onderzoek CCHRC
2. Toepasselijke regelgeving
 - a. Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit (2018)
 - b. Code goed bestuur Nederlandse universiteiten (2019)
3. Gesprekken en schriftelijke raadpleging
4. Lijst met afkortingen
5. Commissieleden
6. Reactie kernmedewerkers CCHRC
7. Reactie college van bestuur VU

VOORWOORD

Voor u ligt *Onafhankelijkheid gewogen*, het rapport van de Commissie Onderzoek cross-cultureel mensenrechtencentrum van de Vrije Universiteit Amsterdam. De Commissie heeft onderzoek gedaan naar de onafhankelijkheid van het *Cross Cultural Human Rights Centre* van de Vrije Universiteit.

De Commissie heeft het vertrouwen dat in haar is gesteld, zowel van het college van bestuur van de VU als van de Faculteit Religie en Theologie en de directeur en medewerkers van het Centrum, zeer op prijs gesteld. Hun openheid, de plezierige gesprekken, en de snelheid waarmee zij reageerden op vragen van de commissie hebben haar werk vergemakkelijkt. De commissie dankt ook de onderzoekers van buiten het Centrum met wie zij op voordracht van de directeur heeft gesproken, en voorts de beide externe adviseurs. Het spreekt voor zich dat geen van hen allen op enigerlei wijze verantwoordelijkheid draagt voor de inhoud van dit rapport.

Het gaat om een wezenlijk onderwerp: de onafhankelijkheid en de geloofwaardigheid van academisch onderzoek en onderwijs. Het rapport is uitvoeriger geworden dan voorzien. In minder dan tien jaar kan veel veranderen, zowel in de inhoud en methode van wetenschappelijk onderzoek als in de context waarin dat plaatsvindt. De Commissie is zich daarom steeds bewust geweest van het risico van *hindsight bias*. Daarom gaat zij uitvoerig in op zowel de ontwikkelingen in de samenwerking met Chinese partners, als op de ontwikkelingen in het interdisciplinaire mensenrechtenonderzoek, inclusief de methoden van goed wetenschappelijk onderzoek.

De Commissie hoopt dat haar rapport niet alleen een antwoord geeft op de onderzoeksvraag van het college van bestuur, maar dat het ook een bijdrage levert aan het huidige debat over mensenrechtenonderzoek in autocratisch geregeerde landen. In het rapport wil de Commissie benadrukken dat de situatie rond academische vrijheid in China de afgelopen jaren is verslechterd en dat het belangrijk is zich daarvan rekenschap te geven. Dat geldt zowel voor de samenwerking met onderzoekers in China, als met Chinese onderzoekers in Nederland. Ook moeten kennisinstellingen zich nog beter bewust worden van de mogelijke inperking van de vrijheid van Chinese studenten in ons land.

In het maatschappelijke en politieke debat gaat het vaak om kennisveiligheid in de zin van het weglekken van strategische kennis, maar deze casus laat zien dat deze kennisveiligheid breder is dan vooral het bèta-, medische- en technologische domein. Ook in de alfa-gamma-wetenschappen vereist de samenwerking met Chinese partners alertheid van alle betrokkenen: bestuurders, financiers, onderzoekers en docenten, alsook de studenten en de universitaire medezeggenschap. Dat geldt bepaald ook voor de rechtswetenschap, met haar ten dele normatieve onderzoek en onderwijs. De academische wereld moet zien om te gaan met het feit dat kwetsbaarheid voor ongewenste beïnvloeding of zelfs inmenging een realiteit is geworden in de hedendaagse geglobaliseerde kennisproductie.

De Commissie wenst de besturen van de Vrije Universiteit en van de Faculteit Religie en Theologie, en de bij het Centrum betrokken medewerkers, wijsheid toe bij de nu te zetten stappen. Zij hoopt dat niet alleen haar conclusies, maar ook de adviezen daarbij behulpzaam zijn.

Carel Stolker, voorzitter van de commissie

SAMENVATTING VAN BEVINDINGEN; CONCLUSIES EN ADVIEZEN

Op 19 januari 2022 bracht de NOS naar aanleiding van een WOB-verzoek het bericht naar buiten dat een wetenschappelijk centrum van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU), het *Cross Cultural Human Rights Centre*, onderzoek doet naar mensenrechten met behulp van geld van een Chinese universiteit. Hoogleraren van het centrum zouden geregeld voor een alternatieve visie op mensenrechten pleiten, onder andere met betrekking tot China. Volgens de NOS blijkt uit de door de VU vrijgegeven stukken als reactie op het Wob-verzoek, dat het Centrum in 2018, 2019 en 2020 tussen de 250.000 en 300.000 euro per jaar kreeg. Het bericht vermeldde onder meer:

Het geld komt van de Southwest University of Political Science and Law (SWUPL) in Chongqing. Universiteiten in China zijn nauw verbonden aan het politieke regime, de communistische partij. Tot dit jaar was de universiteit in Chongqing de enige geldschieter van het onderzoekscentrum. Betrokken hoogleraren die verbonden zijn aan het centrum nemen het met regelmaat op voor het mensenrechtenbeleid van China. Dat is opvallend omdat het land al jaren onder vuur ligt vanwege mensenrechtenkwesaties, bijvoorbeeld in de regio Xinjiang. De VU ontkent dat de academische onafhankelijkheid in het geding is, maar deskundigen die de NOS raadpleegde, zetten daar vraagtekens bij en spreken van een ongewone financieringsconstructie.¹

Omdat daarmee hoe dan ook getwijfeld kon worden aan de onafhankelijkheid van het onderzoek van het *Cross Cultural Human Rights Centre* (CCHRC, hierna 'het Centrum'), heeft de VU de activiteiten van het Centrum meteen stilgelegd en de website gesloten. De inhoudelijke bijdragen zijn verwijderd en een verklaring van de VU is op de eerste pagina geplaatst.

Het college van bestuur van de VU heeft vervolgens op 25 februari 2022 de Commissie Onderzoek cross-cultureel mensenrechtencentrum van de Vrije Universiteit Amsterdam ingesteld, die de opdracht kreeg na te gaan of het onderzoek, het onderwijs en de overige activiteiten van het Centrum op een onafhankelijke manier tot stand zijn gekomen. De Commissie stond onder voorzitterschap van prof. mr. Carel Stolker, voormalig rector magnificus en bestuursvoorzitter van de Universiteit Leiden.

In **hoofdstuk 1** beschrijft de Commissie de inkadering en verantwoording van de opdracht en schetst zij haar werkwijze. Belangrijke begrippen als academische vrijheid, zelfcensuur, onafhankelijkheid en ongewenste beïnvloeding worden gehanteerd op basis van definities van de KNAW, de rijksoverheid en de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit 2018.

De Commissie stelt vast dat het Centrum onderzoek doet op een veelheid van terreinen, waaronder de positie van minderheden in de Nederlandse samenleving, met bijzondere aandacht voor de islamitische gemeenschap. Vanwege de financieringsrelatie met de SWUPL heeft de Commissie zich enkel op de activiteiten gericht die betrekking hebben op China.

De Commissie heeft al snel geconstateerd dat zij bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag niet voorbij kan gaan aan een bespreking van de ruimere context van academische samenwerking met Chinese partners wereldwijd. In **hoofdstuk 2** geeft de Commissie een eigen analyse van de ontwikkelingen. Daarin wordt niet alleen aandacht besteed aan de rol van de Nederlandse universiteiten, maar ook aan die van onder andere het ministerie van OCW. De analyse laat zien dat universiteiten wereldwijd al vele jaren samenwerken met Chinese partners zowel voor wetenschappelijke doeleinden als voor werving en uitwisseling van studenten en promovendi. Dat geldt ook voor Nederland. Van enige terughoudendheid was, althans tot voor kort, nauwelijks sprake. In het hoofdstuk geeft de Commissie daarvan een aantal voorbeelden.

Vanaf 2016 ontstonden, in Nederland mede als gevolg van publicaties van het *Leiden Asia Centre*, zorgen over het klimaat rond de academische vrijheid in China en over het weglekken van gevoelige wetenschappelijke informatie naar zogenoemde 'onvrije landen' ('Kenniseveiligheid'). Bij academische vrijheid, vooral in de sociale wetenschappen, de geesteswetenschappen en ook de rechtswetenschappen, gaat het onder andere over het

¹ NOS, 'China financiert onderzoek naar mensenrechten aan VU', 19 januari 2022 (aangepast op 21 januari 2022).

gevaar van ongewenste beïnvloeding en (zelf)censuur van onderzoekers. Het ongewenst weglekken van gevoelige wetenschappelijke informatie speelt meer bij bèta-, technisch en medisch onderzoek.

Sinds 2019 mengde ook de Nederlandse overheid zich in het gesprek. Zij bepleitte een meer gecoördineerde inzet van Nederland in geval van samenwerking met Chinese partners. Vanaf 2020 kwamen er in Kamerbrieven concrete aanwijzingen over bedreiging van de kennisveiligheid. Halverwege 2021 volgde het Kader Kennisveiligheid Universiteiten van de UNL (voorheen VSNU) met een routekaart voor effectief risicomangement van samenwerking met niet-EU-partners. Dat kader is ook van toepassing op samenwerking met Chinese partners.

Minister Dijkgraaf van OCW wees recentelijk in zijn Kamerbrief van 21 januari 2022 opnieuw op de bedreiging van fundamentele vrijheden als de vrijheid van meningsuiting en van kernwaarden als academische vrijheid en wetenschappelijke integriteit, en hekelde inmengingsactiviteiten van statelijke actoren, bijvoorbeeld door gebruik te maken van financiële afhankelijkheid. De Commissie neemt dergelijke recente ontwikkelingen mee in haar beschouwingen omdat zij, naast haar bespreking van het Centrum, ook een aantal adviezen formuleert voor de toekomst.

In het buitenland is eveneens een kanteling gaande in het denken over samenwerking met China. Daarbij valt op dat vrijwel niemand een volledige stopzetting van samenwerking met Chinese partners voorstaat; integendeel, samenwerking met China is voor een veelheid aan wetenschappelijke disciplines van groot belang. Ook de Europese Commissie adviseerde nog onlangs, in januari 2022, om niet op voorhand de samenwerking met partners in 'onvrije landen' uit de weg te gaan; wel kwam zij met een aantal concrete *tools* die door instellingen van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs actief geëxploreerd zouden moeten worden.

Tegen deze achtergrond van veranderende inzichten over samenwerking met Chinese partners heeft de Commissie in **hoofdstuk 3** van dit rapport de totstandkoming van het VU-centrum beschreven. De Commissie heeft zich daarbij gebogen over de oprichting, doelstellingen, governance, financiering, het personeel en de inhoudelijke activiteiten van het Centrum.

Vóór de oprichting van het Centrum bij de Vrije Universiteit was in Beijing in 2014 al het internationaal *Cross-cultural Human Rights Network (CCHRN)* opgericht bestaande uit mensenrechtenexperts en -instituten uit China, Afrika, het Caraïbisch gebied en van een Palestijnse universiteit. Vanuit Nederland waren de Universiteit Utrecht en de Vrije Universiteit als waarnemer aangesloten. Vanuit dit netwerk is het idee ontstaan een *Cross-cultural Human Rights Centre* op te richten en dat onder te brengen bij de Vrije Universiteit. Het college van bestuur van de VU is halverwege 2015 met dit idee benaderd. De initiatiefnemers waren [Medewerker 1](#) verbonden aan de Universiteit Utrecht en tot dan wetenschappelijk directeur van de landelijk erkende Onderzoeksschool Rechten van de Mens en al actief in het internationale netwerk CCHRN, en [Medewerker 2](#) toenmalig decaan van de Faculteit Godgeleerdheid (thans: Religie en Theologie) van de VU.

In deze beginperiode is het college van bestuur van de VU het aanspreekpunt voor de initiatiefnemers geweest. Dat was in een periode dat samenwerking met China nog tamelijk onproblematisch werd gevonden. Het initiatief werd verwelkomd door de voorzitter van het college mits er bij een aantal faculteiten van de VU voldoende draagvlak zou komen voor oprichting van het centrum en er bovendien externe financiering zou worden gevonden. Het toenmalige college van bestuur stelde voorts als voorwaarde dat het centrum, bij gebleken succes, na enkele jaren zou worden opgenomen in de zogeheten eerste geldstroom.

In het voorjaar van 2016 bleek dat het op te richten centrum op voldoende intern draagvlak kon rekenen onder onderzoekers vanuit verschillende faculteiten van de VU.

Voor de financiering werden verkennende gesprekken gevoerd met het ministerie van Buitenlandse Zaken dat al eerder een cross-cultureel mensenrechtenprogramma onder leiding van [Medewerker 1](#) bij de Universiteit Utrecht had gefinancierd. Deze financieringsoptie ketste uiteindelijk af. Vervolgens werd door [Medewerker 1](#) thans de directeur van het Centrum bij de VU, vanuit zijn netwerk van samenwerking met Chinese universiteiten, een inventarisatie gemaakt van mogelijke financiële bijdragen door academische instellingen in China. Begin 2017 bleek het *Human Rights Institute* van de *Southwest University of Political Science & Law* bereid het Centrum voor verschillende jaren te financieren. De missie van het Centrum werd het debat over mensenrechten te stimuleren in de geest van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, maar daarbij vooral de aandacht te

richten op visies en opvattingen uit de zogenoemde *Global South* die door de bestaande machtsverhoudingen internationaal vaak onvoldoende aan bod zouden komen.

In de samenwerkingsovereenkomst tussen VU en SWUPL zijn de academische vrijheid en de onafhankelijkheid van het Centrum met zoveel woorden opgenomen, zonder een nadrukkelijke verantwoordingslast naar de financier.

Bij de officiële start van het Centrum op 2 juli 2017 werd afgesproken dat het in eerste instantie deel zou uitmaken van de Faculteit Religie en Theologie, totdat ook andere faculteiten van de VU zouden aanhaken. Op 1 maart 2021 heeft het Centrum een interfacultaire status gekregen onder verantwoordelijkheid van de faculteiten Religie en Theologie, Rechtsgeleerdheid en Sociale Wetenschappen en de *School of Business and Economics*, waarbij de eerstgenoemde als penvoerder ging optreden. Vertegenwoordigers van de betrokken faculteiten vormen gezamenlijk het bestuur van het Centrum.

Het Centrum is klein, met gemiddeld acht personen verdeeld over 3,5 fte, allen in dienst van de VU. Naast de directeur kent het Centrum enkele andere onderzoekers, een managing editor voor het tijdschrift *Cross-cultural Human Rights Review* en een web-ondersteuner. De website is niet van het Centrum, maar van het internationale netwerk CCHRN; wel wordt deze vanuit het Centrum gefaciliteerd.

In 2020 heeft het bestuur van de Faculteit Religie en Theologie aan het Centrum gevraagd met voorstellen te komen om voor de financiering ook andere dan Chinese bronnen aan te boren.² Het bestuur achtte dit gewenst in het licht van het veranderende klimaat van samenwerking met Chinese partners. Er zijn vervolgens serieuze pogingen gedaan, maar het vinden van dergelijke financiering is tot op heden niet gelukt.

Het Centrum biedt een tweetal cursussen aan, waarbij de Commissie zich, gelet op haar opdracht, heeft gericht op de cursus *Law, Human Rights and Governance in Today's China*. Dit zogenoemde *honours*-onderwijs is verzorgd voor studenten van de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam. Uit de schriftelijke evaluaties van de studenten blijkt dat zij de cursus positief beoordelen. Studenten geven aan het vooral interessant te vinden in aanraking te komen met 'noordelijke' én 'zuidelijke' perspectieven op mensenrechten.

Wat betreft de wetenschappelijke publicaties van het Centrum heeft de Commissie zich in **hoofdstuk 4** allereerst gericht op de voor het Centrum leidende benadering: de receptorbenadering. Het Centrum probeert met deze benadering meer erkenning te krijgen voor de specifieke mensenrechtelijke en ontwikkelingsnoden van landen in de *Global South*, en door een preciezer begrip van hun geschiedenis, cultuur en normencomplexen meer vooruitgang te bereiken op het lange pad naar een universele realisering van de rechten van de mens.

In haar onderzoek heeft de Commissie gekeken naar de wijze waarop Centrum-onderzoekers de receptorbenadering hebben toegepast in China. De benadering blijkt methodologisch veelal problematisch en vaak te leiden tot *cherry-picking* uit uiteenlopende culturele opvattingen en praktijken, via wetenschappelijke methoden die verder niet of nauwelijks worden verantwoord. De Commissie duidt dit aan als *cultuureclecticisme*.

Ook voor de receptorbenadering geldt dat er een kanteling in het denken gaande is. In hoofdstuk 4 wordt beschreven hoe van Nederlandse regeringswege aanvankelijk over deze benadering werd gedacht, in 2012 leidend tot pilotfinanciering door het ministerie van Buitenlandse Zaken van een mensenrechtenprogramma bij de Universiteit Utrecht. De receptorbenadering ontving kritiek maar de pilotfinanciering kreeg ook steun in de Tweede Kamer. Nadien hebben opeenvolgende ministers van Buitenlandse Zaken afstand genomen van deze benadering. Recentelijk, in februari 2022, gebeurde dat door de huidige minister die, na hernieuwde Kamervragen, liet weten dat de receptorbenadering de universaliteit en ondeelbaarheid van mensenrechten zou ondermijnen en het collectieve belang boven de rechten van het individu zou verkiezen.

Medewerker 1 directeur van het Centrum, pleit in zijn publicaties voor de ontwikkeling van een specifiek 'zuidelijk' mensenrechtenmodel dat door hem wordt afgezet tegen het gangbare 'noordelijke' model. Zijn inspanningen en die van het *Cross-cultural Human Rights Network* hebben geleid tot het document *Comprehensive Southern*

² Ook in 2017 was dat verzoek al aan het Centrum gedaan, maar toen was de insteek er veeleer een van risicospreiding en bedrijfsvoering.

Vision on Human Rights. Hoewel dit in naam aanhaakt bij het concept universaliteit van mensenrechten zoals geformuleerd in de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM), leidt het, in combinatie met de wijze waarop de receptorbenadering in relatie tot China wordt toegepast, in de ogen van de Commissie de facto tot *cultuurrelativisme*.

In de bespreking van haar bevindingen in **hoofdstuk 5** stelt de Commissie dat de Centrum-publicaties over China vaak een politiek-normatief karakter hebben. Op zichzelf is dat voor juridisch-wetenschappelijk onderzoek niet ongewoon, maar de onderzoekers van het Centrum schurken met hun publicaties en andere publieke uitingen nauw aan tegen de politieke uitspraken van de president van China. Bovendien heeft de Commissie ernstige bedenkingen bij de methodologie die wordt ingezet bij de praktische en empirische tenuitvoerlegging van de receptorbenadering in China. Aldus maken de onderzoekers van het Centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is. Voor de Commissie is het sowieso de vraag of de receptorbenadering door de beperkte mate van vrijheid van burgers en minderheden om zich vrijelijk uit te spreken geschikt is voor mensenrechtenonderzoek in China.

Ook over de financiering van het Centrum is de Commissie kritisch. Ten tijde van de totstandkoming van het Centrum had verwacht mogen worden dat erover was nagedacht of de eenzijdige financiering door één partij, het mensenrechteninstituut van SWUPL, verstandig zou zijn, ook al was in de samenwerkingsovereenkomst de academische vrijheid van de onderzoekers met zoveel woorden vastgelegd.

Bovendien zijn de onderzoekers en de verantwoordelijke bestuurders van het Centrum en de Faculteit Religie en Theologie later niet transparant geweest over de externe financiering. Dat is in strijd met de vereisten van de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit en de Code goed bestuur van de Nederlandse universiteiten. De externe financiering was noch op de website van het Centrum/Netwerk noch in de wetenschappelijke en andere publicaties van de betrokken onderzoekers te vinden.

De Commissie heeft evenwel geen bewijs gevonden dat individuele onderzoekers hun opvattingen hebben laten 'kopen' of dat zij zich onder druk van de Chinese financier schuldig hebben gemaakt aan zelfcensuur. De onderzoekers zijn oprecht in hun missie de mensenrechten in de Global South te bevorderen, zijn overtuigd van de waarde van de receptorbenadering, geloven daarin, en zijn daarover steeds open geweest. Tegelijkertijd valt er op hun werk veel aan te merken waar zij claimen een sociaalwetenschappelijke methodologie toe te passen die vervolgens niet met degelijke argumenten wordt verantwoord, en door in publicaties kritiekloos aan te sluiten op de mensenrechtensvisie van de Chinese president. Dit met voorbijgaan aan evidente mensenrechtenschendingen in China. Het was een terugkerend thema in de gesprekken die de Commissie heeft gevoerd. De intenties van de onderzoekers om het perspectief van 'de ander', van de Global South, op mensenrechten te laten horen, acht de Commissie zeer legitiem, maar zij lopen in het China-onderzoek niet synchroon met een solide wetenschappelijke uitvoering.

De Commissie wil, ten slotte, de maatschappelijke verantwoordelijkheid van Nederlandse universiteiten en overige kennisinstellingen benadrukken waar het gaat om het samenwerken met partners uit landen waar mensenrechten op ernstige wijze worden geschonden. Dat geldt zonder twijfel ook voor de wijze waarop China omgaat met de Oeigoerse moslims en andere minderheden in de provincie Xinjiang. Daarbij spelen nog extra de zorgen over intimidatie en dreigementen aan het adres van Oeigoeren die in Nederland wonen. Niet voor niets heeft de minister van OCW de Nederlandse kennisinstellingen aangesproken op die verantwoordelijkheid. Om haar te kunnen waarmaken is het van belang dat alle instellingsbesturen op de kortst mogelijke termijn beschikken over een overzicht van hun samenwerkingsprojecten met buitenlandse partners, inclusief Chinese, daarover transparant zijn en daarop acteren. Dit is dus zeker niet alleen een opdracht voor de Vrije Universiteit, maar een opdracht aan alle kennisinstellingen in ons land.

Conclusies

De Commissie trekt op basis van haar bevindingen de volgende conclusies als antwoord op de vraag of het onderzoek, het onderwijs en de overige activiteiten van het Centrum op een onafhankelijke manier tot stand zijn gekomen.

- I. De bestuurders en onderzoekers van de Vrije Universiteit valt geen verwijt te maken dat zij bij de oprichting van het Centrum in 2016/2017 een samenwerking zijn aangegaan met een Chinese partner, het mensenrechtencentrum van de *Southwest University of Political Science & Law* (SWUPL).
- II. Over de mogelijke risico's van de eenzijdige financiering is bij de oprichting van het Centrum evenwel onvoldoende nagedacht. Weliswaar werd al in 2017 het Centrum gevraagd zijn financiering te diversifiëren, maar toen was de insteek er veeleer een van financiële risicospreiding en bedrijfsvoering. Eerst in 2020 is de opdracht uitgegaan om de financiering te diversifiëren in het licht van het veranderende klimaat ten aanzien van samenwerking met Chinese partners. De Commissie acht dat rijkelijk laat, maar beseft ook dat processen als deze tijd vragen. Tegelijkertijd vindt de Commissie het aannemelijk dat de VU zonder het onderzoek van de NOS niet tot de scherpe en snelle maatregelen zou zijn gekomen, waartoe zij begin dit jaar is overgegaan.
- III. De Commissie heeft ernstige bedenkingen bij de wetenschappelijke methode die wordt ingezet bij de praktische tenuitvoerlegging van de receptorbenadering in China. Dit laat onverlet dat de receptorbenadering ook waardevolle elementen kent. Maar of toepassing ervan in centraal geleide staten als China, met weinig ruimte voor afwijkende opvattingen, tot wetenschappelijk verantwoorde bevindingen kan leiden, acht de Commissie uiterst twijfelachtig. Op het Centrum rust in elk geval de plicht methodologisch grondiger te werk te gaan en daarover zorgvuldiger verantwoording af te leggen.
- IV. Dit alles doet bovendien de vraag rijzen naar een mogelijke *dual use* van de inzichten die de onderzoekers van het Centrum ten aanzien van China naar buiten brengen. Wat de onderzoekers zelf zien als potentieel belangrijke conceptuele bijdragen aan de verbetering van het Chinese mensenrechtenbeleid, kan door Chinese collega's worden gebruikt in hun academisch onderzoek en onderwijs, maar kan óók door de Chinese overheid worden ingezet om het eigen mensenrechtenbeleid te gieten in bewoordingen die beter lijken aan te sluiten bij mondiale mensenrechtendebatten. Op die manier kan de Chinese overheid zowel een eigen 'zuidelijk' geluid laten horen, als vasthouden aan de publiekelijk uitgedragen gedachte dat zij keurig opereert binnen het bestaande VN-mensenrechtensysteem. Dit kan de facto leiden tot een legitimatie en instandhouding van het mensenrechtenbeleid van een autocratisch regime.
- V. Verwijtbaar is dat de onderzoekers en ook de verantwoordelijke bestuurders van het Centrum en de Faculteit Religie en Theologie niet open zijn geweest over de externe financiering – noch op de websites van het Netwerk/Centrum, noch in de publicaties. Dat is in strijd met de vereisten van de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit.
- VI. De Commissie heeft geen bewijs gevonden dat individuele onderzoekers hun opvattingen hebben laten 'kopen' of dat zij zich onder druk van de Chinese financier schuldig hebben gemaakt aan zelfcensuur.

Adviezen

De Commissie heeft voor het college van bestuur de volgende adviezen:

- I. Aan het aangaan van iedere nieuwe samenwerking en aan het aanvaarden van externe financiering dient een risicoanalyse ten grondslag te liggen. Waar het gaat om samenwerking met partners uit zogenoemde 'onvrije landen', worden zowel landelijk als Europees inmiddels (2021/2022) kaders en leidraden geformuleerd die kennisinstellingen daarbij kunnen helpen. Voorts adviseert de Commissie om in geval van toekomstig onderzoek naar mensenrechten in China en andere onvrije landen, de ethische commissie van de Vrije Universiteit de rol te laten spelen die haar toekomt.
- II. Gelet op ontwikkelingen die China de afgelopen jaren heeft doorgemaakt en gezien de verwachting dat de huidige trends zullen doorzetten, is voor het type onderzoek dat het Centrum verricht, voortzetting van de financiering door Chinese partners af te raden.
- III. Organiseer binnen de VU een betere inbedding voor de bij het Centrum betrokken onderzoekers, met een steviger bestuurlijke en wetenschappelijke verankering. Geef daarbij de onderzoekers de ruimte om de receptorbenadering verder op haar merites te onderzoeken, met inbegrip van het nader ontwikkelen van (kennis van) bijpassende wetenschappelijke methoden, en met bijzondere aandacht voor toepassing daarvan in centraal geleide staten, en zie er via reguliere accreditatie- en visitatieprocedures op toe dat dat alles gebeurt volgens geldende kwaliteitsmaatstaven.
- IV. Er is thans geen noodzaak in algemene zin de samenwerking met Chinese partners stop te zetten, mits kan worden voldaan aan voorwaarden als waarborging van de academische vrijheid, inclusief de subvoorwaarde dat het ontwerp en de inrichting van onderzoek bij de onderzoekers ligt, en dat openheid, wetenschappelijke integriteit en kennisveiligheid gegarandeerd zijn. Probeer, met inachtneming van het bovenstaande, het verbreken van de relaties met China te voorkomen, omdat daardoor ook positieve ontwikkelingen teniet worden gedaan. Dat geldt wat de Commissie betreft ook voor het mensenrechteninstituut van SWUPL. Denk hierbij aan het openhouden van lijnen naar nieuwe generaties van jonge Chinese onderzoekers en docenten die oprecht proberen aan te haken bij het mondiale mensenrechtendiscours. Ook hebben de studenten van de VU en van de UvA aangegeven het onderwijs van het Centrum interessant te vinden door de verschillende perspectieven op mensenrechten.
- V. Draag zorg voor openheid over externe financiering van onderzoek en andere activiteiten overeenkomstig de vereisten van de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit, en doe dat op alle niveaus, zowel bestuurlijk als academisch.

HOOFDSTUK 1. VERANTWOORDING

a. Aanleiding

1. De aanleiding tot dit rapport vormt het onderzoek dat de NOS op 19 januari 2022 heeft gepubliceerd naar het *Cross Cultural Human Rights Centre* (CCHRC) van de Vrije Universiteit Amsterdam. Medewerkers verbonden aan het Centrum, dat vrijwel geheel zou worden gefinancierd door 'Chinees geld', zouden het met regelmaat opnemen voor het mensenrechtenbeleid van China, dat al jaren onder vuur ligt vanwege ernstige mensenrechtenschendingen. Het onderzoek van de NOS en de deskundigen die de omroep raadpleegde plaatsten vraagtekens bij de onafhankelijkheid van het Centrum en bij de 'ongewone financieringsconstructie'.

b. Opdracht, afbakening, opzet en werkwijze

2. Op 25 februari 2022 heeft het college van bestuur van de VU een onafhankelijke onderzoekscommissie in het leven geroepen die antwoord moet geven op de vraag of het onderzoek, het onderwijs en de overige activiteiten van het Centrum (waaronder producten en uitingen) op een onafhankelijke manier tot stand zijn gekomen.
3. De Commissie heeft voor de definities van 'academische vrijheid'³ en 'zelfcensuur'⁴ aansluiting gezocht bij definities van de KNAW. Voor de definitie van 'onafhankelijkheid' sluit de Commissie aan bij de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit.⁵ Het begrip 'ongewenste beïnvloeding' is daarmee vanzelfsprekend nauw verweven; daarvoor is aangesloten op terminologie die de rijksoverheid hanteert.⁶

Academische vrijheid

'Academische vrijheid definieert de KNAW als het beginsel dat medewerkers aan wetenschappelijke instellingen in vrijheid hun wetenschappelijk onderzoek kunnen doen, hun bevindingen naar buiten kunnen brengen en onderwijs kunnen geven. Deze vrijheid geldt onder meer voor:

- de keuze van te onderzoeken thema's,
- de keuze en toepassing van de eigen onderzoeksvragen en -methoden,
- de toegang tot informatiebronnen,
- het publiceren en delen van informatie via conferenties, lezingen en lidmaatschap van wetenschappelijke groepen,
- de keuze om samenwerking met wetenschappelijke partners aan te gaan, en
- de invulling van het wetenschappelijk onderwijs.

Wetenschappers moeten op al deze punten hun nieuwsgierigheid, creativiteit en kritische geest kunnen volgen, om zo een veelomvattende kennisbasis op te bouwen en studenten breed te kunnen vormen.'

'De grenzen van academische vrijheid worden in belangrijke mate bepaald door professionele normen van wetenschapsbeoefening. Deze zijn voor het wetenschappelijk onderzoek vastgelegd in de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit.'

Zelfcensuur.

De KNAW definieert zelfcensuur als het 'bewust of onbewust afzien van het stellen van onderzoeksvragen of publiceren van onderzoeksresultaten omdat de vragen en/of de (verwachte) uitkomsten maatschappelijk en/of politiek onwenselijk worden geacht.'

³ KNAW-rapport: 'Academische vrijheid in Nederland', 2021.

⁴ Uit KNAW-briefadvies: 'Vrijheid van wetenschapsbeoefening in Nederland', 2018.

⁵ Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit (2018).

⁶ Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 'Beleidsreactie op Parlementaire Ondervragingscommissie ongewenste beïnvloeding uit onvrije landen', 23 november 2020.

Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid houdt onder andere in dat men zich in de keuze van de methode, bij de beoordeling van de data en in de weging van alternatieve verklaringen, maar ook bij het beoordelen van onderzoek of onderzoeksvoorstellen van anderen, niet laat leiden door buiten-wetenschappelijke overwegingen (bijvoorbeeld overwegingen van commerciële of politieke aard). Aldus geformuleerd omvat onafhankelijkheid ook onpartijdigheid. Onafhankelijkheid is in elk geval vereist bij de opzet en uitvoering van en rapportage over het onderzoek; bij de keuze van het onderzoeksobject en van de onderzoeksvraag is onafhankelijkheid niet altijd nodig.

Ongewenste beïnvloeding

Bij ongewenste beïnvloeding van wetenschappelijk onderzoek is sprake van een direct aanwijsbare actor. Het gaat om beïnvloeding door actoren, statelijk én niet-staatelijk, die vanuit ideologische of politieke motieven bepaalde maatschappelijke effecten willen bewerkstelligen, en die strijdig zijn met de regels van kwaliteit en integriteit van het wetenschappelijk onderzoek en onderwijs.

4. Uit een rapport van het Rathenau Instituut van juni 2022 komt naar voren dat Nederlandse wetenschappers regelmatig ongewenste beïnvloeding ervaren, maar ook dat 'het lastig is te zeggen' in hoeverre onderzoek in Nederland *daadwerkelijk* op een onwenselijke manier beïnvloed wordt:

Uit een enquête van NRC (2018) onder onderzoekers blijkt dat externe beïnvloeding die wetenschappers als ongewenst ervaren, zeker voorkomt: een kwart van de wetenschappers zegt er wel eens mee te maken te hebben gehad. Deze ongewenste invloed kwam het vaakst vanuit de overheid (51%) en het bedrijfsleven (47%), gevolgd door subsidie-organisaties zoals NWO en de EU (21%), en maatschappelijke organisaties (19%). De meest voorkomende vormen van ongewenste beïnvloeding waren: druk om de onderzoeksopzet aan te passen (44%), en druk om de resultaten aan te passen (37%). Van de wetenschappers die (naar eigen zeggen) met beïnvloeding te maken kregen, geeft 50% aan het onderzoek ondanks de ongewenste invloed zonder aanpassingen te hebben afgemaakt en gepubliceerd. 27% geeft aan het onderzoek te hebben aangepast aan de wensen van de opdrachtgever, 11% geeft aan het onderzoek te hebben afgemaakt, maar niet gepubliceerd en 4% geeft aan het onderzoek te hebben afgebroken.⁷

Het instituut vervolgt:

Contractonderzoek kan beïnvloed worden door de opdrachtgever – maar dat hoeft niet per definitie slecht te zijn (...). Enerzijds kunnen wetenschappers zich door samenwerking met overheid, bedrijven en andere instanties en organisaties laten informeren en inspireren. Door contractonderzoek te verrichten, kan de wetenschap beter inspelen op de behoeften van de samenleving en het bedrijfsleven. En dat zorgt weer voor relevanter onderzoek met meer maatschappelijke impact. Anderzijds dienen wetenschappers grenzen aan beïnvloeding te stellen. Het is bijvoorbeeld ongewenst dat er invloed uitgeoefend wordt op de uitkomsten van het onderzoek, omdat dan de betrouwbaarheid van wetenschappelijke resultaten in het geding kan komen.

Het Rathenau Instituut concludeert dat het antwoord op de vraag of beïnvloeding gewenst of ongewenst is, ook afhangt van iemands eigen inschattingen.

5. De Commissie is ervan uitgegaan dat *als* er in het geval van het Centrum sprake is geweest van ongewenste beïnvloeding van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek door de Chinese financier (of van een overheidsorgaan achter die financier), die beïnvloeding moet hebben plaatsgevonden door de medewerkers van het Centrum onder druk te zetten of te verleiden om af te wijken van algemeen

⁷ Rathenau Instituut, 'Onafhankelijke, betrouwbare en veilige wetenschap', juni 2022.

aanvaarde kwaliteits- en integriteitsregels voor wetenschappelijk onderzoek, en wel met het oog op het verwerven en veiligstellen van financiering van het Centrum door de Chinese partneruniversiteit. De vorm waarin dat afwijken plaatsvindt kan gelegen zijn in zelfcensuur. Zelfcensuur door wetenschappers is echter niet eenvoudig vast te stellen; de Europese Commissie spreekt naast zelfcensuur ook wel over *other accommodative behaviour*. Als zelfcensuur, of dergelijk gedrag, plaatsvindt, gebeurt dat doorgaans niet in verifieerbare uitingen, maar in het hoofd van de onderzoeker of van de docent – gaande de ontwikkeling van het ontwerp of de opzet van het onderzoek en van het onderwijs; de uitvoering van het onderzoek en het onderwijs, inclusief de gekozen methode; en het publiceren van de resultaten van onderzoek. Mogelijke terughoudendheid bij de onderzoeker of de docent zal dus zelden gedocumenteerd zijn. De Commissie heeft geen eigen inzage gevraagd in de mailboxen van de betrokken onderzoekers noch in versies van publicaties uit persoonlijke bestandsmappen. Dit zou naar de mening van de Commissie niet proportioneel zijn geweest met het oog op de privacy van de betrokkenen.

6. De Commissie heeft de feiten over het Centrum en zijn medewerkers verzameld, bestudeerd en in kaart gebracht, met bijzondere aandacht voor de afspraken die werden gemaakt met de Chinese financier en samenwerkingspartner over de vrijheden die de onderzoekers hadden en voor de verantwoording van de bestede middelen (hoofdstuk 3). Daartoe heeft de Commissie van de Vrije Universiteit de documenten en intern-bestuurlijke mailwisselingen toegezonden gekregen die hebben geleid tot de totstandkoming van het Centrum, inclusief zijn financiering.
7. De Commissie heeft geconstateerd dat het Centrum op een breder terrein onderzoeksactiviteiten verricht dan alleen in relatie tot China. Ze heeft, gezien de in opspraak gekomen financiering, besloten zich te concentreren op de onafhankelijkheid in het *China*-onderzoek en -onderwijs.
8. De Commissie heeft ook op de bestuurlijke verantwoordelijkheden gelet. Zij heeft de toepasselijke regelgeving die relevant is voor haar onderzoek in kaart gebracht (bijlage 2). Naast de Nederlandse Gedragscode wetenschappelijke integriteit van 2018 betreft dit de Code goed bestuur Nederlandse universiteiten van 2019. Universiteiten dienen te beschikken over een adequate en deugdelijke *governance* voor samenwerkingen en verbindingen en hebben een verantwoordingsplicht. De VU beschikt over 'richtlijnen contractuele samenwerkingsverbanden' die aansluiten op deze Code goed bestuur. Deze richtlijnen zijn van latere datum dan de periode waarin het Centrum werd opgericht en dan ook niet relevant voor het onderzoek van de Commissie. Wel is deze Code relevant met het oog op de adviezen die de Commissie formuleert voor de toekomst. Daarnaast heeft de Commissie in de statuten en het bestuursreglement en in andere interne regelingen gekeken naar passages over bestuurlijke verantwoordelijkheden van de VU bij het aangaan van samenwerkingen en het oprichten van interfacultaire onderzoeksinstituten. De Commissie heeft kunnen constateren dat de VU gehandeld heeft overeenkomstig haar regelingen. Er is geen sprake geweest van medezeggenschap op facultair of centraal niveau.
9. De Commissie heeft zich verdiept in de ontwikkeling die de samenwerking met Chinese partners de afgelopen circa twintig jaren in Nederland en in het buitenland heeft doorgemaakt voor zover dat relevant was voor het onderzoek (hoofdstuk 2). Deze analyse was van belang om vast te kunnen stellen of de Vrije Universiteit alleen al vanwege de samenwerking met een Chinese universiteit en met de aanvaarding van haar financiering heeft gehandeld in strijd met de bovengenoemde regels. Het spreekt daarbij vanzelf dat de inzichten van vandaag niet zonder meer van toepassing zijn op de situatie van de totstandkoming van het Centrum in 2016-2017. De Commissie heeft gepoogd de beide tijdlijnen, die van de ontwikkelingen rond het samenwerken met Chinese partners en die van de totstandkoming van het Centrum, zorgvuldig naast elkaar te leggen om zo tot degelijke conclusies en adviezen te kunnen komen.
10. De Commissie heeft kennisgenomen van alle publicaties, met name die over China, van de belangrijkste medewerkers van het Centrum. Ze heeft voor zover mogelijk teruggeluisterd naar relevante lezingen en tv-interviews. Ze heeft de syllabi die in het onderwijs worden gebruikt tot zich genomen en zich verdiept in de uitingen op de website van het Centrum/Netwerk. De wetenschappelijke benadering die de onderzoekers van het Centrum hanteren, wordt wel de *receptorbenadering* genoemd. Ook daarin

heeft de Commissie zich uitvoerig verdiept (hoofdstuk 4). Het onderzoek van de Commissie is echter nadrukkelijk geen wetenschappelijke onderzoeksvisitatie.

11. Alle informatie die zij heeft ontvangen en alle inzichten die zij heeft ontwikkeld heeft de Commissie betrokken in haar bevindingen, in haar conclusies en in haar adviezen aan het college van bestuur. In hoofdstuk 5 van dit rapport presenteert de Commissie haar bevindingen.
12. De opdracht is vastgelegd in een door de Commissie vastgesteld reglement, nadat deze met het college van bestuur was besproken (bijlage 1). De Commissie heeft in totaal negen keer vergaderd, zowel fysiek als digitaal. Op 4 en 6 april 2022 heeft zij gesproken met enkele medewerkers van het Centrum en met de huidige en de voormalige decaan van de Faculteit Religie en Theologie. Daarnaast heeft de Commissie ook met enkele onderzoekers uit China en Zuid-Afrika gesproken met wie het Centrum in het kader van het bredere Netwerk samenwerkt of heeft samengewerkt en die door de directeur van het Centrum aan de commissie waren voorgedragen. Voorts heeft de Commissie zich door twee China-deskundigen laten voorlichten. Het overzicht van deze gesprekken is opgenomen in bijlage 2. Een van de leden van de Commissie heeft op meer informele wijze gesproken met een aantal studenten die onderwijs volgden bij medewerkers van het Centrum.
13. Vrijwel aan het eind gekomen van haar werkzaamheden, heeft de Commissie de kernmedewerkers van het Centrum in de gelegenheid gesteld om op het conceptrapport te reageren; die versie bevatte nog niet de adviezen voor het college van bestuur. Hun reactie heeft geleid tot enkele wijzigingen in de tekst van het rapport. De reactie bevatte voorts een weerwoord op de kritiek van de Commissie op de methodologische aanpak. Dat deel van de reactie heeft niet geleid tot aanpassingen in het rapport. De Commissie heeft daarover gezegd wat ze wilde zeggen. Maar dat laat vanzelfsprekend onverlet dat het de onderzoekers geheel vrij staat te blijven bijdragen aan het methodologische debat; de Commissie wil dat zelfs nadrukkelijk adviseren. De visie van de kernmedewerkers is, conform het Reglement op basis waarvan de Commissie werkte, als bijlage 6 opgenomen bij dit rapport. Ten slotte is de aangepaste conceptversie van het rapport, *inclusief* adviezen, voor feitelijk commentaar voorgelegd aan het college van bestuur van de Vrije Universiteit en aan de decaan van de Faculteit Religie en Theologie. Ook die ronde heeft geleid tot enkele wijzigingen van feitelijke aard en ook deze reactie is, als bijlage 7, bij het rapport opgenomen. De commissie heeft er, bij nader inzien en met het oog op de aard van het rapport (een onafhankelijk onderzoeksrapport), voor gekozen niet alle betrokkenen met wie zij heeft gesproken nog in de gelegenheid te stellen een visie in te dienen maar die mogelijkheid te beperken tot de kernmedewerkers van het Centrum, het college van bestuur en de decaan.

HOOFDSTUK 2. SAMENWERKEN MET CHINESE PARTNERS

a. Grote belangstelling voor China

14. De academische samenwerking van Nederlandse kennisinstellingen met buitenlandse partners, universiteiten, andere kennisinstellingen en overheidsinstanties, is de afgelopen tientallen jaren sterk in omvang en intensiteit toegenomen. Zo is met name China voor universiteiten wereldwijd een belangrijke partner geworden. Het gaat om samenwerking over de volle breedte van de wetenschappelijke disciplines. In dit hoofdstuk geeft de Commissie een eigen overzicht van de ontwikkeling van de samenwerking met Chinese partners over de afgelopen circa twintig jaar, tot op de dag van vandaag.
15. Samenwerking met Chinese partners gebeurde lang met waardering en vertrouwen over en weer.⁸ Zo formuleerden KNAW en NWO bijvoorbeeld in 2009 een gemeenschappelijk strategisch beleid om de wetenschappelijke samenwerking met China te stimuleren. Een voorbeeld van waar die samenwerking toe leidde, is een publicatie van de KNAW uit 2012 waarin de verhalen zijn opgetekend van wetenschappers – van zowel Chinese als Nederlandse instellingen – over hun goed lopende samenwerkingen.⁹ Uit die verhalen spreekt enthousiasme over wat men van elkaar heeft kunnen leren. Een ander voorbeeld is het interview in 2009 van het Maastrichtse universiteitsblad *Observant* met de toenmalige president van de KNAW, prof. Robbert Dijkgraaf. Hij wilde veel meer Chinese promovendi rekruteren:

Onderzoeksinstellingen willen het liefst de best mogelijke kandidaat. In sommige opleidingen is de keuze zo klein, dat die er niet altijd tussen zit. Er is bijvoorbeeld een flink tekort in de ingenieursopleidingen. Maar in China studeren jaarlijks vier miljoen studenten af, waarvan de helft op het terrein van bèta en techniek. We willen onze zichtbaarheid vergroten, zodat de beste Chinezen ook naar Nederland komen. Nu willen ze allemaal naar Harvard en Princeton.

Observant vroeg ook of de samenwerking met Chinese instellingen ook promovendi oplevert voor alfa- en gammawetenschappen: '[G]aan Chinezen hier op Confucius promoveren?' Prof. Dijkgraaf antwoordde:

We moeten zeker de volle breedte van de Nederlandse wetenschap in China laten zien en het zou niet vreemd zijn als een Chinees in Nederland een alfa- of gammaonderwerp komt onderzoeken. In die sectoren zijn de tekorten kleiner, maar aan de beste instellingen komen altijd mensen van over de hele wereld onderzoek doen. Niet alleen in de bètavakgebieden, maar bijvoorbeeld [ook] in de geschiedwetenschap.¹⁰

Van enige terughoudendheid over samenwerken met Chinese partners was in die tijd geen of nauwelijks sprake.

16. Ook de rijksoverheid stimuleerde sterk de samenwerking met Chinese partners, zo blijkt uit een eind februari 2022 gepubliceerd WOB-verzoek over Chinese invloed op het Nederlandse onderwijs. Het onderwerp kennisveiligheid had bij de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en bij de ministeries van Buitenlandse en Economische zaken heel lang maar weinig aandacht. Ook de spanning tussen de openheid van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs (open access, open science, open source) enerzijds en de eventuele beperkingen die gesteld zouden moeten worden aan de samenwerking met zogenoemde 'onvrije landen' anderzijds, was nog maar nauwelijks onderzocht. Onderwerpen die refereren aan de beperking van academische vrijheid in China, zoals mogelijke

⁸ Zie uitvoerig, met een veelheid van aspecten van de Europa-China samenwerking, de internationale bundel 'China and Europe on the New Silk Road. Connecting Universities Across Eurasia', Edited by Marijk van der Wende, William C. Kirby, Nian Cai Liu, and Simon Marginson, Oxford: Oxford University Press (2020).

⁹ KNAW, 'Based on Science, Built on Trust', 2012.

¹⁰ *Observant* 'Dijkgraaf wil China veroveren', 18 juni 2009.

zelfcensuur van onderzoekers, de positie van studenten en promovendi, en de mensenrechtensituatie in China komen maar heel weinig voor.

b. Effecten Chinabeleid op de academische instellingen

17. Ook nu, in 2022, vindt volop academische samenwerking plaats met Chinese partners.¹¹ Vrijwel alle Nederlandse universiteiten kennen een vorm van 'China-beleid', gericht op versterking van de samenwerking met Chinese partners. Belangrijk zijn bijvoorbeeld de onderzoeksbeurzen die worden verstrekt door de Chinese Scholarship Council (CSC). Voor zover bekend, maken alle Nederlandse universiteiten daarvan gebruik. In 2021 gaf het Rathenau Instituut een overzicht:

Het aandeel wetenschappers (promovendi en andere onderzoekers) van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) in dienst van de veertien Nederlandse universiteiten, groeide van 11% in 2007 tot 19% in 2019. Waar het totale aantal wetenschappers in dienst van de universiteiten (in fte, inclusief promovendi) tussen 2007 en 2019 toenam met 31%, nam het aantal wetenschappers van buiten de EER toe met 115%. Dat is meer dan een verdubbeling. Het grootste aantal daarvan komt uit China. Het aantal Chinese wetenschappers (fte) in dienst van de universiteiten groeide met 70,6%: van 398 in 2007 naar 679 in 2019. Ook de groei van het aantal co-publicaties van Nederlandse auteurs met wetenschappers aan Chinese instellingen, laat zien dat de samenwerking met China sterk toeneemt. Het totale aantal publicaties met een Nederlandse auteur groeide van 2010 tot 2019 met 52,8%, terwijl het aantal co-publicaties van Nederland met China in dezelfde periode toenam met 337,8% (van 849 tot 3.914 co-publicaties). Van alle publicaties met een Nederlandse auteur was in 2010 2,4% in samenwerking met een Chinese coauteur; in 2019 was dit 6,8%.¹²

18. Ook in het onderwijs is de samenwerking met China sterk toegenomen. Zo voorzag het Nederlandse China-beleid in beurzen voor het volgen van honours-onderwijs en is het aantal Chinese studenten dat aan Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs studeert, relatief hoog. Hun aantal (universiteiten plus hogescholen) groeide van ongeveer 200 in 2000 naar ruim 5000 in 2019. Ook omgekeerd namen de aantallen toe: veel meer Nederlandse studenten zijn in China gaan studeren.
19. Voorts kende ons land een aantal zogenoemde Confucius Instituten, waarvan er op dit moment nog twee over zijn. Het ene was gelieerd aan de Rijksuniversiteit Groningen, dat het instituut inmiddels op bestuurlijke afstand heeft geplaatst; het andere is gevestigd in Maastricht en werd opgericht door onder andere Zuyd Hogeschool. De Rijksuniversiteit Groningen streefde vanaf 2015 gedurende een aantal jaren naar een eigen *branch campus* in China. Bij een officieel tekenmoment in 2015 waren president Xi Jinping van China en koning Willem-Alexander (bij gelegenheid van het staatsbezoek van het koninklijk paar aan China) aanwezig. De koning gaf een aantal toespraken waarin de mensenrechten in China aan de orde kwamen en benadrukte het belang van een 'constructieve dialoog over mensenrechten':

Het is belangrijk dat die dialoog wordt voortgezet. We kunnen over dit onderwerp van mening verschillen, maar vrienden moeten geen onderwerpen vermijden waarover ze het niet altijd eens zijn.

In januari 2018 werd het plan van een China-campus formeel afgeblazen.

¹¹ Zie het rapport van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, in opdracht van OCW 'Verkenning wetenschappelijke samenwerking Nederlandse en Chinese kennisinstellingen', november 2020, met veel cijfers en andere informatie. Zie voorts het rapport van het Leiden Asia Centre, 'Assessing Europe-China Collaboration in Higher Education and Research', Ingrid d'Hooghe c.s., oktober 2018, en het rapport van het Leiden Asia Centre, 'China, de EU en Nederland – Een Chinees Perspectief', Vincent Chang en Frank Pieke, juli 2017.

¹² Rathenau Instituut 2021, 'Kennisveiligheid in hoger onderwijs en wetenschap, Een gedeelde verantwoordelijkheid'.

c. Zorgen over academische vrijheid en weglekken van strategische kennis

20. In de jaren 2016 en volgende ontstond een vrij snelgroeïende zorg over de mate van academische vrijheid in China. Waar in een rapport van het Leiden Asia Centre uit 2017 nog vooral werd aangedrongen op bijvoorbeeld een betere integratie van Chinese studenten in universiteiten en hogescholen,¹³ verscheen in 2018 een rapport dat een veel zorgelijker toon aansloeg, met name ook waar het ging om Chinese studenten die in Nederland kwamen studeren en werken.¹⁴ De onderzoekers wezen erop dat ongewenste beïnvloeding, (zelf)censuur en andere inbreuken op de academische vrijheid plaatsvonden, in de meeste gevallen bij de sociale wetenschappen en de geesteswetenschappen, tot welke wetenschappelijke stromingen ook de rechtswetenschappen moeten worden gerekend. De onderzoekers bepleitten *niet* om de samenwerking met Chinese partners geheel stop te zetten. Een belangrijk woord in de aanbevelingen was *naïef*. Kortweg: academische samenwerking met China is belangrijk en goed, maar we moeten niet naïef zijn.
21. De situatie van de Oeigoeren speelde in deze rapporten nog geen rol. Daarvoor moest men te rade gaan bij Amnesty International. Op 1 oktober 2014, in het artikel 'Het Oeigoerse lot' in het Amnesty-magazine *Wordt Vervolgd*, wordt uitvoerig aandacht besteed aan de Oeigoeren.¹⁵ In het artikel wordt ook de Chinese jurist en mensenrechtenactivist Teng Biao aangehaald: 'Het westen heeft nauwelijks interesse in hun lot'. Vanaf 2017 komt er, met de inrichting van de heropvoedings-/interneringskampen, meer aandacht voor de Oeigoeren.
22. Waar het ging om bèta- en technisch onderzoek en onderwijs begonnen de zorgen zich te concentreren op kennisveiligheid, in casu het weglekken van gevoelige wetenschappelijke informatie naar 'onvrije landen', als gevolg waarvan de nationale veiligheid en de Nederlandse innovatiekracht schade zouden oplopen. Ook begon het te gaan om verborgen beïnvloedings- en inmengingsactiviteiten van de lokale overheden van 'onvrije landen' (*foreign interference*). Zulke beïnvloeding kan leiden tot vormen van (zelf)censuur met als resultaat aantasting van de academische vrijheid. Daarnaast draait kennisveiligheid om ethische kwesties die te maken hebben met de samenwerking met personen en instellingen uit landen waar grondrechten niet worden gerespecteerd. Onderzoekers van Nederlandse kennisinstellingen zouden dan het risico lopen betrokken te raken bij de ontwikkeling van technologie die in deze landen wordt ingezet voor de onderdrukking van eigen burgers. Voor de alfa-gamma-disciplines lagen de zorgen vooral bij het groeiende gebrek aan academische vrijheid, bij het risico op zelfcensuur en bij de veiligheid in het onderwijs. Instituut Clingendael publiceerde een rapport specifiek over de invloed van China op het Nederlandse onderwijs,¹⁶ en de NOS berichtte: 'Studenten in Nederland vrezen China: Sommigen durven hun mond niet open te doen.' In dit artikel kwamen ook docenten aan het woord.¹⁷ Het *wegleken* van kennis speelde in het alfa- gammadomein niet of nauwelijks. Integendeel wellicht, zo zou men het overdragen van Nederland naar China van bijvoorbeeld kennis over internationaal recht of mensenrechten in de ogen van de Commissie juist als een belangrijke opdracht kunnen zien.

d. Een andere koers

23. Ook de Nederlandse rijksoverheid mengde zich in de discussie. Op 15 mei 2019 stuurde minister Blok van Buitenlandse Zaken een notitie naar de Tweede Kamer waarin een nieuwe koers werd aangekondigd.¹⁸ De minister liet weten op basis van gedeelde belangen met China te willen (blijven) samenwerken, "met oog voor ideologische verschillen", maar tegelijkertijd "pal" te willen staan voor

¹³ Leiden Asia Centre, 'Dutch higher education and Chinese students in the Netherlands', Tianmu Hong, Frank Pieke c.s., maart 2017.

¹⁴ Leiden Asia Centre, 'Assessing Europe-China Collaboration in Higher Education and Research', Ingrid d'Hooghe c.s., oktober 2018.

¹⁵ Arend Hulshof, *Wordt Vervolgd*, 1 oktober 2014.

¹⁶ Clingendael Rapport, 'China's invloed op onderwijs in Nederland: een verkenning', Ingrid d'Hooghe en Brigitte Dekker, juni 2020.

¹⁷ NOS Nieuws 17 februari 2021.

¹⁸ Beleidsnotitie 'Nederland-China: een nieuwe balans', 15 mei 2019.

het beschermen van de Nederlandse rechtsstaat, onze open samenleving, onze economie en onze veiligheid.

Er zijn, ondanks de verschillen, waarden waarop China en Nederland elkaar kunnen vinden. Bijvoorbeeld als het gaat om welvaart en gelijkheid, al verschilt de precieze invulling hiervan. We botsen echter op het gebied van individuele vrijheid. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om rechten als vrijheid van meningsuiting, geloof en levensovertuiging, maar ook om de bescherming van persoonsgegevens, persvrijheid en academische vrijheid. Voor China geldt dat deze individuele rechten ondergeschikt zijn aan het collectieve belang. Voor Nederland is dit niet het geval. Voor ons zijn individuele grondrechten leidend, en dat centrale macht wordt ingeperkt door *checks and balances* om de individuele burger te beschermen.

Minister Blok wees ook op de mensenrechtensituatie in China:

De mensenrechtensituatie in China verslechtert op meerdere fronten, met als schrijnend voorbeeld de rechten van Oeigoerse moslims en andere minderheden in de noordwestelijke provincie Xinjiang. Met name burgerlijke en politieke rechten, bijvoorbeeld religieuze en culturele vrijheden, staan onder druk. De ruimte voor het maatschappelijk middenveld is beperkt. Mensenrechtenverdedigers worden gehinderd in hun werk of zelfs veroordeeld. Nederland spreekt China daar regelmatig via bilaterale en multilaterale kanalen op aan. De CCP stelt in *China's Policy Paper on the European Union*: "De Europese zijde zou China's mensenrechtensituatie op een objectieve en eerlijke manier moeten bekijken en zich niet in China's interne aangelegenheden en juridische soevereiniteit moeten mengen onder het mom van mensenrechten."

In zijn notitie sprak de minister over een competitie tussen modellen: het open westerse model, dat ook voor Nederland uitgangspunt is, versus het gesloten Chinese model, dat lijkt te profiteren van westerse openheid (overdracht van strategische kennis en technologie) maar toegang tot zijn eigen markt beperkt. Waarden botsen op onder andere onderwerpen als vrijheid, inclusief academische vrijheid en *free speech*, mensenrechten, democratie en rechtsstaat, transparantie, ethiek en integriteit. De notitie uit 2019 concludeerde dat ons land, kort gezegd, zijn weerbaarheid zou moeten vergroten en meer bewustwording zou moeten creëren.

24. Eind augustus 2020 kreeg de samenwerking die de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit aankondigden met het Chinese telecombedrijf Huawei veel aandacht. Het voornemen was intensief te gaan samenwerken op het terrein van kunstmatige intelligentie. Niet alleen in de Nederlandse politiek waren er ernstige bezwaren tegen deze samenwerking, maar ook bij onderzoekers en de medezeggenschapsorganen van de beide universiteiten.¹⁹ De samenwerking met Huawei is uiteindelijk wel tot stand gekomen: de UvA en de VU gaan in een door Huawei gefinancierd lab kunstmatige intelligentie ontwikkelen die zoekmachines moet gaan optimaliseren.²⁰
25. Op 27 november 2020 stuurde de toenmalige minister Van Engelshoven van OCW de Kamer een brief over Kennisveiligheid, met een pakket aan maatregelen om kennisveiligheid in onderwijs en onderzoek te bewaken.²¹ In die brief wordt onder kennisveiligheid verstaan: (i) het voorkomen van ongewenste overdracht van (sensitieve) kennis en technologie, met negatieve gevolgen voor de nationale veiligheid van ons land en aantasting van de Nederlandse innovatiekracht; (ii) heimelijke beïnvloeding van hoger onderwijs en wetenschap door statelijke actoren, die onder andere kan leiden tot vormen van (zelf)censuur met aantasting van de academische vrijheid tot gevolg; en tenslotte (iii) ethische kwesties

¹⁹ NOS, 'Wetenschappers tegen samenwerking Amsterdamse universiteiten en Huawei', 15 oktober 2020. Zie al op 1 september 2020 een blog van vier UvA-medewerkers 'Deze samenwerking met Huawei is niet goed voor de UvA en de VU'.

²⁰ Een inmiddels door de UvA ingestelde 'Adviesraad onderzoek met derden' gaat adviseren over potentiële nieuwe samenwerkingen met derden. Zie nader het *Dossier Samenwerken met Huawei* in het UvA-blad *Folia*.

²¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Kamerbrief over maatregelen kennisveiligheid hoger onderwijs en wetenschap', 27 november 2020.

die kunnen samenhangen met de samenwerking met personen en instellingen uit landen waar grondrechten niet worden gerespecteerd.

e. Kader Kennisveiligheid Universiteiten

26. Op 8 juli 2021 publiceerde de koepel van Nederlandse universiteiten (UNL, voorheen VSNU) een kader ten behoeve van bestuurders van kennisinstellingen en medewerkers van die instellingen.²² Het kwam tot stand in samenwerking met de NCTV en de AIVD, de UNL, KNAW, NWO, de Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) en de Vereniging Hogescholen (VH). Er was werk aan de winkel. Uit onderzoek van het Nederlandse Rathenau Instituut bleek dat – mogelijk met enig gevoel voor understatement – niet alle universiteiten een eenduidig en overzichtelijk beeld hebben van de samenwerkingen die zij aangaan met partners buiten de EU. Een dergelijk overzicht, aldus het instituut, vormt ondertussen wel de basis voor ‘effectief risicomanagement’, met name voor het kunnen toezien op en het herzien van risico’s. Adviesteams Kennisveiligheid zouden betrokken gaan worden bij de totstandkoming en het onderhouden van dergelijke vastleggingen.²³ Dit document, het *Kader Kennisveiligheid Universiteiten* van de UNL, biedt de kennisinstellingen en hun instituten een routekaart om te komen tot effectief risicomanagement met betrekking tot samenwerking met niet-EU-partners, en markeert daarmee ook een belangrijk moment in de samenwerking van Nederlandse kennisinstellingen met Chinese partners.
27. Hoewel de Kamerbrief van 2020 niet specifiek gericht was op de samenwerking met China, en vooral veel aandacht had voor het onderwerp kennisveiligheid, kwamen ook de toenemende zorgen over de academische vrijheid in een aantal ‘onvrije landen’ ter sprake. Op 21 januari 2022 volgde een tweede Kamerbrief, ditmaal van minister Dijkgraaf van OCW.²⁴ De brief kende een glasheldere boodschap:

Naast de verwerving van kennis en technologie vinden er in relatie tot kennisinstellingen ook beïnvloedings- en inmengingsactiviteiten plaats door statelijke actoren. Daarbij probeert een actor bijvoorbeeld meningen en publicaties te beïnvloeden en wetenschappelijk onderzoek en onderzoeksresultaten te censureren. Een actor kan hiervoor bijvoorbeeld gebruik maken van een financiële afhankelijkheid. Ook houden sommige statelijke actoren hun burgers in de gaten om te voorkomen dat zij onwelgevallige meningen over het thuisland verkondigen. De druk van deze activiteiten kan leiden tot zelfcensuur, waarbij individuen en groepen zich niet altijd openlijk kritisch uit durven te laten, of academici worden gehinderd om onderzoeksresultaten te publiceren wanneer deze onwelgevallig zijn voor een bepaalde statelijke actor. Dit is een bedreiging van fundamentele vrijheden als de vrijheid van meningsuiting en voor kernwaarden als academische vrijheid en wetenschappelijke integriteit.

Ook in deze brief werd niet bepleit de samenwerking met China of andere zogenoemde ‘onvrije landen’ geheel te staken. Wel benadrukte de minister het algemene beeld dat naar voren komt, namelijk dat het bewustzijn binnen de sector varieert. Voor een belangrijk deel zouden verschillen zich laten verklaren door de verschillen in risicoprofielen van de instellingen. Bestuurders van kennisinstellingen zouden over het algemeen het gevoel van urgentie delen rond kennisveiligheid en bereid zijn om verantwoordelijkheid te nemen en maatregelen te treffen. De minister verwees naar diverse maatregelen: het gezamenlijke kennisveiligheidskader dat de kennisinstellingen zelf hadden uitgewerkt; het benoemen van bestuurlijk trekkers voor kennisveiligheid; het instellen van werkgroepen Kennisveiligheid door zowel UNL als NWO die het leren van elkaar bevorderen, en tenslotte de start van bewustwordingscampagnes.

28. In de brief kondigde de minister bovendien een Loket Kennisveiligheid aan; dat kwam er in januari 2022. In een gezamenlijk document publiceerden de rijksoverheid, de UNL en de NFU, de KNAW, NWO,

²² UNL, *Kader Kennisveiligheid Universiteiten*, 8 juli 2021.

²³ Rathenau Instituut, ‘Kennisveiligheid in hoger onderwijs en wetenschap: een gedeelde verantwoordelijkheid’, 11 januari 2021.

²⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ‘Kamerbrief over voortgang en vooruitblik aanpak kennisveiligheid hoger onderwijs en wetenschap’, 31 januari 2022.

de VH en de To2-federatie een nationale leidraad kennisveiligheid.²⁵ In deze leidraad komen de verschillende methoden aan bod die statelijke actoren gebruiken om kennis en technologie te verwerven die kunnen worden ingezet voor militaire doeleinden of doelen die indruisen tegen Nederlandse fundamentele waarden. Voorts is er aandacht voor samenwerkingsverbanden die als politiek instrument worden ingezet. De academische samenwerkingspartner fungeert dan als een verlengstuk van de buitenlandse overheid, waardoor de ogenschijnlijk zuiver academische samenwerking een dubbele agenda krijgt. En ten slotte wordt aandacht gegeven aan beïnvloedings- en inmengingsactiviteiten die door landen (statale actoren) worden ondernomen, bijvoorbeeld om meningen over het desbetreffende land te beïnvloeden of om onderzoek naar onwettige onderwerpen te verhinderen. Deze landen, zo waarschuwt de notitie, proberen op die manier onderzoek of onderwijs naar hen onwettige onderwerpen te verhinderen en greep te houden op hun landgenoten. De wetenschap, zo vervolgt de notitie, dat zij (die landgenoten) vanuit hun herkomstland in de gaten worden gehouden, zorgt bij de betrokken onderzoekers en studenten voor angst; angst die kan leiden tot zelfcensuur en aantasting van academische waarden.

29. In april 2022 riep de minister van OCW de universiteiten en hogescholen op om alles op alles te zetten om een volledig beeld te krijgen van de samenwerkingen met 'onvrije landen' bij hun instelling. In een Kamerdebat op 2 juni 2022 trok hij de teugels nog verder aan: zogenoemde 'derdelanders' die toegang willen tot een risicovakgebied van een Nederlandse kennisinstelling moeten eerst een toetsing ondergaan.²⁶

f. Ontwikkelingen in het buitenland

30. Dit alles sluit aan op de ontwikkelingen in het buitenland. Ook daar is men de afgelopen jaren anders gaan kijken naar samenwerken met partners uit 'onvrije landen', zoals China.²⁷ Voor velen was het incident rond Cambridge University Press (CUP) in 2017 een eerste wakeup-call. Deze gerenommeerde academische uitgever gaf aanvankelijk toe aan de opdracht van de Chinese overheid om ruim driehonderd van haar online-publicaties voor de Chinese markt offline te plaatsen. Over dat besluit ontstond wereldwijd grote opwinding. Die leidde er uiteindelijk toe dat CUP terugkwam op haar besluit, "to uphold the principle of academic freedom on which the university's work is founded".²⁸ In januari 2022 publiceerde de Europese Commissie haar *EU Guidelines on tackling R&I foreign interference*.²⁹ Een onrustbarend rapport is dat van Human Rights Watch van 30 juni 2021, over Australische universiteiten. Het riep kennisinstellingen wereldwijd op studenten en medewerkers uit China in bescherming te nemen. Het rapport "They Don't Understand the Fear We Have" – How China's Long Reach of Repression Undermines Academic Freedom at Australia's Universities richt zich met tal van adviezen tot overheden en kennisinstellingen.³⁰ De onderzoekers stellen vast dat:

[i]n recent years, the Chinese government has grown bolder in trying to shape global perceptions of China on university campuses and in academic institutions outside China, influence academic discussions, monitor overseas students from China, censor scholarly inquiry, and otherwise interfere with academic freedom.

Ook de toestand van de academische vrijheid in Hong Kong is, met onder meer de inwerkingtreding van de *National Security Law on Hong Kong* in juni 2020, zorgelijk. Zie voorts het uitvoerige rapport van het *The Scholars at Risk Academic Monitoring Project*,³¹ met veel aandacht voor incidenten.

²⁵ *Nationale leidraad kennisveiligheid. Veilig internationaal samenwerken*, januari 2022.

²⁶ Zie voor een verslag HOP, 3 juni 2022.

²⁷ Zie bijvoorbeeld Jennifer Ruth en Ya Xiao, 'Academic Freedom and China – Every instructor walks on ice', American Association of University Professors (aaup), Fall 2019.

²⁸ The Guardian, 'Cambridge University Press backs down over China censorship', 21 augustus 2017.

²⁹ European Commission, *Tackling R&I foreign interference: staff working document, January 2022*, met tal van verwijzingen.

³⁰ Human Rights Watch, "They Don't Understand the Fear We Have", *How China's Long Reach of Repression Undermines Academic Freedom at Australia's Universities*, 2021.

³¹ Zie de website van *The Scholars at Risk Academic Monitoring Project*.

31. Centraal in dat rapport staat de cultuur van zelfcensuur aan *Australische* universiteiten, niet alleen onder Chinese studenten en medewerkers, maar ook bij *niet-Chinese* studenten en medewerkers die zich in hun onderzoek en onderwijs met China bezighouden. Ook de recente *Academic Freedom Index* stemt niet gerust. Deze index is in maart 2021 gepubliceerd en presenteert een landen-ranking in vijf categorieën.³² China bevindt zich in de onderste categorie als het gaat om academische vrijheid, tussen landen als Burundi, Egypte, Zuid-Sudan en Cuba. Belangrijke indicatoren bij het samenstellen van deze index zijn: (i) freedom to research and teach; (ii) freedom of academic exchange and dissemination; (iii) institutional autonomy; (iv) campus integrity; en (v) freedom of academic and cultural expression.

g. EU-Toolkit

32. Wat in alle rapporten en documenten opvalt is dat vrijwel niemand het volledig stopzetten van de samenwerking met Chinese partners voorstaat. Wel wordt benadrukt dat de situatie rond academische vrijheid in China de afgelopen jaren is verslechterd en dat bewustzijn daarvan belangrijk is. Dat geldt zowel voor de samenwerking met onderzoekers in China als met Chinese onderzoekers in Nederland. Ook moeten we ons bewust zijn van de mogelijke inperking van de vrijheid van Chinese studenten in ons land. Vaak gaat het dan om kennisveiligheid, maar de samenwerking met Chinese partners is veel breder dan alleen het bèta- en technologische domein. Ook in de alfa-gamma-wetenschappen vereist samenwerking met Chinese partners een groeiende alertheid van alle betrokkenen: bestuurders, financiers, onderzoekers en docenten, alsook de studenten en de universitaire medezeggenschap. Dat geldt ook voor de rechtswetenschap, met haar ten dele normatieve onderzoek en onderwijs, gericht op (wat wel genoemd wordt) 'beter recht'.
33. De *toolkit* van de Europese Commissie, een bijzonder belangrijk document gepubliceerd in januari 2022, adviseert om niet op voorhand de samenwerking met partners in 'onvrije landen' uit de weg te gaan.³³ Het zijn deze tools die van nu af aan binnen elke instelling van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs actief geëxploreerd dienen te worden. Belangrijk in het advies is het accepteren van dilemma's. De Europese academische wereld moet erkennen dat kwetsbaarheid voor autoritaire en illiberale inmenging een onmiskenbare realiteit is in de hedendaagse geglobaliseerde kennisproductie, en dat deze kwetsbaarheid resulteert in een politieke verantwoordelijkheid om het vermogen van academische instellingen om met deze uitdagingen om te gaan te versterken.

h. De minister van OCW over het Centrum

34. In antwoord op Kamervragen over wat hij vindt 'van het feit dat een Chinese universiteit, die nauw verbonden is met de Chinese communistische partij, tot dit jaar de enige geldschieter was van een onderzoekscentrum van de Vrije Universiteit' – de casus waarop de Commissie zich in dit rapport richt – antwoordde OCW-minister Dijkgraaf:

De onafhankelijkheid van wetenschappelijk onderzoek dient te allen tijde gegarandeerd te zijn. Het is zorgelijk dat daar in het geval van de werkzaamheden van het onderzoekscentrum van de Vrije Universiteit nu onzekerheid over is ontstaan. Bij het aangaan van partnerschappen is het van belang om te weten waar de financiering vandaan komt. Onderzoek naar de herkomst van financiering is een belangrijk onderdeel van gepaste zorgvuldigheid in het partneracceptatiebeleid van instellingen. Instellingen moeten bij het aangaan van samenwerkingen met buitenlandse partners onderzoek doen naar de achtergrond van de beoogde partner. Dit is nu ook afgesproken in de Nationale Leidraad Kennisveiligheid die samen met de sector is opgesteld en 31 januari jl. [2022] is gepubliceerd. Deze leidraad

³² Deze *Academic Freedom Index* is ontwikkeld door experts van het Global Public Policy Institute (GPPI), de Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg (FAU), het Scholars at Risk Network en het V-Dem Institute dat gelieerd is aan de Universiteit van Gotenburg.

³³ European Commission Staff Working Document, *Tackling R&I Foreign Interference*, 18 januari 2022.

ondersteunt instellingen op kwesties rond kennisveiligheid, zoals ook het afwegen van kansen en (veiligheids)risico's bij het aangaan van samenwerkingen.³⁴

Op een vraag naar 'de uitspraken die gedaan worden door de heren ^{Medewerker 3} en ^{Medewerker 1} en daaraan gekoppeld de vraag of de minister van opvatting is 'dat er structureel mensenrechten worden geschonden in China', antwoordde de minister:

In het publieke debat in Nederland is er ruimte om een afwijkende mening te hebben. Dit geldt bij uitstek ook voor het academische debat. Het kabinet heeft echter ernstige zorgen over de mensenrechtensituatie in China, die de afgelopen jaren aanzienlijk verslechterd is. De mensenrechten van o.a. etnische minderheden, mensenrechtenverdedigers en -advocaten worden op grote schaal geschonden. Daarnaast krimpt de ruimte voor het maatschappelijk middenveld, journalisten en deelnemers aan het publieke debat, en staat de vrijheid van religie en levensovertuiging ernstig onder druk.

i. Chinese president over 'World-class universities with Chinese characteristics'

35. Ook in de periode waarin de Commissie haar werkzaamheden verrichtte, waren er verontrustende signalen. Zo bezocht in april jl. de Chinese president de prestigieuze Renmin Universiteit, een universiteit die wereldwijd een reputatie heeft op het gebied van de sociale wetenschappen, de humaniora en de studie van het Marxisme. Blijkens de verslagen van het bezoek drong de president meermalen aan op "the building of world-class universities with Chinese characteristics":

He urged efforts to make the philosophy and social sciences with Chinese characteristics an important part of the world's academic society. Xi encouraged relevant researchers to try their best to achieve progress in addressing the overall, fundamental, and key issues of the Party and the country. "Faculties of universities should not only master their disciplines but also nurture their virtue. They should become true tutors for their students and role models for society and the public", Xi said. He called on young people to follow the Party's call and develop themselves into a generation capable of shouldering the mission of national rejuvenation.³⁵

Het citaat laat een link zien die de president legt tussen de opdracht van de Renmin Universiteit en de lijn van de Partij. In de afgelopen tien jaren heeft de Chinese president alle macht naar zich toegetrokken en eist hij, ook van universiteiten, haar medewerkers en studenten, partijdiscipline, ideologische zuiverheid en onvoorwaardelijke trouw en loyaliteit.

³⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Antwoorden op Kamervragen over financieren onderzoek naar mensenrechten aan de VU door China', 8 februari 2022.

³⁵ 'Xi calls for blazing new path to develop China's world-class universities'; het verslag is te vinden op een Engelstalige Chinese overheidswebsite: www.gov.cn/news.

HOOFDSTUK 3. FEITELIJKE BESCHRIJVING VAN HET CENTRUM

a. Werkwijze en afbakening

36. De Commissie heeft zich gebogen over de oprichting, doelstellingen, governance, financiering, personeel en publicaties van het CCHRC (hierna ook: 'het Centrum'). Zij heeft zich daarbij gebaseerd op informatie van het college van bestuur van de Vrije Universiteit, van de opeenvolgende decanen van de Faculteit Religie en Theologie, van de directeur van het Centrum en van enkele van zijn medewerkers (zie bijlage 2). Daarnaast heeft zij zelf informatie verzameld via open bronnen.
37. Het Centrum heeft een bredere focus dan alleen China en is ook gericht op de Global South, de positie van minderheden in Nederland (in het bijzonder de moslimgemeenschap), en de voorkoming en bestrijding van terrorisme met steun vanuit de moslimgemeenschap.
38. Van belang is dat er sprake is van zowel een Cross-cultural Human Rights *Network* (CCHRN) als een Cross-cultural Human Rights *Centre* (CCHRC). Eerst wordt het netwerk besproken, daarna het centrum.

b. Oprichting van het CCHRN (het netwerk)

39. Het *Cross-cultural Human Rights Network (CCHRN)* is een internationaal netwerk van mensenrechtenexperts en instituten van twaalf Chinese instellingen, drie Afrikaanse universiteiten, één uit het Caraïbisch gebied, en één Palestijnse universiteit. Noordelijke mensenrechteninstituten kunnen als waarnemer deelnemen. Dat doen Universiteit Utrecht, Vrije Universiteit Amsterdam, University of Southern California en Johns Hopkins University. De missie van het netwerk, dat op initiatief van de Utrechtse hoogleraar Cross-cultural Law ^{Medewerker 1} in 2014 in Beijing werd opgericht en nog steeds actief is, is de Zuid-Noord dialoog op mensenrechtengebied te stimuleren en te faciliteren. Het gaat om een informeel samenwerkingsverband zonder bestuurlijke rollen. ^{Medewerker 1} *convener* en oprichter van het netwerk, gaf in de periode 2014-2016 leiding aan een zogenoemd *building committee* met vertegenwoordigers van een aantal in het netwerk deelnemende instellingen.

c. Oprichting van het CCHRC (het Centrum) bij de Vrije Universiteit

40. Kort na de start van het Netwerk ontstond, eveneens op initiatief van ^{Medewerker 1} het idee om naast het Netwerk ook een centrum op te richten en dat te vestigen bij een Nederlandse universiteit. De keuze viel op de Vrije Universiteit. De filosofie van het op te richten centrum zou goed overeenkomen met de missie van de VU: diversiteit, zingeving en medemenselijkheid in verbinding met elkaar en de samenleving. Ook wordt bij de VU belang gehecht aan het zich kunnen verplaatsen in het perspectief van de ander. De postkoloniale reputatie van de VU was hierbij aantrekkelijk. Verder waren er raakvlakken met het onderzoeksprofiel van de universiteit, zoals met de profileringsthema's *Governance for Society* en *Connected World*.
41. Tot de initiatiefnemers van het Centrum bij de VU behoorden ^{Medewerker 1} en de toenmalige decaan van de Faculteit Godgeleerdheid van de VU, ^{Medewerker 2}. Zij hebben halverwege 2015 aan de toenmalige voorzitter van het college van bestuur, , voorgesteld om het Centrum op te richten bij de VU. Op 20 augustus 2015 stemde de voorzitter in met het voorstel, mits er voldoende draagvlak zou komen bij een aantal andere faculteiten van de VU en er bovendien externe financiering voor het op te richten centrum zou worden gevonden. Als voorwaarde werd voorts gesteld dat het Centrum, bij gebleken succes, na enkele jaren zou worden opgenomen in de zogeheten eerste geldstroom. Vanaf enig moment werd daarbij gemikt op 1 januari 2024. Voor zover de Commissie heeft kunnen nagaan kwamen de mensenrechtensituatie en de mate van academische vrijheid in China in 2015 in de gesprekken met het bestuur van de universiteit niet ter sprake. Wel zou academische vrijheid als voorwaarde worden opgenomen in de overeenkomst met de uiteindelijke Chinese financier. Op de in de loop van de tijd veranderende kijk van de VU op samenwerking met Chinese partners gaat de Commissie later in.

42. Op 5 oktober 2015 verwelkomden de decanen het initiatief en begonnen zij bij hun faculteiten onderzoekers te identificeren die belangstelling konden hebben voor samenwerking in of met het Centrum. In de periode november 2015 – maart 2016 werd met alle voorgestelde onderzoekers van vooral geesteswetenschappen, rechtsgeleerdheid, bedrijfswetenschappen, economie en aardwetenschappen gesproken, en kon worden vastgesteld dat het op te richten Centrum voldoende intern draagvlak zou krijgen.
43. In de loop van 2016 werden verkennende gesprekken gevoerd met mogelijke externe financiers voor het Centrum. Daarbij lag de focus op twee potentiële financieringsbronnen. De eerste was het ministerie van Buitenlandse Zaken dat al eerder gedurende enkele jaren een cross-cultureel mensenrechtenprogramma onder leiding van Medewerker 1¹ had gefinancierd, destijds bij de Universiteit Utrecht. De betrokken minister zou bereid zijn om zo'n zelfde programma, maar dit keer bij het op te richten CCHRC in Amsterdam, voor nog eens een periode van drie jaar te financieren (Notaoverleg Mensenrechten 15 juli 2015 in de Tweede Kamer). Op enig moment werd dit voornemen toch niet doorgezet. Voorts maakten Medewerker 1 en Medewerker 2 een inventarisatie van mogelijke financiële bijdragen door academische instellingen in China.
44. Begin 2017 werd duidelijk dat het Chinese *Human Rights Institute* van de *Southwest University of Political Science and Law* (SWUPL) zich bereid had verklaard het nieuwe Centrum voor verschillende jaren te financieren. Deze mededeling kwam niet uit de lucht vallen. In die tijd is er veelvuldig contact geweest met deze Chinese partner, onder meer over de financiering van een aantal congressen over mensenrechten. De Commissie heeft niet met zekerheid kunnen vaststellen wie het beslissende contact over de uiteindelijke financiering van het Centrum heeft gehad, maar het is voor haar aannemelijk dat Medewerker 1 de doorslaggevende rol heeft gespeeld, aangezien de contacten tussen de SWUPL en de VU via hem verliepen.
45. Het bestuur van de faculteit nam, in afstemming met het toenmalige bestuur van de Vrije Universiteit, de beslissing om de bekostiging van het Centrum te aanvaarden en over te gaan tot de oprichting ervan. Er is geen sprake geweest van medezeggenschap op facultair of centraal niveau.
46. Daarmee was de weg vrij voor de daadwerkelijke oprichting. Voor Medewerker 1 was samenwerking met Chinese partners niet nieuw. Als directeur van de Onderzoeksschool Rechten van de Mens werkte hij al sinds 2007 samen met enkele Chinese universiteiten. In 2016 was Medewerker 1¹ bovendien onbezoldigd gasthoogleraar van SWUPL. Ook voor de decaan en de onderzoekers van de theologische faculteit was de samenwerking met Chinese academische partners allerminst nieuw. Voor de faculteit was het juist een periode waarin het onderzoek naar religie in China lastiger werd. Een onderzoeksprogramma dat breder zou zijn georiënteerd, en waarin niet religie maar culturele waarden centraal zouden komen te staan, werd gezien als een logische nieuwe stap voor de faculteit in haar samenwerking met Chinese partners. Het was daarom dat het Centrum en zijn onderzoekers in deze faculteit werden opgenomen. Onderbrenging bij de rechtenfaculteit was nog even aan de orde, maar daar bestond onvoldoende belangstelling om het Centrum in de gelederen op te nemen.
47. Bij de start van het Centrum werd afgesproken dat het in eerste instantie onderdeel zou uitmaken van de Faculteit Religie en Theologie totdat ook andere faculteiten van de VU zouden aanhaken. Aan deze deelname zouden geen financiële consequenties worden verbonden. Per 1 maart 2021 heeft het Centrum een interfacultaire status gekregen (zie hierna onder Governance).
48. De uiteindelijke oprichtingsconferentie van het Centrum vond plaats op 2 juli 2017. De voorzitter van het college van bestuur van de Vrije Universiteit verrichtte de officiële opening.

d. Missie van het Centrum

49. De missie van het Centrum staat geformuleerd in een governance-document uit 2018:

[Het centrum heeft] tot doel [...] het debat over mensenrechten te stimuleren en onderzoek daarnaar te initiëren en te verrichten, alsmede daarover onderwijs aan te bieden in de geest van de Universele verklaring van de Rechten van de Mens. [...]

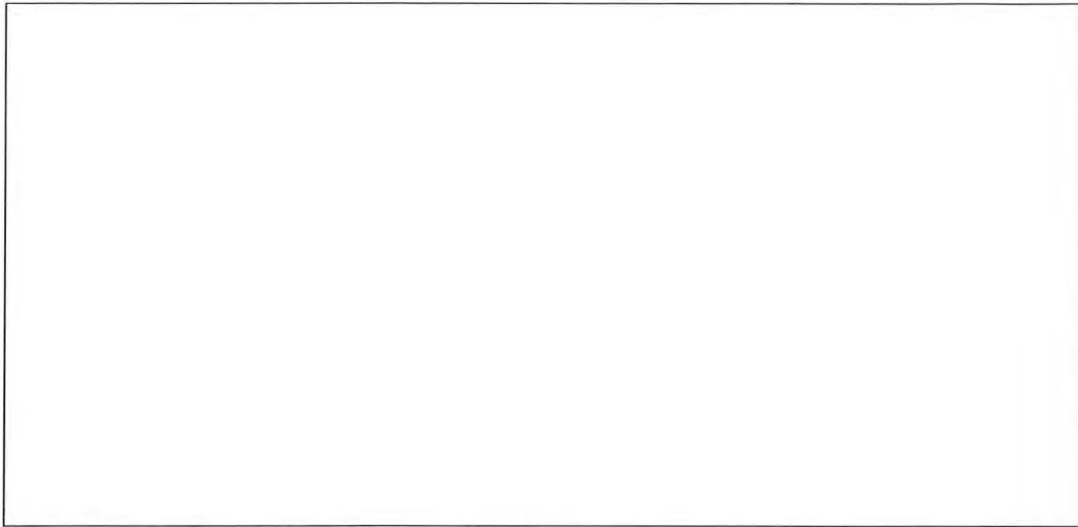
Aangezien de opstellers van de Universele Verklaring de intentie hadden een document op te stellen dat alle filosofieën en wereldbeschouwingen zou reflecteren, vraagt het *Centre* aandacht voor het totale palet aan visies en opvattingen, in het bijzonder die van actoren uit het Globale Zuiden, die door de bestaande machtsverhoudingen vaak onvoldoende aan bod komen.

Aangezien de implementatie van mensenrechten in het Globale Zuiden meestal geschiedt via sociale instituties die de lokale cultuur kenmerken, religie daaronder begrepen, ligt daarop bij de activiteiten van het *Centre* de nadruk.

De aandacht van het *Centre* gaat in het bijzonder uit naar het discours in Azië, waarbij China en Indonesië als speerpunt gelden, Afrika, de Arabische regio en Latijns-Amerika.

Het doel van het *Centre* strekt zich met nadruk uit tot het opkomen voor de rechten van minderheden in Nederland, Europa en de wereld, in het bijzonder de LGBTI-, etnische en religieuze minderheden. [...]

e. Voornaamste actoren

f. Academische vrijheid als onderdeel van de afspraken

50. In de-overeenkomst tussen de VU en SWUPL zijn de academische vrijheid en de onafhankelijkheid van het Centrum opgenomen, hetgeen ook blijkt uit de jaarlijks door SWUPL aan de VU geleverde *Grant Award Decisions* die worden overgelegd aan de accountant. De Directie Financiën van de VU en de accountant hebben daarom geen termen gezien om de financiering te vermelden in de risicoparagraaf van het financieel jaarverslag van de universiteit.

g. Bekostiging en voorwaarden

51. Het Centrum is voor zijn inkomsten vrijwel geheel afhankelijk van het *Human Rights Institute* van de SWUPL. Kort voor de aanvang van een nieuw kalenderjaar maakt SWUPL een jaarbedrag van tussen de K€ 185 en K€272 aan de VU over. De voorwaarden waaronder deze subsidies werden verstrekt, zijn vastgelegd in zogeheten *Grant Award Decisions*.
52. Het door SWUPL gefinancierde onderzoek betreft niet alleen China, maar ook onderzoek dat betrekking heeft op de Global South in bredere zin, de positie van minderheden in Nederland (in het bijzonder de moslimgemeenschap), de voorkoming en bestrijding van terrorisme in relatie tot de islam, met steun vanuit de moslimgemeenschap, en alle daarmee verbonden activiteiten. Er dient voorts aandacht te zijn voor de zogeheten Zuid-Zuid-visie op de rechten van de mens:

... pays attention to the entire spectrum of human rights views and perspectives, in particular those held in the Global South, which do not get the attention they deserve because of existing power relations, in view of the fact that the Universal Declaration of Human Rights was meant to reflect all philosophies and worldviews. (art. 6)

53. In art. 10 van de subsidiebeschikking worden de kostenposten genoemd waaraan de subsidie besteed mag worden (inclusief bedragen): kantoor- en personeelskosten, het bouwen en onderhouden van een omni-mediaplatform, het opzetten en uitbrengen van een tijdschriften- en een boekenreeks, het organiseren van internationale conferenties, en het ontwikkelen van een wereldwijde visie op mensenrechten. In de subsidiebeschikking krijgt de VU de ruimte om bovenstaande subsidieposten te wijzigen voor zover noodzakelijk en zo lang de totale subsidie maar niet wordt overstegen (art. 11 en 12). Wanneer subsidie niet volledig is benut in een jaar, mag deze worden meegenomen naar een volgend financieel jaar.

54. Voor het honours-onderwijs dat het Centrum verzorgt voor studenten van de UvA en de VU wordt een bedrag van ongeveer 10 K€ uit de eerste geldstroom uitgekeerd. Voor de deelnemende faculteiten zijn er geen eigen financiële consequenties; uitsluitend eventuele financiële inkomsten, bijvoorbeeld via onderzoeks- en promotie-opbrengsten. De inspanningen van alle betrokkenen waren erop gericht om draagvlak te genereren voor opnemng van het Centrum in de staande VU-organisatie per 1 januari 2024.
55. Over de externe financiering van het Centrum werd, voor zover de Commissie heeft kunnen nagaan, niet extern gecommuniceerd. Dat gebeurde ook niet in de publicaties van de medewerkers van het Centrum.
56. In 2020 deed het bestuur van de Faculteit Religie en Theologie het verzoek aan het Centrum om met voorstellen te komen om de inkomsten te diversifiëren door ook andere bronnen aan te boren. Het bestuur achtte die diversificatie van belang in het licht van het veranderende klimaat ten aanzien van samenwerking met Chinese partners. Er werd een poging gedaan bij de VU-vereniging, het steunfonds van de VU, maar die is niet gelukt. Ook in 2017 was dat verzoek al aan het Centrum gedaan, maar toen was de insteek er veeleer een van financiële risicospreiding en bedrijfsvoering.

h. Governance van het Centrum

57. In de governance van het Centrum is bepaald dat het Netwerk en het Centrum gescheiden entiteiten zijn en dat lijkt in de praktijk doorgaans ook het geval. Leden van het netwerk onderhouden onderling contact en organiseren gezamenlijke activiteiten waarvoor ze fondsen aanvragen bij hun universiteiten en andere academische instellingen. De directeur van het Centrum, tevens secretaris-generaal van het netwerk, zorgt voor afstemming tussen beide.
58. Het Centrum is onderdeel van de VU. Van 1 juli 2016 tot 1 maart 2021 was de Faculteit Religie en Theologie bestuurlijk verantwoordelijk. Sinds 1 maart 2021 valt het Centrum onder de verantwoordelijkheid van de faculteiten Rechtsgeleerdheid, Sociale Wetenschappen, Religie en Theologie, en de *School of Business and Economics* van de VU, waarbij de Faculteit Religie en Theologie als penvoerder optreedt. Tevens is een bestuur samengesteld met vertegenwoordigers (als stakeholders) uit de deelnemende faculteiten. Zo werd het Centrum een interfacultaire eenheid. De directeur wordt benoemd door dit bestuur. Hij en de onderzoekers zijn in dienst bij de VU en werkzaam bij de *Afdeling Beliefs and Practices* van de Faculteit Religie en Theologie.
59. Het personeel en de activiteiten van het Centrum, inclusief de *Cross-cultural Human Rights Review*, worden bekostigd uit de jaarlijkse *grant* van de SWUPL. De bestuursvoorzitter van het Centrum is budgetbeheerder tot level 1 (t/m € 2500,-). Vanaf level 2 is een handtekening vereist van de directeur bedrijfsvoering van de Faculteit Religie en Theologie. De budgetdiscipline wordt bewaakt door de controller van de faculteit, met wie doorgaans drie keer per jaar gesprekken plaatsvinden. De Directie Financiën van de VU onderhoudt de contacten met de accountant met het oog op de jaarlijkse controle. Deze gang van zaken heeft tot nu toe geen aanleiding gegeven tot vragen van die dienst of van de accountant.
60. De verantwoordingslast jegens de financier is licht. De SWUPL krijgt jaarlijks een overzicht van de activiteiten van het Centrum, inclusief een lijst van conferenties en publicaties. Het Centrum/de VU ontvangt daarvoor een ontvangstbevestiging.
61. De huidige en voormalige decaan van de faculteit hebben verklaard dat het Centrum onder de gebruikelijke kwaliteits- en integriteitszorg van de VU valt, maar dat het Centrum tot op heden niet op zijn onderzoek of onderwijs is gevisiteerd. Wel werden de gebruikelijke onderwijsbeoordelingen uitgevoerd.

i. Personeel van het Centrum

62. De medewerkers van het Centrum, gemiddeld ongeveer negen personen verdeeld over 3,66 fte, zijn allen in dienst van de VU. Ze zijn tewerkgesteld bij de Faculteit Religie en Theologie en maken deel uit van de Afdeling *Beliefs and Practices* en van de *Research Group Religion for Sustainable Societies*. De personeelsformatie was als volgt:

Bestuursvoorzitter (= hoogleraar)	fte
Editor in chief (= dezelfde persoon als de bestuursvoorzitter)	
Directeur (= projectmanager)	
Webondersteuner (= universitair docent)	
Managing editor (= onderzoeker)	
Hoofd administratie (in 2022 niet meer in dienst)	
China onderzoeker (= onderzoeker)	
Onderzoeker islam (in 2022 niet meer in dienst)	
Onderzoeker islam (in 2022 niet meer in dienst)	
Onderzoeker islam (in 2022 niet meer in dienst)	

j. Cross-cultural Human Rights Review (CCHRR)

63. Het Centrum/Netwerk brengt het peer-reviewed tijdschrift *Cross-cultural Human Rights Review* uit. De eerste nummers verschenen in 2019-2020. De hoofdredacteur van het tijdschrift, [Medewerker 2](#) wordt ondersteund door een managing editor. Op de website van het Centrum/Netwerk wordt vermeld dat het tijdschrift los staat van het Centrum. De Commissie ziet het evenwel als een tijdschrift dat zowel qua inhoud als qua redactioneel management nauw aan het Centrum is gelieerd. Op 22 februari 2022 is het *on hold* gezet. De managing editor, die wordt betaald vanuit de SWUPL-subsidie, verricht sinds februari 2022 tijdelijk andere taken.

k. Website van het Netwerk

64. Niet het Centrum, maar het netwerk heeft een eigen website, die buiten de VU wordt gehost. [Medewerker 2](#) werd vanuit het Centrum *facilitator* van de website. De website beoogt een platform voor discussie te zijn tussen onderzoekers en docenten van bij het netwerk betrokken instellingen. De taak van de facilitator (naar eigen zeggen geen *moderator*) was om ervoor te zorgen dat de website met korte items van onderzoekers uit het netwerk zou worden gevuld. Formeel maakt [Medewerker 3](#) wellicht geen deel uit van de academische staf van het Centrum, maar de Commissie ziet hem, met zijn taken voor de website en zijn lezingen en mediaoptredens toch minstens als nauw bij het Centrum betrokken.

l. Onderwijsaanbod van het Centrum

65. Naast wetenschappelijk onderzoek vormt het verzorgen van onderwijs aan Nederlandse en internationale studenten een belangrijk onderdeel van de activiteiten van het Centrum. Naar aanleiding van de onrust ontstaan in de media na de publicatie van de NOS over Chinese financiering van het Centrum, deed de Inspectie van het Onderwijs per omgaande een brief uitgaan naar het college van bestuur van de VU met een aantal vragen betreffende het onderwijs. In de brief werden de volgende vragen gesteld: verzorgt het Centrum geaccrediteerd onderwijs aan studenten, zo ja, om wat voor onderwijs gaat dat en wat zijn uw plannen rondom dit onderwijs?
66. Uit het antwoord van het college van bestuur en uit aanvullende informatie bleek dat het gaat om twee door het Centrum verzorgde cursussen: *Religions, Law and Human Rights* en *Law, Human Rights and Governance in Today's China*. De eerste wordt hoofdzakelijk verzorgd door medewerkers van het Centrum, onder wie de directeur van het Centrum in zijn hoedanigheid van mensenrechtenskundige. Andere docenten komen eveneens uit de Faculteit Religie en Theologie, onder wie een

islamdeskundige. Het vak wordt opgevoerd als een regulier vak dat onderdeel is van de minor *Religion and Society*. Daarnaast wordt het aangeboden als keuzevak binnen de minor *Religious Dimensions of Global Challenges*. De tweede cursus wordt geheel verzorgd door medewerkers van het Centrum. Het gaat hierbij om de directeur en [Medewerker 4](#) die als *research associate* verbonden is aan het Centrum en tevens coördinator is van de cursus (waarvoor ook gastdocenten worden aangetrokken). Het vak wordt aangeboden als 'bovenfacultair honoursvak' aan studenten van zowel de VU als de UvA en wordt gefinancierd vanuit de eerste geldstroom. Het is de bedoeling het ook te gaan aanbieden als facultair honours-vak bij de Faculteit Rechtsgeleerdheid.

67. Gezien de focus van haar onderzoek heeft de Commissie zich met name gericht op de cursus *Law, Human Rights and Governance in Today's China*. De cursusdoelen zijn als volgt geformuleerd: (i) making sense of China's major legal and governance reforms and their outcomes, especially those not often addressed in the existing English-language literature and public discussions; (ii) obtaining insights into the role of law in China's governance system, the way human rights protection evolves, and the way legal control of public powers works; (iii) acquiring intellectual skills, in particular analytical, presentational and writing skills, to assess the present and rising issues pertaining to Chinese law, human rights and governance. Voorts wordt in de beschrijving van de cursus gesteld dat daarin, met focus op de periode van 1980 tot heden, de volgende onderwerpen aan de orde komen: (i) how do legal and government systems work in China? (ii) how are human rights protected in China? (iii) how are State powers regulated in China?
68. Aan de cursus namen in het najaar van 2021 zestien studenten deel, onder wie vijf VU-studenten; de overige studenten waren afkomstig van de UvA. De Commissie heeft de VU-studenten schriftelijk benaderd met een uitnodiging tot een gesprek. Drie van deze studenten waren bereid om persoonlijk met de Commissie te spreken of schriftelijk een aantal vragen te beantwoorden. Uit de schriftelijke evaluaties van elf van de deelnemende studenten blijkt dat zij de cursus positief beoordelen. Slechts Eén student laat weten het gevoel te hebben dat kritiek op China niet altijd welkom was. Verder blijkt uit de evaluaties alsook uit de reacties van de benaderde studenten dat zij in hun keuze voor de cursus vaak gemotiveerd zijn door de veranderende rol van China op het wereldtoneel en de noodzaak China te begrijpen, maar vooral dat zij het interessant vinden om in aanraking te komen met 'noordelijke' én 'zuidelijke' perspectieven op mensenrechten. De docenten van het Centrum zeggen zelf hierover dat zij de studenten willen aanmoedigen om zowel vanuit Chinees als vanuit Westers perspectief te denken.
69. Gezien de juridische insteek van de cursus, met nadruk op de historische ontwikkeling van het recht in China, is er in de cursus geen specifieke aandacht voor de praktijk van de mensenrechten in China. Wel bevinden zich onder de essays die studenten ter afsluiting van de cursus schrijven, er enkele over de Oeigoeren.

HOOFDSTUK 4. ONDERZOEKSACTIVITEITEN VAN HET CENTRUM

a. Werkwijze en afbakening

70. De Commissie baseert zich bij haar beschrijving, duiding en evaluatie van de inhoudelijke werkzaamheden van het Centrum op publicaties, presentaties, media-uitingen en onderwijsmateriaal, op eerdere evaluaties van de receptorbenadering, alsook op gesprekken met betrokkenen. Bij de publicaties, hierna soms generiek aangeduid,³⁶ gaat het, gezien de focus van de Commissie, in het bijzonder om **Medewerker 1**, **Medewerker 2** en **Medewerker 3**. De Commissie heeft ook kennisgenomen van een aantal publicaties van **Medewerker 4** (China-onderzoekster), maar deze gaven in het licht van de vraagstelling van de Commissie geen aanleiding tot verder onderzoek. Wel zijn haar bijdragen aan het Centrum in hoofdstuk 3 genoemd bij het onderdeel onderwijsaanbod. Ook baseert de Commissie haar bevindingen op de website, die zij heeft kunnen inzien via een *wayback*-machine. Zoals aangegeven in hoofdstuk 3, is de website in formele zin niet van de VU, noch van het Centrum, maar van het CCHR Netwerk. In de vier jaar van zijn bestaan is deze wel door het Centrum gefaciliteerd en ingezet om het werk ervan onder de aandacht te brengen en te promoten. Verder heeft de Commissie kennisgenomen van een aantal artikelen uit de *Cross Cultural Human Rights Review* en is zij ook buiten de informatie die zij ontving van de VU en medewerkers van het Centrum en via aanvullende gesprekken, actief op zoek gegaan naar mogelijk relevante informatie.
71. Gezien de onderzoeksvraag en gezien het feit dat alle werkzaamheden van het Centrum, enkele kleine posten daargelaten, werden bekostigd door de Chinese *Southwest University of Political Science & Law*, heeft de Commissie er, zoals in hoofdstuk 1 aangegeven, voor gekozen zich te focussen op de Centrum-werkzaamheden met betrekking tot China.

b. De receptorbenadering als leidend concept

72. Het Centrum wordt in sterke mate geassocieerd met de zogenoemde 'receptorbenadering'. In de woorden van (mede)bedenker **Medewerker 1**

Social institutions are sets of patterned strategies consisting of norms, values, and role expectations that people develop and pass on to succeeding generations for dealing with important social needs. By relying on ethnographic research, we are able to identify such social institutions and cultural values that match international human rights obligations. Where these institutions and values fall short of the obligations, they can be amplified with the help of home-grown remedies. Where possible, the receptor approach relies on the remedial force of local culture and the agency of the people rather than on decontextualized solutions per se.³⁷

In de woorden van de Commissie probeert het Centrum met gebruikmaking van de receptorbenadering antwoord te geven op een veelheid van vragen, met als kern: kan door meer erkenning van de specifieke noden van landen in de Global South en door een preciezer begrip van hun geschiedenis, cultuur en normencomplexen meer vooruitgang worden geboekt op het lange pad richting universele realisering van de rechten van de mens?

³⁶ Bij dergelijke generieke verwijzingen ziet de Commissie af van verdere bronvermelding. Alles is echter te traceren en desgewenst opvraagbaar bij de Commissie.

³⁷ **Medewerker 1** 'As Safeguarding the Universal Acceptance of Human Rights Through the Receptor Approach', *Human Rights Quarterly* 36 (2014) 898-904 (p. 900).

c. De receptorbenadering aanvankelijk politiek omarmd

73. De receptorbenadering kreeg in de jaren na haar lancering rond 2010, aanvankelijk een warm onthaal in de politiek, die dit zag als een nieuw instrument om de effectiviteit van het Nederlandse mensenrechtenbeleid te bevorderen. De toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Rosenthal omarmde de nieuwe benadering en presenteerde in een toespraak voor de VN-Mensenrechtenraad in februari 2012 de receptorbenadering als onderdeel van het Nederlandse mensenrechtenbeleid. De benadering kreeg ook bijval van academische onderzoekers en beleidsmakers in de Global South. Tegelijkertijd kreeg de receptorbenadering een kritisch onthaal van sommige NGO's, zoals Amnesty International en een aantal mensenrechtenonderzoekers, terwijl ook de Adviesraad Internationale Vraagstukken kritiek uitte op de benadering.
74. In juni 2011 vroeg de Tweede Kamer, via een motie van Kamerlid Van der Staaij *et al.*, aan minister Rosenthal een pilot te laten uitvoeren met betrekking tot de receptorbenadering. De motie werd aangenomen met 96 stemmen vóór, met de PvdA en de PVV tegen. Het optreden van de minister bij de Verenigde Naties kwam hem in maart 2012 op uiterst kritische vragen te staan van de kant van de Kamer. PvdA Kamerlid Timmermans stelde hem de vraag: "Deelt u de mening dat u de Kamer bruuskeert, zo niet schoffeert, door te beloven eerst in een brief te zullen onderbouwen wat de 'receptorbenadering' precies is, om vervolgens, dit geheel nagelaten hebbend, in internationaal overleg de 'receptorbenadering' als staand Nederlands mensenrechtenbeleid te presenteren?"
75. De daaropvolgende Kamerbrief geeft een goed doorkijkje in het denken van de regering op dat moment over de receptorbenadering:³⁸

De meeste Westerse staten geven de voorkeur aan een zogeheten *rights-based approach*, die erop neerkomt dat zij hun internationale verplichtingen omzetten door nationale wetgeving aan te nemen en in rechte afdwingbare individuele rechten toe te kennen. Niet-westerse landen kiezen er soms voor om bij de implementatie van internationale mensenrechtenverplichtingen gebruik te maken van niet-juridische sociale instituties, zoals religieuze en maatschappelijke organisaties, academici, vrouwenorganisaties, etc. Het universele karakter van mensenrechten staat daarbij niet ter discussie. Het past geheel binnen de beginselen van het volkenrecht dat deze staten ook gebruik maken van dergelijke lokale sociaal-culturele arrangementen om hun mensenrechten-verplichtingen getrouw na te komen. Er wordt vanuit de internationale gemeenschap druk op deze staten uitgeoefend om zich uitsluitend te richten op een *rights-based* implementatie van mensenrechtenverplichtingen. Dit kan praktische voortgang in de weg staan. Als gevolg daarvan raken de lokale cultuur en traditionele sociale instituties buiten beeld, terwijl zij in bepaalde gevallen als effectieve vehikels kunnen dienen bij het in de praktijk brengen van internationale mensenrechtenverplichtingen.

De receptorbenadering is erop gericht de sociaal-culturele oplossingen voor implementatie die niet-Westerse landen er naast juridische instrumenten op na houden, zichtbaar te maken en te gebruiken. Deze benadering geeft ook aan hoe dergelijke staten, als hun bestaande sociale instituties niet toereikend zijn om aan hun verplichtingen te voldoen, daarop kunnen voortbouwen met behulp van oplossingen van eigen kweek. De receptorbenadering gaat uit van de gedachte dat mensenrechtenbescherming wordt versterkt als bij de implementatie wordt vertrouwd op lokale sociale instituties. Deze worden eerst geïdentificeerd en vervolgens waar nodig versterkt. Dat betekent dat de bestaande instituties zoveel mogelijk worden aangevuld met verbeteringen van eigen bodem en niet per se met Westerse concepten.

³⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Kamerbrief Mensenrechten in het buitenlands beleid', 7 maart 2012.

76. Vervolgens gaat de minister in op communicatie versus confrontatie, op dialoog versus het 'opgeheven vingertje' als karakteristiek van het te voeren Nederlandse mensenrechtenbeleid:

Ik ben van mening dat de Nederlandse inzet voor mensenrechten doelgericht moet zijn en neem daarom effectiviteit en selectiviteit als uitgangspunten voor mijn beleid. Mijn uitgangspunt is *practice what you preach*: landen moeten gehouden worden aan de verdragen die zij getekend hebben. Echter, met een opgeheven vingertje landen aanspreken is niet effectief. Dialoog en concrete samenwerking om de mensenrechtensituatie te verbeteren hebben meer nut. Het gaat dus om communicatie in plaats van confrontatie. Niet de manier waarop een land de rechten van burgers verzekert telt, maar dat die rechten verzekerd zijn. Ik zie ruimte voor deze benadering.

77. Deze Kamerbrief uit 2012 sluit af met de passage dat in samenwerking met de Universiteit Utrecht twee pilotprojecten zullen worden uitgevoerd, waarvan één betrekking heeft op het opzetten van een academisch netwerk met Chinese mensenrechtenexperts van diverse universiteiten:

De Universiteit Utrecht beschikt reeds over de nodige internationale contacten en heeft daarvoor enkele Chinese en Europese universiteiten geïdentificeerd. Inhoudelijke seminars over de receptorbenadering zullen worden georganiseerd. Doelstelling is te bezien in hoeverre in China stappen kunnen worden gezet om de implementatie te bevorderen van door China onderschreven mensenrechtenverdragen. Ook een PhD-uitwisselingsprogramma maakt deel uit van de samenwerking. De PhD-studenten gaan op zoek naar culturele en sociale instituties en tradities in China die kunnen helpen bij de doorvoering en de ontwikkeling van het Chinese mensenrechtenbeleid. Drie promoties zullen worden gefinancierd over het onderwerp.

78. Blijkens de Mensenrechtenrapportage 2019 heeft het ministerie het pilotproject *Toepassing van de receptorbenadering op gebied van mensenrechten* laten evalueren door een externe, onafhankelijke evaluator. De belangrijkste conclusie:

Deze evaluatie van het vijfjarige pilotproject concludeert dat er geen aantoonbare meerwaarde van de receptorbenadering is. Bovendien blijkt uit de evaluatie dat de receptorbenadering lijkt bij te dragen aan een discours dat onder steeds meer landen weerklank vindt en dat tegen de mensenrechtenagenda ingaat die Nederland uitdraagt (universaliteit, ondeelbaarheid vs. non-interventie, soevereiniteit en collectieve rechten). (...) Op basis van deze conclusies zal het kabinet geen nieuw project op gebied van de receptorbenadering financieren.³⁹

79. Naar aanleiding van de publieke discussie over het Centrum van januari 2022 stelde Kamerlid Piri (PvdA) aan de regering de navolgende vragen: "Onderschrijft u (...) de stelling dat de receptorbenadering een ondermijning is van de traditionele mensenrechten en dat mensenrechten niet multi-interpretabel zijn?" en "Is er wat u betreft ruimte in het buitenlandbeleid voor de zogeheten receptorbenadering?" Het antwoord van minister van Buitenlandse Zaken Hoekstra:

Hoewel de receptorbenadering traditionele mensenrechten en de universaliteit daarvan niet *per definitie* ter discussie stelt, wijst de evaluatie van de pilot 'toepassing van de receptorbenadering op gebied van mensenrechten' uit dat de benadering lijkt bij te dragen aan een discours dat onder steeds meer landen weerklank vindt. Deze pilot werd in 2011 op verzoek van de Kamer door Buitenlandse Zaken gefinancierd. De receptorbenadering gaat over de wijze van implementatie van het mensenrechtenacquis en benadrukt dat mensenrechten ondanks de universaliteit een nationale aangelegenheid zijn qua implementatie. Het discours waaraan deze benadering lijkt bij te dragen, ondermijnt de universaliteit en ondeelbaarheid

³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, 'Mensenrechtenrapportage 2019, Inzet en resultaten buitenlands mensenrechtenbeleid'.

van mensenrechten, en verkiest het collectieve belang boven de rechten van individuen. Dit acht het kabinet onwenselijk.⁴⁰

Om deze redenen ziet het kabinet voor de receptorbenadering geen verdere ruimte in het Nederlandse buitenlandbeleid.

d. De receptorbenadering en China: over collectieve rechten en plichten van de mens

80. Blijkens een aantal publicaties alsook de gesprekken die de Commissie voerde is de receptorbenadering in de loop van de tijd ontwikkeld en doorontwikkeld in interactie met academici uit 'zuidelijke landen', met name uit China. Dat ontwikkelproces maakte deel uit van bovengenoemd pilotproject. Het Centrum duidt China ook een aantal malen aan als een van de belangrijkste *testing grounds* voor de toepassing van het concept. Het Centrum voelt zich daarin gesteund nu de receptorbenadering ook voorwerp is geweest van een academische onderzoeksvisite, als onderdeel van het totale onderzoek van de Onderzoeksschool Rechten van de Mens: in een rapport uit 2016-2017 wordt het onderzoek van de Onderzoeksschool gekwalificeerd als 'world class', met speciale woorden van waardering voor het multidisciplinaire karakter van grote delen van het onderzoek van de School, en met een bijzondere vermelding van het receptor-onderzoek in dat verband.
81. Als aangegeven, behelst de receptorbenadering een pleidooi voor een eigen benadering van de rechten van de mens door landen in de Global South, zowel wat betreft de normen als wat betreft de actuele naleving daarvan. In die eigen, zuidelijke benadering spelen de noties van 'collectieve rechten van de mens' en 'plichten van de mens' een belangrijke en doorgaans zelfs prioritaire rol. Ten aanzien van China benadrukken de kernmedewerkers van het Centrum dat het land dankzij de nadruk op de collectieve rechten van de mens een enorme ontwikkeling heeft doorgemaakt op sociaaleconomisch gebied, die ten goede is gekomen aan de bevolking van het land, waardoor miljoenen mensen uit de armoede zijn getild. Zij zien dit als China's belangrijkste bijdrage aan de realisering van de mensenrechten in eigen land en als een direct gevolg van het *putting people first*-beleid, zoals in 2014 geïntroduceerd door de Chinese Communistische Partij en sindsdien actief uitgedragen. [Medewerker 1'](#) en [Medewerker 3](#) sluiten zich aan bij de stelling van president Xi Jinping dat noordelijke landen een preoccupatie hebben met individuele mensenrechten "ten koste van collectieve rechten".
82. Ook stelt [Medewerker 1'](#) in publicaties dat China "niet bang is" zijn eigen interpretatie te geven aan de rechten van de mens, een die volgens hem ingaat tegen de "liberaal-modernistische" interpretatie daarvan door noordelijke landen. Daarmee levert China volgens hem een bijdrage aan de ontwikkeling van een "zuidelijk mensenrechtenmodel" dat kan "wedijveren met het dominante noordelijke model". Vanuit de receptorbenadering redenerend, steunt hij tevens het Chinese pleidooi voor respect vòr nationale soevereiniteit, territoriale integriteit en non-interventie in de binnenlandse aangelegenheden van staten, óók als het gaat om de implementatie van de mensenrechten. In de optiek van [Medewerker 1'](#) is dit een logisch gevolg van het door hem bepleite subsidiariteitsbeginsel.
83. In publicaties van Centrum-onderzoekers wordt sterk benadrukt dat rechten van de mens niet los kunnen worden gezien van plichten van de mens, zowel individueel als collectief. Het Centrum haakt ook hier vaak rechtstreeks aan bij het gedachtegoed van president Xi Jinping en, daarmee, van de Chinese Communistische Partij (CCP). Dit geldt onder meer voor de rechten van religieuze minderheden. Zowel [Medewerker 1'](#) als [Medewerker 2](#) verwijzen met instemming naar de mede door China opgestelde en door de Chinese overheid vaak met instemming aangehaalde *Comprehensive Southern Vision on Human Rights*:

⁴⁰ Ministerie van Buitenlandse zaken, 'Beantwoording Kamervragen over het artikel 'Zijn mensenrechten nou universeel of niet?', 17 februari 2022.

The obligation of the State to protect the rights of religious minorities is complemented by the duty of such minorities to localize, which consists of accepting the legal and constitutional order, playing a constructive role in society and the nation and exercising the freedom of religion in such a way that it matches the core values of society.

84. Deze *Comprehensive Southern Vision on Human Rights* is, aldus Medewerker 1 ontworpen op initiatief van het Centrum als document dat “highlights the elements of the UDHR which resonate in particular in the Global South”, dat benadrukt dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens een “people-to-people charter” is, en dat stelt dat mensenrechten “should be secured through their socio-cultural embeddedness”. Verder wordt in het document gesteld dat:

... although human rights are a matter of international concern, the subsidiarity principle, in which respect for national sovereignty, territorial integrity and non-interference in the internal affairs of states culminate, ought to be respected at all times.

Dit standpunt wordt door de Chinese overheid in het mensenrechtendebat actief uitgedragen en door Medewerker 1 volmondig gedeeld in zijn publicaties.

85. De Southern Vision haakt inhoudelijk aan bij en geeft nadere invulling aan president Xi Jinpings politieke idee “to build a community of shared future of mankind”, door hem gelanceerd in China in 2016 en internationaal gepresenteerd op het World Economic Forum in januari 2017. In publicaties en andere publieke uitingen van Centrum-onderzoekers wordt de president vaak met instemming aangehaald, met steun voor diens opvattingen over de zuidelijke mensenrechtenagenda, gericht op “setting the record straight”, aldus Medewerker 1. Desgevraagd heeft hij ook een verklaring aangereikt voor deze nauwe inhoudelijke band. Zijns inziens vraagt de receptorbenadering erom dat onderzoekers zich verplaatsen in het mensenrechtendiscours van het land waarnaar zij onderzoek doen en in China worden de kaders van dat mensenrechtendiscours bepaald door de president. Wij, aldus Medewerker 1 haken dus aan bij de retoriek en de frames die door de Chinese overheid worden gebruikt om de mensenrechtenbescherming verder te brengen. Die uitspraken ter discussie stellen, aldus nog steeds Medewerker 1 zal geen steun verwerven, daaraan een bepaalde invulling geven werkt wel.

e. De receptorbenadering: *putting people first* en etnografisch onderzoek

86. Het woord *people* staat centraal in de receptorbenadering, terwijl het thema *Putting people first* veelvuldig terugkeert in de China-gerelateerde publicaties en lezingen van de onderzoekers van het Centrum. Ook hier haken zij vaak aan bij toespraken van de Chinese president Xi Jinping waarin deze aangeeft hoe belangrijk het is het overheidsbeleid te laten aansluiten op de “the voices and expectations of the people”. Daarbij staat het begrip *localisation* centraal, hetgeen volgens de president inhoudt: (i) political identification, (ii) accommodation to society, en (iii) blending in culturally. In de uitleg van de onderzoekers betekent dit dat de realisering van de rechten van de mens slechts tot stand kan komen in en via een lokale politieke, sociale en culturele context. De begrippen worden rechtstreeks overgenomen in publicaties van het Centrum zonder dat daarop academische reflectie plaatsvindt.
87. *Localisation* impliceert aansluiting bij culturele en andere karakteristieken van ‘de bevolking’. Het gebruik van het concept ‘*people(s)*’ blijft voor de Commissie echter veelal vaag. Zo is het haar niet duidelijk of hier volkeren worden bedoeld of juist individuele mensen, burgers, of (alle) inwoners van een land. De receptorbenadering spreekt van een focus op sociale instituties en lokale cultuur, maar het wordt evenmin duidelijk hoe de onderzoekers die lokale cultuur in China onderzoeken en hoe de sociale instituties (die – zoals de onderzoekers aangeven – als effectieve vehikels kunnen dienen voor het in praktijk brengen van internationale mensenrechten-verplichtingen) worden geselecteerd. De drie senior-onderzoekers gaan daarbij nogal *at random* en selectief te werk en maken daarbij gebruik van

wat de Commissie zou willen duiden als 'cultuurelecticisme'. Zo noemen zij voorbeelden van *beliefs en practices* en van overgeleverde religieuze teksten en wetten, waarbij niet duidelijk wordt of er systematisch onderzoek naar is verricht. Soms ook worden grote generalisaties aangenomen over cultuur, alsof inwoners van een continent (Afrika) of land (China) allen dezelfde cultuur zouden aanhangen. Ook lijken de onderzoekers vooral een statische kijk op 'cultuur' te hebben. Medewerker 3 tracht in zijn wetenschappelijk onderzoek cultuur te 'meten' via *surveys*, met name in het bedrijfsleven, met gebruikmaking van de receptorbenadering. In een seminarpresentatie beschrijft hij op basis van bestaande (kwantitatieve) cultuurmodellen (Trompenaars 7D model) de mogelijke gevolgen van cultuurverschillen tussen landen (China en Nederland) voor opvattingen over en praktijken van mensenrechten. In het gesprek dat de Commissie met hem voerde werd echter ook duidelijk dat reflectie op het begrip cultuur binnen het Centrum niet echt vorm heeft gekregen.

88. Medewerker 1 claimt dat hij in China werkt met de sociaalwetenschappelijke en kwalitatieve onderzoeksmethodologie en onderzoeksmethoden van de etnografie, in lijn met de receptorbenadering. In een andere publicatie spreekt hij van de *community-based participatory approach*. Nergens wordt evenwel uitgelegd en verantwoord hoe zo'n etnografie (of *community-based participatory approach*) in China kan worden uitgevoerd. Etnografie is een bottom-up holistische studie van een *community*, met als doel het perspectief van 'de ander' (het zogenoemde *emic* perspectief) te leren kennen, en wordt met name uitgevoerd door cultureel antropologen vanuit een interpretatief wetenschappelijk paradigma. Een basisvoorwaarde voor het goed uitvoeren van zulk etnografisch onderzoek is, naar de opinie van de Commissie, minimaal een uitgebreide beschrijving van hoe participanten zijn geselecteerd en benaderd, wie de participanten zijn, hoe interviews en observaties zijn gedaan, welke problemen zich daarbij hebben aangediend, welke taal werd gehanteerd, of participanten zich werkelijk vrijelijk konden uiten, hoe data zijn geanalyseerd, tot welke bevindingen dat leidt, wiens perspectieven zijn bestudeerd, hoe die in publicaties worden gepresenteerd, etc. In het kort: reflexiviteit, ook op de eigen positionering, is naar het inzicht van de Commissie van groot belang om de wetenschappelijke kwaliteit van specifiek etnografisch en *community-based participatory* onderzoek en de daarop gebaseerde publicaties te waarborgen.
89. Medewerker 1 zond de Commissie enkele documenten ter illustratie van het gebruik van etnografie als methode in de eerdere pilotstudy bij de Universiteit Utrecht. In conceptrapporten geschreven voor het Comité dat toeziet op de naleving van de *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women* van de VN en voor de regeringen van enkele Afrikaanse landen (Kameroen, Senegal, Swaziland en Liberia, 2014 en 2015) worden voorbeelden gegeven van lokale culturele praktijken en gewoonten, veelal afkomstig uit secundaire antropologische literatuur, en zijn additioneel interviews en observaties uitgevoerd. Dit onderzoek werd evenwel hoofdzakelijk door andere onderzoekers dan Medewerker 1 uitgevoerd, met name door cultureel antropologen, geschoold in empirisch sociaalwetenschappelijk en kwalitatief onderzoek.
90. De Commissie heeft zich de vraag gesteld of etnografisch onderzoek naar het actuele functioneren van lokale culturen in een centraal geleide staat als China, inclusief inachtneming van de hiervoor aangeduide kwaliteitskenmerken, überhaupt mogelijk is. De Commissie heeft hiervan in de publicaties van de onderzoekers van het Centrum geen voorbeelden aangetroffen. Verder is het de vraag of zo'n onderzoek kan worden gedaan door enkel juridisch geschoolde onderzoekers. Ook op die vraag is het antwoord van de Commissie negatief.
91. De opmerkingen van de Commissie over definities van cultuur, de selectie van relevante sociale instituties en het gebrek aan transparantie in het gebruik van sociaalwetenschappelijke methodologie en methoden zijn niet nieuw. Van de Fliert bijvoorbeeld, oordeelde in 2014 in haar interim-evaluatie van de door het ministerie van Buitenlandse Zaken gefinancierde pilotstudie,⁴¹ in zijn algemeenheid positief over (het potentieel van) de receptorbenadering (receptor approach, RA), maar vraagt zich ook

41 Lydia L. van de Fliert, 'Assessment Receptor Approach Pilot, Interim Assessment', June-September 2014.

af of de RA-ontwerpers een solide methodologie hebben ontwikkeld (p. 18). Van de Fliert waarschuwt voor de volgende risico's: "RA theory at all times should be supported by quantitative and qualitative data and social research", en "Sweeping statements in RA publications are to be avoided". Waarop het advies wordt gegeven: "[a]void unproven assumptions or stereotypes and generalisations."⁴² En voorts: "Clearly, the impression that the RA supports oppressive regimes or is being abused politically, should be avoided at all times. Hence, a transparent methodology is paramount."⁴³

f. Universaliteit van de rechten van de mens

92. In verschillende publicaties van Centrum-onderzoekers wordt ingegaan op de prominente en 'door het Westen sterk onderbelichte' rol die de Chinese Zhang Peng Chun heeft gespeeld bij het opstellen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM, 1948). Op een vraag van de kant van de Commissie aan [Medewerker 1](#) of het China van destijds niet een ander China is dan de Volksrepubliek China (gestart in 1949), kwam als reactie "dat China als natie, met haar Confucianistische traditie, belangrijker is dan leiders die het land regeren". In de jaren na 1949 heeft de Volksrepubliek China vele malen steun gegeven aan de UVRM, onder erkenning van het universele karakter ervan, maar met de toevoeging dat de "significance of national and regional particularities and various historical, cultural and religious backgrounds" voor ogen dienen te worden gehouden. Deze woorden zijn afkomstig uit het slotdocument van de Wereldconferentie Mensenrechten in Wenen in 1993 en zijn daarin destijds mede op initiatief van China opgenomen. De woorden keren in verschillende variaties terug in publicaties en online-bijdragen van de onderzoekers van het Centrum en vormen daarvan in veel opzichten zelfs de conceptuele kern, zoals zij ook centraal staan in de receptorbenadering. Ook wordt in deze bijdragen gesteld dat de *Southern Vision on Human Rights* dient te worden gezien als bijdrage aan de universaliteit van de rechten van de mens en aan processen om deze universele gelding in praktijk te brengen, ook in China, en niet als 'een paralleltraject'.
93. In publicaties van [Medewerker 1](#) valt ook te lezen dat China "matches the requirements of public international law" en dat het land opereert binnen het universele mensenrechtenbouwwerk. Begin 2022 is China aangesloten bij acht VN-mensenrechtenverdragen, waaronder de Verdragen inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, de Rechten van Kinderen en het Uitbannen van Discriminatie van Vrouwen. Belangrijke andere mensenrechtenverdragen echter, zoals in het bijzonder het Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten, heeft het land *niet* geratificeerd. Ook heeft China bij diverse ratificatie-acties gebruik gemaakt van de mogelijkheid voorbehouden te maken en interpretatieve verklaringen af te leggen, met overwegend als inhoud dat de aangepaste verdragsverplichtingen niet verder mogen gaan dan het geldende Chinese recht. Verder accepteert het land geen individuele klachtprocedures, noch mogelijkheden om door VN-comités ter plaatse onderzoek te laten doen, een enkele uitzondering daargelaten. Ook geeft het land geen gehoor aan de herhaalde oproep van de VN om een onafhankelijk *National Human Rights Institute* op te richten. Ook dat zou een manier zijn om volken en individuen een stem te geven.
94. Formeel zou China met dit alles kunnen claimen dat het zich houdt aan de spelregels van het internationale verdragenrecht, door duidelijk te maken aan welke mensenrechtenverdragen het zich wenst te houden en welke het niet heeft geratificeerd. Onder de vlag van universaliteit van de rechten van de mens vallen echter ook tal van normen die verder gaan dan geschreven verdragsverplichtingen, terwijl inspanningen van met name de Verenigde Naties er bovendien op zijn gericht burgers ruimte te bieden om via klachtprocedures nationaal of internationaal schendingen van hun rechten aan de orde te stellen. Die mogelijkheden onthoudt China stelselmatig aan zijn ingezetenen. Zo begrepen zijn er forse lacunes tussen de Chinese beleidsmatige opstelling inzake universaliteit van de rechten van de mens en de Chinese ratificatiepraktijk. Daarbij valt op dat deze lacunes niet verder worden toegelicht of bekritiseerd in publicaties van het Centrum, waardoor de indruk kan ontstaan dat de onderzoekers

⁴² A.w., p. 27.

⁴³ A.w., p. 22.

eerder optreden als China's spreekbuis dan als 'de kritische vriend' die zij ook zeggen te zijn. Uitspraken van [Medewerker 1](#) waarin hij de Universele Verklaring afschildert als 'een ode' aan de mensenrechtenpositie van het noorden en suggereert dat de UVRM deel uitmaakt van een poging van de Verenigde Naties om het dominante mensenrechtendiscours met zijn liberale interpretatie van mensenrechten over de hele wereld te verspreiden, wijzen niet bepaald op die kritische-vriend-aanpak:

These attempts [van de VN] to frame the UDRM as an expression of universal liberalism do no justice to the Southern contributions made to the international human rights system since World War II.

g. Situering opvattingen in een geopolitieke context

95. In publicaties van [Medewerker 1](#) valt te lezen dat het belangrijk is "to put a halt on the tendency to exaggerate the Northern role at the expense of the Southern contribution to human rights and to break the monopoly of the West". Het was ook veelvuldig te lezen op de (thans gesloten) website. Ook moet het "niet aan politici worden overgelaten, en zeker niet aan Westerse politici, om te bepalen wat we over mensenrechten moeten denken" en is een "door het Westen gedomineerde institutie als de VN" niet geschikt om met landen de mensenrechtendialoog aan te gaan. Het trefwoord is: bottom-up, en daarmee het zoeken van aansluiting bij "lokale sociale instituties en bij de waarden in een lokale cultuur die vaak erg lijken op de mensenrechten". Uit de publicaties van de Centrum-onderzoekers over onderzoek in China blijkt echter nauwelijks iets van een bottom-up-benadering. Er is daarentegen voortdurend sprake van een top-down benadering, met aansluiting bij de Chinese politieke lijn.

96. Zinnen als *break the monopoly of the West* verwijzen ook naar de wijze waarop 'het Westen' volgens het Centrum in de praktijk opkomt voor de rechten van de mens: het vaak genoemde 'opgeheven vingertje'. Volgens [Medewerker 1](#) refereert China daarentegen "harmony over discord", en legt het de nadruk op "exchanges of good practices between different cultures instead of confrontation and exclusion". Dit dialoogmodel zou in Centrum-termen bovendien "a very effective antidote [zijn] for the legalism which is dominating the Northern human rights discourse". Het dialoogmodel sluit ook aan bij het onderzoek van [Medewerker 2](#) waarin hij 'religie' wil tonen als bouwsteen voor de bescherming van de rechten van de mens, in China en elders, in plaats van als een obstakel.

97. Deze lijn doortrekkend, staat in publicaties van Centrum-onderzoekers te lezen:

The influences of regions like Asia, in particular China, and Africa, which cherish their own distinctive cultures, is on the rise, while Europe is losing its leverage to push for a de-contextualized approach. If things do not change there is a real risk that Southern states will disengage.

De boodschap is dan dat het mensenrechtenbeleid van 'Europa' hamert op mensenrechtenschendingen sec, zonder oog voor de context waarin deze plaatsvinden, en dat de kans bestaat dat 'het Zuiden', met China als grootste en in veel opzichten machtigste staat daarbinnen, afhaakt als dit proces zich doorzet. Dat geopolitieke beeld wordt versterkt via de veelvuldige bijdragen van [Medewerker 1](#) aan de *People's Daily* (krant van de Communistische Partij) en aan de Chinese staats-tv, onder meer via het programma *To the Point* van de tv-zender CGTN, waarin hij niet aarzelt stevige geopolitieke termen te gebruiken. Volgens [Medewerker 3](#) in een *posting* op de website van 30 december 2021, is het Centrum regelmatig in deze show te zien.

98. Ook in Nederlandse media wekte [Medewerker 1](#) de indruk sterk verbonden te zijn met het dominante politieke Chinese paradigma, zoals bijvoorbeeld verwoord in een interview in *Vrij Nederland* van 4 april 2016:

Vooral de manier waarop China omgaat met dissidenten roept in de buitenwereld verontwaardiging op. Maar wat doe je als mensen het niet met je eens zijn en ook jouw

rechtsorde niet accepteren? Voor veel landen een herkenbaar probleem. In alle wetboeken van strafrecht wereldwijd staat dat mensen die de maatschappelijke orde omver willen werpen, straf verdienen. In China vraagt men zich af: hoever moet je daarin gaan? Veel Chinezen vinden dat de overheid nog beter zijn best moet doen om mensenrechten te beschermen en willen hervormingen, maar moeten ze tolereren dat mensen oproepen tot het omverwerpen van het communistische [regime]? Dat gaat ze te ver. Doe je dat toch, dan wacht je de gevangenis. De dichter Liu Xiaobo is daar een voorbeeld van.

Daarvoor al, in oktober 2015, en dus vóór de totstandkoming van het Centrum, reageerde [Medewerker 1](#) in NRC als volgt op kritiek van Amnesty International op het Chinese mensenrechtenbeleid:

Volgens Amnesty is in China sprake van repressie. Dat doet geen recht aan de voortgang op het terrein van de mensenrechten onder president Xi. De heropvoedingskampen zijn afgeschaft, het aantal doodstrafdelicten neemt af, de rechtsbescherming neemt toe en het Centraal Comité investeert in versterking van de rechtsstaat.⁴⁴

De afgelopen jaren valt op dat de directeur van het Centrum zich, voor zover de Commissie dat heeft kunnen verifiëren, publiekelijk *niet* heeft uitgelaten over actuele mensenrechtenschendingen in China, en dan in het bijzonder over de behandeling van de Oeigoeren. Die houding kan, bedoeld of onbedoeld, worden uitgelegd als een vergoelijking van de situatie.

99. De uitlatingen van [Medewerker 3](#) geven veeleer blijk van *steun* aan de Chinese beeldvorming als het gaat om de rechten van de mens. Op LinkedIn kwalificeert hij de verhalen over werkkampen voor Oeigoeren als "geruchten" en stelt hij dat het tegenwoordig in de mode is om kritisch te zijn op China.

Xinjiang is gewoon mooi: mooie mensen, adembenemende natuur en lekker eten. En geen dwangarbeid, geen genocide, of welke leugens dan ook waar de westerse media mee komen.

[Medewerker 3](#) vindt de berichtgeving over de Oeigoeren opgeblazen en de verhalen van Oeigoeren in de westerse media aantoonbaar onwaar, terwijl rapporten en bijpassende illustraties over hun situatie tal van anti-Chinese stereotypingen bevatten. Eerder vatte hij zijn persoonlijke betrokkenheid bij China aldus samen: "Ik kan er niet goed tegen als mensen China aanvallen, daar word ik zelf altijd een beetje een Chinees van."⁴⁵

⁴⁴ NRC, 26 oktober 2015.

⁴⁵ Interview, *Ad Valvas*, 9 september 2021.

HOOFSTUK 5. BESPREKING VAN DE BEVINDINGEN

100. Het college van bestuur van de VU heeft de Commissie gevraagd te onderzoeken of het onderzoek, het onderwijs en de overige activiteiten (waaronder producten en uitingen) van het Centrum op een onafhankelijke manier tot stand zijn gekomen. Daartoe heeft de Commissie onderzoek gedaan naar de totstandkoming van het Centrum (hoofdstuk 3), de inhoudelijke activiteiten en zijn financiering, mede in het licht van de veranderende actuele context, in het bijzonder de veranderende inzichten in het denken over samenwerking met Chinese partners (hoofdstuk 2), en de veranderende inzichten in de waarde van de receptorbenadering die zo centraal staat in het onderzoek en onderwijs van het Centrum (hoofdstuk 4). De Commissie bespreekt nu haar bevindingen, die leiden tot haar conclusies en adviezen.

a. Over het Centrum en de samenwerking met Chinese partners

101. De voorzitter van het toenmalige college van bestuur van de Vrije Universiteit is halverwege 2015 benaderd met het voorstel tot oprichting van een cross-cultureel mensenrechtencentrum. In de beginperiode is het college het rechtstreekse aanspreekpunt voor de initiatiefnemers geweest. Dat was in een periode dat samenwerking met China nog als weinig problematisch werd beschouwd, integendeel: in deze periode waarin elke Nederlandse universiteit zich op China richtte, is het te begrijpen dat ook voor de VU een extra China-connectie welkom was, zowel om strategische redenen als wetenschappelijk-inhoudelijk. Het voorgenomen besluit om het Centrum op te richten met Chinese financiering werd niet gedeeld met de medezeggenschapsorganen binnen de VU.

102. Het Centrum heeft een interfacultaire status tussen vier faculteiten met de Faculteit Religie en Theologie als penvoerder. Deze status werd vanaf het begin beoogd maar pas gerealiseerd gedurende een periode van twee à drie jaar (2017 tot 2019), een rijkelijk lange procesgang, wat ook iets zal zeggen over de moeilijke weg om het Centrum binnen de VU-organisatie werkelijk ingebed te krijgen.

103. Voorafgaand aan de oprichting van het Centrum werd in 2014 op een internationale conferentie in Beijing het internationale CCHR-netwerk opgericht. Dit netwerk diende als platform voor wetenschappers die actief waren in de discussie over mensenrechten, met name aangaande zuidelijke visies op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Chinese instellingen en individuele Chinese onderzoekers speelden een prominente rol bij het opzetten van het netwerk, dat thans nog naast het Centrum bestaat. Het Centrum voert het secretariaat van het netwerk en faciliteert de website, die formeel niet van het Centrum is maar is gekoppeld aan het netwerk. Iets vergelijkbaars geldt voor de *Cross-cultural Human Rights Review*. Ook die wordt gepresenteerd als losstaand van het Centrum, maar wordt wel van daaruit ondersteund, met een dubbelfunctie voor de bestuursvoorzitter/hoofdredacteur (*Editor in chief*) en via de bekostiging van de managing editor.

104. De nagenoeg gelijke benamingen van Centrum en Netwerk roepen ook andere vragen op. Zo is de website buiten het Centrum en daarmee buiten de VU gehost, met als argument dat de website een vrijplaats voor opvattingen zou moeten zijn. In de praktijk was de website evenwel gekoppeld aan het Centrum, maar werd deze niet gemodereerd, noch was er sprake van toezicht vanuit de leiding van het Centrum. Op deze wijze kon de webmaster van het Centrum op de website ook persoonlijke visies plaatsen zonder dat iemand controleerde of deze berichten in overeenstemming waren met de leidende beginselen van het Centrum of van de VU. Dat was ook de uitdrukkelijke bedoeling van de externe hosting. De webmaster werd betaald uit de subsidie van de SWULP, aan het Centrum verstrekt via de reguliere kanalen van de VU.

105. Vanaf 2017-2018 is er, aanvankelijk voorzichtig, sprake van een kanteling in de academische relatie tussen Nederland en China. Het is een tijd waarin de Chinese president zich internationaal steeds

prominenter begint uit te spreken over 'de Chinese mensenrechtenagenda' en waarin steeds duidelijker wordt hoe de mensenrechtensituatie in China verslechtert. Er verschijnen ook steeds meer rapporten over de schaduwkanten van samenwerken met partners uit 'onvrije landen'. Vanaf eind 2020/begin 2021 (b)lijken universitaire bestuurders en onderzoekers zich werkelijk bewust te worden van hun eigen verantwoordelijkheden als het gaat om samenwerken met onder anderen Chinese partners.

106. De Commissie heeft vanzelfsprekend kennisgenomen van de uitlatingen van [Medewerker 3](#) over de situatie waarin de Oeigoerse moslims zich bevinden. Zij kan die uitlatingen niet anders duiden dan als een vergoelijking of zelfs ontkenning van wat deze bevolkingsgroep wordt aangedaan. De uitlatingen zijn gedaan in interviews en op LinkedIn en vallen evident onder de vrijheid van meningsuiting. Ze zijn echter ook gedaan door een medewerker van een wetenschappelijk instituut en dat stelt in de ogen van de Commissie eisen aan precisie en onderbouwing. Zoals de Utrechtse rector magnificus prof. Kummeling het onlangs formuleerde in het licht van de Code Wetenschappelijke integriteit:

Van die code is ... cruciaal: wees helder en eerlijk over de beperkingen van de eigen expertise. Daarin is meteen ook een belangrijke grens tussen uitoefening van de academische vrijheid en de vrijheid van meningsuiting vervat; een academicus mag van alles vinden en uiten, en kan zich in dat verband zelfs breeduit als publieke intellectueel manifesteren, maar mag alleen wetenschappelijke autoriteit aan opvattingen geven als deze gevoed worden door eigen deskundigheid of deskundigheid van andere wetenschappers.⁴⁶

Het leveren van een bijdrage aan het maatschappelijke debat door wetenschappers kan, naar de mening van de Commissie, gepaard gaan met een ander idioom, en zelfs leiden tot 'lichte vormen van zelfcensuur', maar mag niet ronduit strijdig zijn met de verantwoordelijkheid die betrokkene als wetenschapper draagt. In het geval van [Medewerker 3](#) gaat het om *sweeping statements* die niet worden gedragen door een wetenschappelijke onderbouwing maar die veeleer lijken voort te komen uit ergernis over westerse aanvallen op het Chinese mensenrechtenbeleid en de daarop gebaseerde praktijk.

- 107 [Medewerker 1](#) op zijn beurt heeft tegenover de Commissie verklaard dat in China de academische vrijheid "absoluut" is. De Commissie kan zich in deze stelligheid niet vinden. Voor het mensenrechtenonderzoek is het lastig, zo niet onmogelijk, in relatie tot China kritisch te schrijven over onderwerpen die vallen buiten de kaders van het door de president afgebakende, en door het Centrum overgenomen, mensenrechtendiscours. Zo lijkt het enerzijds mogelijk om vrijuit te publiceren over gelijke behandeling van mannen en vrouwen en mensen met en zonder beperkingen, of over mensenhandel of kinderrechten, maar zeker niet over gevoelige zaken als de mensenrechtenschendingen jegens de Oeigoeren of de afwezigheid in China van een vorm van scheiding der machten. Maar denk ook aan rechten als vrijheid van meningsuiting, geloof en levensovertuiging, de bescherming van persoonsgegevens, persvrijheid en academische vrijheid. De *mate* van academische vrijheid in China hangt sterk af van de onderwerpen waaraan onderzoekers zich willen wijden.

108. De onderzoekers van het Centrum hebben gekozen voor het aangaan van diplomatieke en anderszins vriendschappelijke relaties met de Chinese machthebbers en door de overheid gefinancierde Chinese academische instellingen, om iets in China gedaan te krijgen. De Commissie ziet de voordelen die deze strategie biedt om effectief onderzoek te kunnen doen in China, maar ze wordt in haar ogen discutabel in het licht van het aangescherpte Chinese mensenrechtenbeleid en het toenemende risico op inkapseling of inkadering door de Chinese overheid. Per keer zal daarom nauwkeurig bezien moeten worden onder welke voorwaarden en rond welke (mensenrechten)onderwerpen wel of niet kan worden samengewerkt met Chinese partners. Anders gezegd: de samenwerking met China moet, ook voor het kwetsbare alfa-gamma-domein waartoe de rechtswetenschappen behoren, naar het inzicht

⁴⁶ Henk Kummeling, 'Academische vrijheid in tijden van wakkerte en cancelcultuur', *Nederland Rechtsstaat*, 11 januari 2022.

van de Commissie zeker niet op voorhand in de ban worden gedaan. Dat zou ook schade toebrengen aan het verwerven van kennis over China als wereldmacht met mondiale invloed in tal van sectoren. Wel moet er naar het inzicht van de Commissie dringend meer aandacht komen voor de problematische kanten van de samenwerking en voor de vraag hoe daarmee om te gaan.

109. Vanaf 2020 lijken bestuurders van de VU de kwetsbaarheid van de eenzijdige financiering van het Centrum te gaan beseffen. Twee acties worden in dat jaar ondernomen: begin 2020 vindt een bijeenkomst plaats waar bestuurders spreken over de problematische kanten van samenwerken met 'onvrije landen', en verder krijgt het Centrum opnieuw opdracht om te zoeken naar een diversificatie van de financiering. De Commissie waardeert die pogingen, ook al kwamen deze naar haar inzicht aan de late kant. Echter, beter laat dan nooit. Als de Vrije Universiteit de samenwerkingsrelatie met het mensenrechteninstituut van SWUPL in de toekomst zou willen voortzetten, zal zij werk moeten maken van die diversificatie van de financiering en eveneens duidelijk voor ogen moeten houden welk deel van de financiering waaraan wordt besteed. Het komt de Commissie voor dat een voortzetting van de financiering door SWUPL voor dit type onderzoek af te raden is.
110. De Commissie ziet ook dat als gevolg van de samenwerking tussen het Centrum en instellingen in China ook positieve ontwikkelingen in gang zijn gezet, bijvoorbeeld op het terrein van nieuwe wetgeving in China. Zo hebben de onderzoekers van het Centrum bijgedragen aan het denken over het bevorderen van een meer open academisch klimaat voor mensenrechtenonderzoek aan Chinese universiteiten. Het contact met dat deel van de jonge intelligentsia werkzaam aan Chinese universiteiten dat streeft naar verdere vernieuwing kan hiertoe bijdragen en zou niet gestopt moeten worden. Ook de studenten van de VU (en de UvA) hebben aangegeven het onderwijs van het Centrum interessant te vinden vanwege de verschillende perspectieven op mensenrechten. De Commissie is van oordeel dat, ingeval het college van bestuur een (andere) vorm van samenwerking kiest met SWUPL, een betere inbedding van de onderzoekers van het Centrum binnen de VU vereist is, met een stevigere bestuurlijke en wetenschappelijke verankering.

b. Onderzoek: publicaties en methodologie

111. Het Centrum en het daaraan voorafgaande en nog altijd gelieerde netwerk heeft, met gebruikmaking van centrale elementen uit de receptorbenadering, een belangrijke rol gespeeld in het ontwerpen van de *Comprehensive Southern Vision on Human Rights*. Een centrale stelling van de hoofdonderzoekers van het Centrum is dat het bij het beleidsmatig bevorderen van aandacht voor de rechten van de mens in China gaat om kleine stappen, van binnenuit gemotiveerd, met aandacht voor lokale gebruiken en gewoontes, en met gebruikmaking van methodes die eerst en vooral zijn gericht op dialoog en niet op confrontatie. Dat laatste zou leiden tot defensieve reacties ("interne aangelegenheden!") en zou zelfs averechts werken. Dat is een type reactie op internationale kritiek waarin China niet alleen staat.
112. De publicaties van met name [Medewerker 1](#) maken duidelijk dat er behoefte is aan reflectie op de naleving van de rechten van de mens vanuit zuidelijk perspectief, meer in het bijzonder op *the people* die behoren tot zuidelijke naties en de waarden die zij met zich meedragen. Tegelijkertijd is duidelijk dat deze benadering gepaard gaat met complexe vragen, zoals de spanning tussen enerzijds rechten van collectiviteiten en anderzijds de wens van individuele leden van bevolkingsgroepen zich geheel of gedeeltelijk te distantiëren van de traditionele waarden van de collectiviteit.
113. Daarbij komt dat recht en politiek traditioneel nauw met elkaar zijn verweven. Deze verwevenheid raakt ook de rechtswetenschap als discipline en dan vooral het niet-empirische deel daarvan. Onderzoekers dienen zich van de risico's van die interactie bewust te zijn en zich daarin, ook methodologisch, steeds nauwgezet te verantwoorden. De Commissie heeft verder geconstateerd dat lacunes in het Chinese mensenrechtenbeleid door de onderzoekers van het Centrum niet worden onderzocht of wetenschappelijk geproblematiseerd.

114. In de in hoofdstuk 4 besproken receptorbenadering wordt uitgegaan van etnografisch onderzoek en *community-based-participatory research*, met de intentie te onderzoeken wat *people(s)* 'willen' en hoe hun culturele waarden eruitzien. Doordat evenwel nauwelijks rekenschap wordt gegeven van de gebruikte methoden, inclusief antwoorden op de vraag welke stemmen zijn gehoord, wordt in de publicaties over China de indruk versterkt dat vooral de overheid wordt gehoord. De Commissie spreekt in dit verband verder van *cultuureclecticisme*, waarbij lokale cultuur en sociale instituties worden geoperationaliseerd als *beliefs* en *practices* en via gebruikmaking van overgeleverde religieuze teksten en wetten, terwijl niet duidelijk wordt waarom en hoe deze culturele uitingen en sociale instituties zijn gekozen, noch of er systematisch cultuuronderzoek aan ten grondslag ligt. De Commissie wijst in dit verband, naast haar eigen waarnemingen, opnieuw naar het rapport van Van de Fliert.
115. In haar beschouwingen over de gebruikte methoden heeft de Commissie haar twijfels of het *überhaupt* mogelijk is om burgers, en leden of vertegenwoordigers van minderheden in China vrijelijk te laten spreken via interviews, focusgroepen en observaties. Waar dat niet of slechts in beperkte mate kan, is het voor de Commissie vervolgens de vraag of de receptorbenadering, met haar claims op het identificeren van "social institutions as patterned strategies consisting of norms, values, and role expectations that people develop and pass on to succeeding generations for dealing with important social needs", en op "the remedial force of local culture and the agency of the people", wel geschikt is voor mensenrechten-gerelateerd onderzoek in China. De Commissie heeft zich in haar beraadslagingen regelmatig afgevraagd hoeveel ruimte er voor individuen en minderheden werkelijk is om niet uitsluitend aan te haken bij gevestigde historische waarden, maar ook om daaraan eigentijds en naar eigen inzicht vorm te geven, desgewenst op een wijze die afwijkt van hetgeen de Partij dicteert en als kaders aangeeft.
116. In publicaties van Centrum-onderzoekers wordt vaak gesteld dat de *Comprehensive Southern Vision on Human Rights* en de daarin verwerkte materiële en procedurele concepten moeten worden gezien als bijdrage aan de universaliteit van de rechten van de mens in normatieve zin en aan processen om deze universele gelding in praktijk te brengen. Soms lijkt dat de Commissie een woordenspel, waarbij niet altijd duidelijk is of de onderzoekers de universele gelding van mensenrechten voluit erkennen, dan wel uitkomen op de stelling dat culturele en andere verschillen uiteindelijk de doorslag geven ('cultuurrelativisme').
117. Waar [Medewerker 1](#) vaak lijkt uit te komen bij een vorm van cultuurrelativisme, bepleit [Medewerker 2](#) (als theoloog) in feite de ontwikkeling van culturele gevoeligheid (*cultural sensitivity*) bij de vormgeving en totstandkoming van mensenrechtenmodellen. Hij zoekt de dialoog, in de overtuiging dat religieuze waarden kunnen bijdragen aan de formulering van mensenrechten, met als onderliggend doel om mede via religie huidige wereldwijde problemen het hoofd te bieden. De *Comprehensive Southern Vision on Human Rights* is daarbij voor hem een hulpmiddel, waarbij ook voor [Medewerker 2](#) geldt dat hij de politieke opvattingen van de Chinese president, geïncorporeerd in deze *Vision*, kritiekloos als uitgangspunt neemt.
118. Dit alles doet ook de vraag rijzen naar de mogelijke *dual use* van de inzichten die de onderzoekers van het Centrum ten aanzien van China op schrift stellen of anderszins openbaar maken. Wat de onderzoekers zelf zien als potentieel belangrijke conceptuele bijdragen aan de verbetering van het Chinese mensenrechtenbeleid, kan niet alleen door Chinese collega's worden gebruikt in de sfeer van het academisch onderzoek en onderwijs, maar ook door de Chinese overheid worden ingezet om het eigen mensenrechtenbeleid te gieten in bewoordingen die beter lijken aan te sluiten bij mondiale mensenrechtendebatten. Op die manier kan de Chinese overheid *zowel* een eigen geluid laten horen, *als* vasthouden aan de publiek uitgedragen gedachte dat zij keurig blijft opereren binnen het bestaande VN-mensenrechtensysteem (*dual use*), terwijl dit de facto kan leiden tot een verdere legitimatie en instandhouding van het autocratisch regime.

119. De receptorbenadering kent in de ogen van de Commissie evident waardevolle elementen, maar de vraag is of toepassing ervan in centraal geleide staten, met weinig ruimte voor afwijkende opvattingen, tot wetenschappelijk verantwoorde bevindingen kan leiden. De onderzoekers van het Centrum, in het bijzonder [Medewerker 1](#) hadden zich hier meer rekenschap van moeten geven, ook al heeft de rijksoverheid haar mensenrechtenbeleid een aantal jaren, in elk geval mede, op die benadering gebaseerd. Daar komt bij dat ook in wetenschappelijke kringen de beperkingen van de receptorbenadering al werden onderkend, met name ook in de eerdergenoemde interim-evaluatie uit 2014. De Commissie ziet in de beantwoording van de vraag naar de waarde van die benadering een opdracht aan het verdere wetenschappelijke debat, binnen en buiten de VU. De Commissie adviseert het bestuur van de VU daarom de onderzoekers de ruimte te geven om de receptorbenadering verder op haar merites te onderzoeken, met inbegrip van het nader ontwikkelen van (kennis van) bijpassende methodologieën en toepasbaarheid in centraal-geleide staten. Ook adviseert zij de VU er via reguliere accreditatie- en visitatieprocedures op toe te zien dat dat alles gebeurt volgens geldende kwaliteitsmaatstaven.

c. Financiering en transparantie

120. De Commissie stelt op basis van haar gesprekken vast dat bestuurders van de VU, anders dan de onderzoekers van het Centrum, bij de totstandkoming van het Centrum 'een zekere ambivalentie' hebben gevoeld bij de eenzijdige financiering van de kant van een Chinese partner; maar dat die ambivalentie nimmer 'problematisch' werd. Wel werd het gesprek over samenwerking met China binnen de VU op enig moment begonnen, met een bespreking op 13 februari 2020 aan de hand van een presentatie van onder anderen [Medewerker 3](#) en [Medewerker 2](#). De aanleiding was (in elk geval mede) de voorgenomen samenwerking van de VU en de UvA met Huawei. Als voorwaarden voor samenwerking werden onder meer gesteld: openheid, wederzijdse uitwisseling duurzame/respectvolle samenwerking, veiligheid van kennis en mensen.

121. Verwacht had evenwel mogen worden dat ook bij de totstandkoming van het Centrum was nagedacht of de eenzijdige financiering door één partij, het mensenrechteninstituut van SWUPL verstandig zou zijn.

122. Waar men in elk geval onvoldoende open over is geweest, is de financiering van het Centrum. Zo waren noch de onderzoekers van het Centrum noch de verantwoordelijke bestuurders van het Centrum en de Faculteit Religie en Theologie transparant over de externe financiering en dat is in strijd met de vereisten van de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit en de Code goed bestuur van de Nederlandse universiteiten.

123. Gelet op ontwikkelingen die China de afgelopen jaren heeft doorgemaakt en gezien de verwachting dat de huidige trends zullen doorzetten, meent de Commissie dat voor het type onderzoek dat het Centrum verricht voortzetting van de financiering door Chinese partners af te raden is. Het maakt de resultaten van onderwijs en onderzoek bij voorbaat kwetsbaar of zelfs ongeloofwaardig – zelfs als daar puur wetenschappelijk gezien geen aanleiding voor zou zijn.

d. Samenvattend: is er bewijs voor ongewenste beïnvloeding?

124. De Commissie heeft geen bewijs gevonden dat het onderzoek en onderwijs van het Centrum op ongewenste wijze zijn beïnvloed, door Chinese druk of door toegeeflijkheid van medewerkers met de bedoeling de SWULP-financiering te verwerven of veilig te stellen. De onderzoekers zijn oprecht in hun missie de mensenrechten in de Global South te bevorderen, zijn overtuigd van de waarde van de receptorbenadering, geloven daarin, en zijn daarover steeds open geweest. Maar zowel theoretisch als methodologisch valt er op hun werk veel aan te merken. Door te claimen dat een sociaalwetenschappelijke methodologie wordt toegepast, door die vervolgens onvoldoende te

verantwoorden, door in publicaties kritiekloos aan te sluiten op de mensenrechtensvisie van de Chinese president, en door nergens melding te maken van de externe financiering, maken de onderzoekers van het Centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is. Het was een terugkerend thema in de gesprekken die de Commissie heeft gevoerd. De *intenties* van de onderzoekers om het perspectief van 'de ander', van de Global South, op mensenrechten te laten horen, zijn in de ogen van de Commissie zeer legitiem, maar zij lopen niet synchroon met een solide wetenschappelijke uitvoering.

BIJLAGEN

Bijlage 1

Reglement Tijdelijke onderzoekscommissie CCHRC

Artikel 1. Begripsbepalingen

In dit Reglement wordt verstaan onder:

- a. CCHRC: Cross Cultural Human Rights Centre;
- b. Commissie: de Tijdelijke onderzoekscommissie CCHRC;
- c. CvB: College van Bestuur van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- d. Reglement: Reglement Tijdelijke onderzoekscommissie CCHRC. Het Reglement beschrijft het kader waarbinnen de Commissie haar onderzoeksopdracht vervult en vermeldt de procesregels die daarbij gelden.

Artikel 2. Taak

1. De Commissie heeft tot taak te onderzoeken of het onderzoek, het onderwijs en de overige activiteiten (waaronder producten en uitingen) van het CCHRC op een onafhankelijke manier tot stand zijn gekomen.
2. De Commissie brengt uiterlijk op 31 mei 2022 een eindrapport uit met haar bevindingen en adviezen aan het CvB.
3. Indien meer tijd nodig is dan de termijn, bedoeld in het tweede lid, wordt in afstemming met het CvB een nieuwe termijn vastgesteld.

Artikel 3. Leden

2. Tot leden van de Commissie zijn door het CvB benoemd:
 - a. prof. Carel Stolker, tevens voorzitter;
 - b. prof. Inge Hutter;
 - c. prof. Willem van Genugten;
 - d. prof. Gerrie ter Haar.
3. De leden van de Commissie nemen deel aan de beraadslagingen en besluitvorming zonder last of ruggespraak.
4. Bij tussentijds vertrek van een lid kan het CvB een ander lid benoemen.
5. De Commissie wordt in haar werkzaamheden ondersteund door een externe secretaris daartoe benoemd door het CvB.

Artikel 4. Werkwijze en bevoegdheden

1. De werkwijze van de Commissie wordt bepaald door de voorzitter van de Commissie, tenzij het Reglement anders bepaalt.
2. De Commissie is gedurende het onderzoek bevoegd om:
 - a. informatie in te winnen bij alle werknemers en organen van de Vrije Universiteit Amsterdam;
 - b. inzage te verlangen in alle documentatie en correspondentie die zij voor de beantwoording van de onderzoeksvraag nodig acht; en
 - c. deskundigen of andere derden te raadplegen, al dan niet verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Artikel 5. Raadplegen betrokkenen en deskundigen

1. De Commissie stelt vast welke betrokkenen en deskundigen zij wil raadplegen ter beantwoording van de onderzoeksvraag.
2. Betrokkenen en deskundigen worden door de Commissie uitgenodigd voor een gesprek te Leiden.
3. Betrokkenen en deskundigen mogen zich tijdens het gesprek met de Commissie laten bijstaan.
4. De Commissie voert in beginsel één gesprek met iedere betrokkene en deskundige.
5. Van elk gesprek wordt een verslag gemaakt. Betrokkenen en deskundigen worden in de gelegenheid gesteld om binnen één week te reageren op eventuele feitelijke onjuistheden in het conceptverslag.

Artikel 6. Vertrouwelijkheid

Alle betrokkenen en deskundigen die door de Commissie worden geraadpleegd, beloven voorafgaand aan het gesprek met de Commissie strikte vertrouwelijkheid gedurende de loop van het onderzoek.

Artikel 7. Zienswijzen

1. Voorafgaand aan het aanbieden van het eindrapport door de Commissie aan het CvB, stelt de Commissie betrokkenen en deskundigen in de gelegenheid om binnen één week een zienswijze te geven op het concept eindrapport. De zienswijzen worden als bijlage opgenomen bij het eindrapport.
2. De Commissie bepaalt zelfstandig of een zienswijze aanleiding geeft tot aanpassing van het eindrapport.

Artikel 8. Openbaarmaking

1. Rapporten, notities, verslagen en andere documenten die door of namens de Commissie zijn vervaardigd, worden niet door de Commissie openbaar gemaakt, maar uitsluitend aan het CvB uitgebracht.
2. Het CvB zal het eindrapport integraal openbaar maken.

Artikel 9. Inwerkingtreding en vervaldatum

1. Dit Reglement treedt in werking met ingang van 25 februari 2022.
2. Dit Reglement vervalt met ingang van 1 juni 2022 of indien gebruik wordt gemaakt van artikel 2, derde lid, op de eerste dag van de maand volgend op de maand dat het eindrapport door de Commissie wordt aangeboden aan het CvB.

Bijlage 2

Toepasselijke regelgeving

a. Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit (2018)

Wetenschappelijk onderzoek en onderwijs kennen hun eigen regels van kwaliteit en integriteit. Zo is daar in de eerste plaats *Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit 2018*.⁴⁷ Deze code geeft nauwkeurig aan welke regels de aan de Code gebonden instellingen en hun onderzoekers zich dienen te houden, met belangrijke bepalingen over opdrachtonderzoek. De Code is opgebouwd rond een vijftal principes: eerlijkheid, zorgvuldigheid, transparantie, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid. Het principe 'Onafhankelijkheid' houdt onder andere in dat men zich in de keuze van de methode, bij de beoordeling van de data en in de weging van alternatieve verklaringen, maar ook bij het beoordelen van onderzoek of onderzoeksvorstellen van anderen, niet laat leiden door buiten-wetenschappelijke overwegingen (bijvoorbeeld overwegingen van commerciële of politieke aard). Aldus geformuleerd omvat onafhankelijkheid ook onpartijdigheid. Onafhankelijkheid is in elk geval vereist bij de opzet en uitvoering van en de rapportage over het onderzoek; bij de keuze van het onderzoeksobject en van de onderzoeksvraag is onafhankelijkheid niet altijd nodig.

Er gelden nauwkeurig omschreven regels over het onderzoekontwerp zoals het belang van een zorgvuldige methodologische onderbouwing van het onderzoek. Belangrijk is dat, als het onderzoek in opdracht uitgevoerd wordt en/of door derden wordt gefinancierd, altijd duidelijk wie de opdrachtgever en/of financier is. Daarbij dient openheid te worden betracht over de rol van externe belanghebbenden en over mogelijke belangenconflicten. Bij onderzoek met externe partners dienen heldere schriftelijke afspraken te worden gemaakt over zaken die de wetenschappelijke integriteit betreffen en zaken die daaraan kunnen raken, zoals intellectuele eigendomsrechten. De Code draagt instellingen en individuele medewerkers ook op open en volledig te zijn over de rol van externe belanghebbenden, opdrachtgevers en financiers, en mogelijke belangenconflicten en relevante nevenwerkzaamheden. Onderzoeksgegevens en de onderzoeksdata dienen na afloop van het onderzoek zoveel mogelijk publiek beschikbaar te zijn.

Voorts zijn er regels over de communicatie van onderzoeksresultaten. De Code vereist eerlijkheid in de publieke communicatie en helderheid over de beperkingen van het onderzoek en van de eigen expertise, en eist openheid en eerlijkheid over mogelijke belangenconflicten. Bij de openbaarmaking en verspreiding moet ervoor worden gezorgd dat in overeenkomsten met opdrachtgevers en financiers eerlijke afspraken worden gemaakt over het al dan niet openbaar en toegankelijk maken van data en onderzoeksmateriaal.

b. Code goed bestuur Nederlandse universiteiten (2019)

De Code goed bestuur van de Nederlandse universiteiten (2019) kent een negental principes, waarvan dit twee belangrijke zijn:

De maatschappelijke opdracht van de universiteit is het verzorgen van wetenschappelijk onderwijs, het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en het in nauwe interactie met de samenleving ontwikkelen en delen van wetenschappelijke kennis. Elke universiteit geeft hier in lijn met haar eigen karakter en haar eigen identiteit invulling aan en legt daarover verantwoording af.

Universiteiten dienen te beschikken over een adequate en deugdelijke governance voor samenwerkingen en verbindingen, waaronder die met universitair medische centra. Dit laatste principe verwijst rechtstreeks naar de regels die universiteiten zelf hebben opgesteld, zowel voor 2019 als daarna.

⁴⁷ Vergelijkbaar met de oude VSNU-code uit 2004 (herzien in 2012 en 2014).

Bijlage 3

Gesprekken en schriftelijke raadpleging:

CCHRC (VU):

- Medewerker 1 ¹ directeur
- Medewerker 3 webmaster website CCHRN
- Medewerker 4 China-onderzoekster
- Medewerker 2 ² bestuursvoorzitter

Faculteit Religie & Theologie (VU):

- Persoon 5 decaan

Gesprekspartners voorgedragen door Medewerker 1

- , Wuhan University
- , Chinese Academy of Social Sciences (CASS) (schriftelijk)
- , Southwest University of Political science & Law (SWUPL)
- University of South Africa (UNISA)

China-deskundigen:

- Deskundige 1 Clingendael Instituut, Leiden Asia Centre
- Deskundige 2 , Leiden Asia Centre (schriftelijk)

Bijlage 4

Lijst met afkortingen

AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
CCHRC	Cross-cultural Human Rights Centre
CCHRN	Cross-cultural Human Rights Network
CCHRR	Cross-cultural Human Rights Review
CCP	Chinese Communistische Partij
CGTN	China Global Television Network
CUP	Cambridge University Press
EER	Europese Economische Ruimte
EU	Europese Unie
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NFU	Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra
NGO	Non-gouvernementele organisatie
NOS	Nederlandse Omroep Stichting
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
PvdA	Partij van de Arbeid
PVV	Partij voor de Vrijheid
SWUPL	Southwest University of Political Science and Law
To2-federatie	Kennisinstellingen (5) voor toegepast onderzoek
UNL	Universiteiten van Nederland (voorheen VSNU)
UvA	Universiteit van Amsterdam
UVRM	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
VH	Vereniging Hogescholen
VN	Verenigde Naties
VU	Vrije Universiteit
Wob	Wet openbaarheid van bestuur

Bijlage 5

Commissieleden

Prof. mr. Carel Stolker

Carel Stolker is emeritus-hoogleraar privaatrecht aan de Universiteit Leiden. Van 2013 tot 2021 was hij rector magnificus en bestuursvoorzitter van de Universiteit Leiden en daarvoor decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid in Leiden. Hij bekleedde tal van wetenschappelijke, beleidsmatige en maatschappelijke functies en was rechter-plaatsvervanger.

Prof. dr. Willem van Genugten

Willem van Genugten is emeritus-hoogleraar Internationaal Recht aan de Universiteit Tilburg. Van 1991 tot 2006 was hij tevens hoogleraar Rechten van de Mens aan de Radboud-Universiteit. In de jaren 1991-2013 was hij lid en later voorzitter van de vaste commissie mensenrechten van de Nederlandse overheid, vanaf 1996 onderdeel van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV). Hij was voorzitter van diverse onderwijs- en onderzoeksbeoordelingscommissies.

Prof. dr. Gerrie ter Haar

Gerrie ter Haar is emeritus-hoogleraar Religie en Ontwikkeling aan het International Institute of Social Studies van Erasmus Universiteit Rotterdam met bijzondere aandacht voor mensenrechten wereldwijd. Zij heeft jarenlange ervaring op het terrein van internationale onderzoekssamenwerking. Ze bekleedde diverse bestuursfuncties en maakte deel uit van verschillende adviesorganen.

Prof. dr. Inge Hutter

Inge Hutter is hoogleraar participatief en kwalitatief onderzoek in bevolking en ontwikkeling aan de Erasmus Universiteit, Rotterdam. Sinds 2015 is zij de rector van het International Institute of Social Studies, Den Haag. Ze verrichtte onderzoek naar gezondheid en ontwikkeling (reproductieve gezondheid / rechten, voeding, veroudering) in India, Kameroen, Malawi en Noord-Nederland. Ze heeft jarenlange ervaring in het uitvoeren van veldwerk in de Global South.

Reactie op het Concept-Rapport van de Commissie Stolker

1. Algemeen

p. 4. eerste alinea:

"Op 19 januari 2022 brengt de NOS naar aanleiding van een WOB-verzoek het bericht naar buiten dat een onderzoekscentrum van de Vrije Universiteit Amsterdam onderzoek doet naar mensenrechten met behulp van geld van een Chinese universiteit, terwijl bekend zou zijn dat universiteiten veelal nauw verbonden zijn aan het geldende politieke regime"

Vervangen door:

"Op 19 januari 2022 brengt de NOS naar aanleiding van een WOB-verzoek het bericht naar buiten dat een onderzoekscentrum van de Vrije Universiteit Amsterdam onderzoek doet naar mensenrechten daarvoor wordt betaald door de Chinese overheid."

Toelichting:

In de uitzendingen van 18:00 uur en 20:00 uur wordt beweerd dat de financiering afkomstig is van de Chinese overheid.

2. Methode

p.6. derde alinea:

"Die blijkt methodologisch veelal niet juist en transparant te zijn en vaak te leiden tot *cherry picking* uit uiteenlopende culturele opvattingen en praktijken, via wetenschappelijke methoden die onverantwoord blijven, door de Commissie ook wel aangeduid als *cultuurelectisme*."

Vervangen door:

"Sommige methodologische keuzes die ten aanzien van het receptoronderzoek zijn gemaakt zijn volgens de Commissie voor discussie vatbaar. De onderzoekers dienen zich meer in te spannen om die keuzes te verantwoorden."

p. 6. 6e alinea:

"De Commissie heeft ernstige bedenkingen bij de methodologie die wordt ingezet bij de praktische en empirische tenuitvoerlegging van de receptorbenadering. Ook daarmee maken de onderzoekers van het centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor de onafhankelijkheid in het geding is."

Vervangen door:

"Volgens de Commissie roepen de methodologie van het receptoronderzoek en de toepassing daarvan serieuze vragen op. Nu het receptoronderzoek niet onomstreden is en samenwerking met partners in China onder een vergrootglas ligt, rust op het centrum de plicht om methodologisch grondig te werk te gaan en daarover transparant verantwoording af te leggen."

p. 7. tweede alinea:

"Maar zowel theoretisch als methodologisch valt er op hun werk veel aan te merken waar zij claimen dat een sociaalwetenschappelijke methodologie wordt toegepast, door die vervolgens onvoldoende te verantwoorden ... Met dat alles maken de onderzoekers van het centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is."

Vervangen door:

"Maar hun werk roept wel theoretische en methodologische vragen op die meer verantwoording vereisen ... Dat alles kan erin de beeldvorming toe leiden dat het centrum een pro-China reputatie krijgt. De medewerkers dienen zich daarvan bewust te zijn en meer uitleg te geven over de door hen gemaakte wetenschappelijke keuzes."

p. 7. tweede alinea:

"maar zij lopen in het China-onderzoek niet synchroon met solide wetenschappelijke uitvoering."

Vervangen door: vervallen.

p. 8, vierde alinea:

"De Commissie heeft ernstige bedenkingen bij de methodologie die wordt ingezet bij de praktische tenuitvoerlegging van de receptorbenadering, bij voorbeeld waar het gaat om de vraag hoe wordt onderzocht wat de 'bevolking' of specifieke bevolkingsgroepen

vinden. Ook daarmee maken de onderzoekers van het centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is."

Vervangen door:

"De Commissie heeft serieuze vragen bij de methodologie die wordt ingezet bij de praktische tenuitvoerlegging van de receptorbenadering, bij voorbeeld hoe wordt onderzocht wat de 'bevolking' of specifieke bevolkingsgroepen vinden. Ook daardoor kan het beeld ontstaan dat het centrum pro-China is. De medewerkers dienen zich daarvan bewust te zijn en meer uitleg te geven over de door hen gemaakte wetenschappelijke keuzes."

p. 8. zevende alinea:

"Maar zowel theoretisch als methodologisch valt er op hun werk veel aan te merken waar zij claimen dat een sociaalwetenschappelijke methodologie wordt toegepast, door die vervolgens onvoldoende te verantwoorden ... Met dat alles maken de onderzoekers van het Centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is. Het maakt de resultaten van onderwijs en onderzoek bij voorbaat kwetsbaar of zelfs ongeloofwaardig - zelfs als daar puur wetenschappelijk gezien geen aanleiding voor zou zijn."

Vervangen door:

"De Commissie heeft serieuze vragen van methodologische en theoretische aard en vindt dat de medewerkers van het centrum meer hadden moeten investeren in het afleggen van verantwoording. Voorkomen moet worden dat het beeld ontstaat dat het centrum pro-China is. Dat zou de resultaten van onderwijs en onderzoek kwetsbaar of ongeloofwaardig maken, zelfs als daar wetenschappelijk gezien geen aanleiding voor is."

Toelichting:

De commissie vindt dat de methodologie van het onderzoek dat bij het Centre wordt verricht tekortschiet en onvoldoende is verantwoord, waardoor de onafhankelijkheid in het geding komt.

Discussies over de methode zijn het zout in de pap van de wetenschap. Die dienen in wetenschappelijke fora te worden gevoerd en dat is ten aanzien van de receptormethode ook veelvuldig gebeurd. Verreweg de meeste publicaties zijn in peer review tijdschriften verschenen en alle papers zijn gepresenteerd tijdens internationale conferenties. Dat heeft veel en nuttig commentaar opgeleverd - de Commissie verwijst terecht naar het commentaar van Donders en Vleugel in de Human Rights Quarterly. Met de Zuidelijke partners wordt voortdurend overlegd over mogelijke aanpassing en bijstelling van de benadering op basis van nieuwe - lokale - inzichten.

Het is opvallend dat de Commissie kritiek levert op de methodologie van het receptoronderzoek nu deze in 2012 en in 2017 in het kader van een onderzoeksevaluatie, uitgevoerd in de vorm van een internationaal peer review, het hoogste predicaat heeft gekregen, te weten 'world class'.

Opmerkelijk is eveneens dat de Commissie de pagina's 40 en 41 van haar rapport met instemming het interim-evaluatierapport aanhaalt dat werd opgesteld door Lydia van der Fliert. Volgens de Commissie onderkent dat rapport de beperkingen van de receptorbenadering. Maar Van der Fliert heeft bij meerdere gelegenheden juist de grote meerwaarde van het receptoronderzoek benadrukt. Dat blijkt o.a. uit de volgende citaten:

"A harmonizing approach that strengthens legal systems and develops jurisprudence unique to a country, is the right way forward. In addition, an all-inclusive approach, engaging both State and non governmental actors (civil society and socio-cultural institutions) is the best way to advance human rights for all. The receptor approach embraces both." (p. 12)

"The approach is based on sensitivity to and respect for the cultures of every society. It takes as its point of departure the notion that international human rights obligations can be implemented through local social institutions and informal justice systems. It could thereby foster the cultural legitimacy of human rights standards." (p. 19)

"The receptor approach contributes to introducing innovative concepts from different countries to the mainstream discourse on human rights, using a multi-disciplinary approach." (p. 22)

"The report produced in Senegal is a good example of an alternative reporting procedure integrating compliance with UN Conventions through social institutions and can be referred to as a successful application of the receptor approach." (p. 22).

De antropologische expert die als lid van de evaluatiecommissie de etnografische kwaliteit van het door Buitenlandse Zaken aanbesteedde onderzoek heeft beoordeeld, Dr. Caroline Archambault, was zelfs uitermate lovend:

"For the majority of the world's poor, who, arguably, are among the most important population to protect, provision of rights and protections are accessed through customary settings and local governance structures rather than through national (or international) law. For this reason it is imperative that human rights activists work within and understand customary systems and local circumstances. This is precisely the approach of the RA program, with its strong emphasis on ethnographic engagement to identify and explore local socio-cultural arrangements conducive to human rights protections." (pp. 1-2)

"(T)he RA program ... is also well positioned to work with communities to find innovative adaptations to customary arrangements that can further embrace human rights protections." (p. 3)

"Not only does the RA program provide a framework to work with communities to identify social institutions (receptors) that protect and promote human rights but it is also committed to strengthening these institutions by having them recognized and inter-linked nationally and internationally. This strikes me as very important for both the scalability of solutions and to foster and inspire innovations in other contexts." (p.3)

"In sum, I believe that the RA program holds exciting promise in bringing forward a more effective approach to promote and advance human rights protections." (p. 3)

Uit deze citaten blijkt dat de antropologische expert die door Buitenlandse zaken was aangezocht om de etnografische aspecten van het receptoronderzoek te beoordelen juist zeer te spreken was over de kwaliteit daarvan. Uiteraard staat het de Commissie vrij om tot een ander oordeel te komen, maar in dat licht gaat het wel wat ver om de evaluatie van het door Buitenlandse Zaken aanbesteedde onderzoek op te voeren als basis voor de stelling dat de onafhankelijkheid van het onderzoek in het geding is door een gebrekkige onderzoeksmethodologie.

In haar rapport stelt de Commissie zowel specifieke als algemene vragen over de gevolgde methode. Zo vraagt de Commissie zich op p. 8 af hoe wordt onderzocht wat de 'bevolking' of specifieke bevolkingsgroepen vinden.

Het begrip 'het volk' is een term die wordt gebezigd in het Chinese staatkundige discours. In het Confucianisme, vooral in de theorieën van Mencius, wordt aangenomen dat bepaalde beslissingen zo belangrijk zijn dat zij alleen kunnen worden genomen met instemming van het volk. Zo komt aan het volk het laatste woord toe over de vraag of de heerser aan de macht kan blijven of dat hij moet vertrekken omdat hij het land niet langer welwillend bestuurt. In dat geval verliest de heerser zijn 'hemels mandaat' en heeft het volk het recht om hem af te zetten. In dit verband is het volk dus een politiek-filosofische actor en niet een etnografische entiteit.

De normen en waarden van de gemeenschappen waarop het onderzoek van het Centrum betrekking heeft wordt afgeleid uit hun sociale instituties. De toepasselijke sociale instituties worden door de gemeenschappen zelf geïdentificeerd en aangedragen. Zij worden in het onderzoek meegenomen als zij daarnaast in een wetenschappelijk forum zijn beschreven. Deze benadering is onder meer gevolgd bij het opstellen van het projectplan om terrorisme te bestrijden met behulp van de islam en de moslimgemeenschap.⁴⁸

Naast het maken van deze specifieke punten komt de Commissie tot de conclusie dat de door de onderzoekers gehanteerde methodologie en de verantwoording daarvan tekortschieten. Naar het oordeel van onderzoekers is dit een gevolg van de beoordelingsmaatstaf die de Commissie heeft gekozen, te weten die van het positivisme en niet van de gevolgde methode. De onderzoeksmethode van het centrum voldoet inderdaad niet aan de positivistische norm die de Commissie hanteert omdat de onderzoekers bewust voor een benadering hebben gekozen waarin dat positivisme een ondergeschikte rol speelt. De onderzoekers maken gebruik van een onderzoeksmethode die gebaseerd is op epistemologisch pluralisme, te weten een combinatie van een geringe mate van positivisme en een ruime mate van post-positivisme, interpretivisme en kritische theorie, waaronder *feminist theory*, *decolonial theory* en *critical race theory*.

Vanuit het perspectief van het Centrum is het positivisme niet geschikt als - exclusieve - methode om het geëngende onderzoek te verrichten.

⁴⁸ Zie [Medewerker 1](#) Waarom de Islam en de Moslimgemeenschap Onmisbare Bondgenoten Zijn Bij de Bestrijding van Terrorismen, 2021-1 *Tijdschrift voor Recht, Religie en Beleid*, 23 - 44.

Zo heeft Feyerabend aangetoond dat strikte methodische regels niet per definitie het voortschrijdend inzicht in de wetenschap bevorderen, maar de vorming van nieuwe kennis vaak juist afremmen.⁴⁹ Daarom wijst hij de homogenisering van de onderzoeksmethodiek en het hanteren van één onderzoeksparadigma als onwetenschappelijk van de hand. Volgens Feyerabend is het noodzakelijk om juist zoveel mogelijk onvergelykbare en concurrerende methoden in te zetten om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Dat vraagt om epistemologisch pluralisme.

Daarnaast passen onderzoekers over de hele wereld onderzoeksmethoden toe die zijn ontwikkeld in relatie tot WEIRD respondenten.⁵⁰ Het is echter maar de vraag of de toepassing van deze methoden zuivere en voor herhaalde toepassing geschikte resultaten opleveren als zij worden ingezet bij onderzoek met niet-WEIRD respondenten.⁵¹ Zeker nu de aard van het onderzoek van het centrum crosscultureel is, is een iteratieve onderzoekaankpak op basis van epistemologische nieuwsgierigheid aangewezen. Om de kans op onzuivere uitkomsten te verkleinen is een eclectische aanpak in dat kader verantwoord. Onderzoekers die onverkort vasthouden aan het voorgedrukte spoorboekje van de positivistische onderzoeksmethodiek hebben de schijn van uniformiteit mee, maar het is goed denkbaar dat zij appels met peren aan het vergelijken zijn.

Tenslotte draagt het positivisme een koloniale erfenis met zich mee die deze methode ongewenst en ongeschikt maakt voor het doen van gezamenlijk onderzoek met historisch gemarginaliseerde gemeenschappen. De gedachte dat de onderzoeker ruimtelijk, temporeel en contextueel onthecht van het voorwerp van onderzoek te werk kan gaan - de zogenaamde punt nul hubris -, de veronderstelde hiërarchie tussen metropool en periferie en de afwijzing van vele vormen van *indigenous knowledge* omdat deze geen objectieve kennis zou zijn hebben deze methode gediscredeerd,⁵² en rijp gemaakt voor vervanging.⁵³

Waar het gaat om het mensenrechtenonderzoek in China hanteren de onderzoekers verbonden aan Centrum een methode die gebaseerd is op de Confuciaanse epistemologie die ten grondslag ligt aan de Chinese samenleving.⁵⁴ De Confuciaanse notie '*ren*' geldt als de grondslag van mensenrechtenbescherming in China. Deze plicht om op een humane manier te handelen vereist dat de heerser op een welwillende manier omgaat met zijn onderdanen. Er staat weliswaar geen juridische sanctie op het verzaken van deze plicht, maar als de heerser zich daaraan schuldig zou maken zou hij gezichtsverlies lijden en dat is in de Chinese cultuur het ergste dat een persoon kan overkomen. De beste manier om in China de mensenrechten te bevorderen is dan ook

⁴⁹ Paul Feyerabend, *Against Method*, 4th ed, London, 2010.

⁵⁰ Joseph Henrich, Steven Heine, Ara Norenzayan, Beyond WEIRD: Towards a Broad-based Behavioral Science, 33(2-3) 2010 *Behavioral and Brain Sciences*, 111 - 135.

⁵¹ Daniel J. Hruschka *et al.*, Learning from Failures of Protocol in Cross-cultural Research, 115 (45) (2018) *PNAS*, 11428 11434.

⁵² Melany Cruz en Darcy Luke, Methodology and Academic Extractivism: the Neo-colonialism of the British University, 5(1-2) (2020) *Third World Thematics*, 154 -170; Mark Anderson, *From Boas to Black Power: Racism, Liberalism, and American Anthropology*, Stanford, 2019.

⁵³ Linda Tuhiwai Smith, *Decolonizing Methodologies, Research and Indigenous Peoples*, 2nd ed., London, 2012; Carolina Alonso Bejarano, Lucia López Juárez, Mirian A. Mijangos García, and Daniel, *Decolonizing Ethnography: Undocumented Immigrants and New Directions in Social Science*, Durham, 2019.

⁵⁴ Roel Sterckx, *Ways of Heaven, An Introduction to Chinese Thought*, New York, 2019.

om de leider ervan te overtuigen dat het realiseren van die rechten de meest geschikte manier is om op een welwillende manier te regeren. Op deze manier wordt de plicht van de leider om het land te besturen in overeenstemming met de belangen van de bevolking vertaald in een plicht om te verzekeren dat de burgers hun mensenrechten gelden kunnen maken.

In de Chinese samenleving wordt zeer veel waarde gehecht aan de rol van academici en academische kennis. De leider wordt geacht om het advies van academici in te winnen en dat zeer serieus te nemen. Om die reden heeft de toenmalige leider, Deng Xiaoping, de Chinese Academy of Social Science opgericht en daaraan het recht toegekend om de regering gevraagd maar ook ongevraagd te adviseren. Datzelfde recht is inmiddels toegekend aan de twee andere academische partners van het Centre, te weten het Institute of International Law van Wuhan University en de Human Rights Graduate School van SWUPL.

De benadering van het Centre ten aanzien van mensenrechtenonderzoek in China berust op twee beproefde peilers.

In de eerste plaats is de hypothese dat het Confucianisme als een grondslag kan dienen voor de mensenrechtenbescherming in China al door een aantal Chinese en internationale onderzoekers van naam bevestigd. Daartoe behoren Joseph Chan,⁵⁵ Theodore de Bary,⁵⁶ Sumner Twiss,⁵⁷ Stephen Angle,⁵⁸ Haiming Wen en Keli'i Akina,⁵⁹ en Yong Li.⁶⁰

In de tweede plaats is onze aanpak gericht op het bevorderen van mensenrechten in China met behulp van Confuciaanse epistemologie schatplichtig aan een vergelijkbare methode die de Amerikaanse wetenschapper William Martin aan het einde van de negentiende eeuw ontwikkelde ten aanzien van de receptie van internationaal recht in China.⁶¹ Martin's doel was om de ontvoogding van China te bereiken door het land lid te laten worden van de internationale gemeenschap van staten.⁶² Om toegang tot die gemeenschap te verzekeren was het van belang dat de Chinese leiders het internationale recht zouden omarmen, dat zij tot dan toe al eens een vreemde, Europese uitvinding beschouwden. Om het internationale recht acceptabeler te maken voor de Chinese heersende klasse, voerde Martin bewijs aan dat de normen van het internationale recht al waren ontwikkeld en toegepast in het oude China gedurende de Warring States

⁵⁵ A Confucian Perspective on Human Rights for Contemporary China, in: Joanne R. Bauer and Daniel A. Bell (eds.), *The East Asian Challenge for Human Rights*, New York, 1999, 212 - 237.

⁵⁶ Introduction, in: Wm. Theodore de Bary & Tu Weiming (eds.), *Confucianism and Human Rights*, New York, 1998, 1 - 26.

⁵⁷ A Constructive Framework for Discussing Confucianism and Human Rights, in: Wm. Theodore de Bary & Tu Weiming (eds.), *Confucianism and Human Rights*, New York, 1998, 27 - 53.

⁵⁸ *Human Rights and Chinese Thought, A Cross-cultural Inquiry*, Cambridge, 2002.

⁵⁹ Human Rights Ideology as Endemic Chinese Philosophy: Classical Confucian and Mohist Perspectives, 22(4) (2012) *Asian Philosophy*, 387 - 413.

⁶⁰ Confucianism and the Foundation of human Rights, in: Xie Zhibin, Pauline Kollontai, Sebastian Kim (eds.), *Human Dignity, Human Rights and Social Justice*, Singapore, 2020, 19 -32.

⁶¹ Traces of International Law in Ancient China, 14(1) (1883) *The International Review*, 63 - 77.

⁶² Maria Adele Carrai, The Politics of History in the Late Qing Era: William A.P. Martin and a History of International Law for China, 22 (2020) *Journal of the History of International Law/Revue d'Histoire du Droit International*, 269 - 305 at 270 - 271, 287.

periode.⁶³ Op deze manier slaagde hij erin aan te tonen dat het internationale recht meerdere bronnen had, waaronder een Chinese, en dat China, door het internationale recht te accepteren niet een Fremdkörper zou importeren maar een oude traditie zou doen herleven.⁶⁴ Deze benadering heeft ertoe geleid dat China zich meer en meer ging openstellen voor het internationale recht en daarin de rol van een actieve stakeholder ging spelen. Martin's benadering is overgenomen en verder ontwikkeld door Chinese en internationale wetenschappers zoals Xue Hanqing,⁶⁵ en Stephen Neff.⁶⁶

3. Crosscultureel

p. 6. vijfde alinea:

"Hoewel dit document in naam aanhaakt bij het concept van universaliteit van mensenrechten zoals geformuleerd in de Universele Verklaring, leidt het, in combinatie met de wijze waarop de receptorbenadering in relatie tot China wordt toegepast, in de ogen van de Commissie de facto tot cultuurrelativisme. "

Vervangen door:

"Hoewel dit document in naam aanhaakt bij het concept van universaliteit van mensenrechten zoals geformuleerd in de Universele Verklaring, leidt het, in combinatie met de wijze waarop de receptorbenadering in relatie tot China wordt toegepast, in de ogen van de Commissie de facto tot cultuurrelativisme. Dat sluit ook aan bij de crossculturele epistemologie die aan het onderzoek van het centrum ten grondslag ligt."

p. 34. derde alinea:

"Zo begrepen zijn er forse lacunes tussen de Chinese beleidsmatige opstelling inzake universaliteit van de rechten van de mens en de Chinese ratificatiepraktijk. Daarbij valt op dat deze lacunes niet verder worden toegelicht of bekritiseerd in publicaties van het Centrum, waardoor de indruk kan ontstaan dat de onderzoekers eerder optreden als China's spreekbuis dan als "de kritisch vriend" die zij ook zeggen te zijn. Uitspraken van Medewerker 1 waarin hij de Universele Verklaring afschildert als een ode de mensenrechtenpositie van het noorden en suggereert dat de UVRM deel uitmaakt van een poging van de Verenigde Naties om het dominante mensenrechtendiscours met zijn liberale interpretatie van mensenrechten over de hele wereld te verspreiden, wijzen niet meteen op die kritische-vriend aanpak."

Vervangen door:

"Zo begrepen zijn er forse lacunes tussen de Chinese ratificatiepraktijk en de theorie van de universaliteit van mensenrechten. De onderzoekers van het centrum geven aan dat op wetenschappelijke gronden alle mensenrechtenepistemologieën van gelijke waarde

⁶³ *Ibid.* pp. 289 - 293.

⁶⁴ *Ibid.* p. 292.

⁶⁵ Chinese Contemporary Perspectives on International Law: History, Culture and International Law, 355 (2011) *Recueil des Cours/Académie de Droit International*, 41 - 234.

⁶⁶ *Justice Among Nations: A History of International Law*, Cambridge, 2014.

zijn en dat er niet één als een universele kan worden aangemerkt. In plaats van China aan te spreken op de universele epistemologie - die in het Globale Zuiden wordt afgewezen als een verlengstuk van het liberale paradigma - is het effectiever dat te doen met behulp van de Chinese Confuciaanse epistemologie.^{Medewerker 1} wijst er ook op dat mensenrechtenexperts in het Globale Noorden, zoals Merry en Donnelly, de Universele Verklaring presenteren als een 'ode aan het liberalisme'. Dat is niet alleen onwetenschappelijk - het document is blijkens zijn doel en voorwerp en zijn totstandkominggeschiedenis juist een uiting van epistemologisch pluralisme - maar ook contraproductief: Zuidelijk landen voelden zich hierdoor minder een stakeholder. Dit op wetenschappelijke gronden ingenomen standpunt kan de indruk wekken dat het centrum China niet dicht op de huid zit."

p. 40. derde alinea:

"De Centrum onderzoekers lijken in dat opzicht te hinken op twee gedachten waaruit niet duidelijk is of de onderzoekers de universele gelding van mensenrechten voluit erkennen, dan wel uitkomen op de stelling dat culturele en andere verschillen uiteindelijk de doorslag geven ('cultuurrelativisme'). Soms lijkt dat onze Commissie een woordenspel, waarbij niet altijd duidelijk is of de onderzoekers de universele gelding van mensenrechten voluit erkennen, dan wel uitkomen op de stelling dat culturele en andere verschillen uiteindelijk de doorslag geven ('cultuurrelativisme')."

Vervangen door:

"De onderzoekers die aan het centrum verbonden zijn erkennen dat de in de Universele Verklaring opgenomen mensenrechten universele gelding hebben. Zij roepen voor de lidstaten van de VN de plicht in het leven deze rechten in hun nationale rechtsorde te implementeren. Op wetenschappelijk gronden wijzen zij de gedachte af dat er één speciale mensenrechtenepistemologie is die kan claimen universeel te zijn: alle epistemologiën zijn gelijkwaardig en dus particularistisch."

Toelichting:

1. *De liberale epistemologie presenteert de liberale mensenrechtenopvatting ten onrechte als universeel*

Blijkens het rapport zijn de leden van de Commissie voorstander van de universaliteit van mensenrechten en een tegenstander van cultuurrelativisme. Daartegen bestaat op zich natuurlijk geen bezwaar, maar wel als die universaliteit vervolgens als maatstaf wordt gebruikt om het mensenrechtenonderzoek van het Centrum te beoordelen. Dat is namelijk crosscultureel en dat betekent dat het alle mensenrechtenbenaderingen als gelijkwaardig beschouwt.

De universaliteit van mensenrechten gaat ervan uit dat mensenrechten van een hogere orde zijn (natuurrecht) en daarom niet opzij kunnen worden gezet door een daarmee strijdige cultuur of religie.⁶⁷ Mensenrechten zijn onvervreemdbaar, dat wil zeggen, wij beschikken erover vanwege ons mens zijn. Zij zijn niet toegekend door de staat en die kan ze dan ook niet intrekken. Rechten zijn evenmin verbonden aan verplichtingen.

⁶⁷ Darren J. O'Byrne, *Human Rights, An Introduction*, Abingdon, 2013, 26-71.

Volgens universalisten zijn mensenrechten bedoeld om de vrijheid tegen de staat te beschermen met de hulp van de civil society. Rechten komen toe aan autonome, rationele individuen. Mensenrechten moeten via het recht, dat als geobjectiveerde kennis wordt beschouwd, worden gerealiseerd, en niet via de cultuur of religie, die als particularistisch worden beschouwd.

Vooraanstaande onderzoekers op mensenrechtengebied hebben de synergie benadrukt tussen liberalisme en universaliteit. Zo heeft Sally Engle Merry de stelling verdedigd dat mensenrechten staan voor waarden als individualisme, persoonlijke autonomie, keuzevrijheid en secularisme.⁶⁸ John Charvet en Elisa Kaczynska-Nay claimen dat het VN mensenrechtenregime een uitdrukking is van liberaal universalisme.⁶⁹ Volgens Jack Donnelly appelleren internationale mensenrechten aan een Lockeans of liberaalprogressief begrip van beschaving.⁷⁰ Het universalistische gedachtegoed is duidelijk gebaseerd op de ideeën die naar voren zijn gebracht door filosofen als John Locke, Adam Smith, Immanuel Kant, Jürgen Habermas en John Rawls. In deze visie representeert het universele mensenrechtenregime het liberale standpunt over rechten.⁷¹

Een studie die onlangs werd gepubliceerd door Jessica Whyte laat zien dat deze toe-eigening van mensenrechten onderdeel was van een georkestreerde campagne die door neoliberalen is gevoerd.⁷² Whyte toont aan dat, in tegenstelling tot wat men zou verwachten, neoliberalen niet uit waren op een ziellose economie, maar juist benadrukten dat een concurrentiemarkt een voldoende morele en juridische basis nodig heeft waarvan mensenrechten deel uitmaken.⁷³ De neoliberalen kwamen op voor mensenrechten die de markt ondersteunen maar waren tegen rechten die de concurrentiemarkt verstoorden, zoals sociaaleconomische rechten die interventie door de staat vereisen.⁷⁴ Om die reden wendden de neoliberalen zich niet af van mensenrechten, maar kwamen zij juist op voor de mensenrechten die naar hun mening de liberale marktorde ondersteunden.⁷⁵

Internationale mensenrechten NGOs, zoals Amnesty International, Human Rights Watch en Médecins sans Frontières, hebben voortgebouwd op deze door de neoliberalen ontwikkelde mensenrechtenbenadering.⁷⁶ Zo werd het neoliberale concept van de 'commercial society' door internationale NGOs omarmd als 'civil society', dat wil zeggen de combinatie van vrijheid, vrijwillige interactie en particuliere macht die bedoeld is om tegenwicht te bieden aan de gecentraliseerde macht van de staat.⁷⁷ Net zoals de neoliberalen maakten de internationale NGOs een onderscheid tussen de juridische en

⁶⁸ Sally Engle Merry, *Human Rights & Gender Violence, Translating International Law into Local Justice*, Chicago, 2006, p. 4.

⁶⁹ John Charvet and Elisa Kaczynska-Nay, *The Liberal Project and Human Rights, The Theory and Practice of a New World Order*, Cambridge, 2008, 79 - 288.

⁷⁰ Jack Donnelly, *Human Rights: A New Standard of Civilization?* 74(1) (1998) *International Affairs*, 1 - 23, p. 14.

⁷¹ Chris Brown, *Universal Human Rights: A Critique*, 1(2) (1997) *The International Journal of Human Rights*, 41 - 65, p. 43.

⁷² Jessica Whyte, *The Morals and the Market, Human Rights and the Rise of Liberalism*, London, 2019.

⁷³ *Ibid.* 8 en 10.

⁷⁴ *Ibid.* p. 12.

⁷⁵ *Ibid.* pp. 18, 40.

⁷⁶ *Ibid.* pp. 29, 201.

⁷⁷ *Ibid.* p. 29.

de politieke dimensie van mensenrechten. Hun agenda was gericht op de bescherming van juridisch afdwingbare burger- en politieke rechten, maar zij besteedden geen aandacht aan niet afdwingbare sociale en economische rechten.⁷⁸

Als gevolg van deze ontwikkeling is een liberale hegemonische conceptie van mensenrechten ontstaan,⁷⁹ op basis waarvan Zuidelijke staten en samenlevingen geacht worden hun eigen waarden op te geven en deze door liberale noties te vervangen. Hoewel er op zich niets mis is met de liberale benadering van mensenrechten, is het vanuit academisch perspectief niet correct om deze visie op te leggen aan alle volkeren onder de vlag van universaliteit, terwijl alle andere benaderingen worden afgewezen als zijnde particularistisch en minderwaardig. Zoals Paul Feyerabend heeft uitgelegd, is het niet wetenschappelijk om de geest op deze wijze af te sluiten voor andere manieren van kennisproductie.⁸⁰ Academisch gezien zijn alle mensenrechtenbenaderingen lokaal en dus evenwaardig en even geldig. Geen van hen is supracultureel en daarom universeel.⁸¹

De academische missie van het Centrum is dan ook om de noodzaak van deze epistemologische nederigheid onder de aandacht te brengen van andere - Noordelijke - deelnemers aan het debat. Daarnaast is het doel van het Centrum om mensenrechten in handen te geven aan leden van historisch gemarginaliseerde groepen, om hen op die manier in staat te stellen om sociale gerechtigheid na te streven in overeenstemming met het doel van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (hierna: UVRM). Op die manier wordt ervoor gezorgd dat mensenrechten als contra-hegemonistische instrumenten gaan dienen, en niet als machtsmiddelen.

2. De gedachte dat de liberale mensenrechten epistemologie universeel is wordt weerlegd door de UVRM

Een belangrijk element van de neoliberale campagne om mensenrechten toe te eigenen, die kort na de aanvaarding van de UVRM begon,⁸² is om dit document als een liberaal manifest af te schilderen. Dit frame werd kracht bijgezet door veel aandacht te besteden aan de rol die werd gespeeld door opstellers afkomstig uit het Globale Noorden, zoals Eleanor Roosevelt, René Cassin en John Humphrey, ten koste van degenen die uit het Globale Zuiden afkomstig waren.⁸³ Inmiddels is op grond van tijdens de voorbereiding gewisselde stukken en recent wetenschappelijk onderzoek aangetoond dat Zhang Peng Chun, de Chinese expert, een van de leidende opstellers, zo niet de voornaamste auteur van de UVRM was.⁸⁴

⁷⁸ *Ibid.* pp. 30, 76-77.

⁷⁹ *Ibid.* p. 33.

⁸⁰ Paul K. Feyerabend, *Outline of a Pluralistic Theory of Knowledge and Action*, in: John Preston (ed.), *Paul K. Feyerabend: Knowledge, Science and Relativism, Philosophical Papers, Volume 3*, Cambridge, 1999, 104 - 111.

⁸¹ Gloria Ladson-Billings, *It's Your World, I'm Just Trying to Explain it: Understanding Our Epistemological and Methodological Challenges*, 9(1) (2003) *Qualitative Inquiry*, 5 - 12.

⁸² Quin Slobodian, *Globalists, The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*, Cambridge, 2018, p. 124.

⁸³ Whyte *supra* noot 6 pp. 51 - 52.

⁸⁴ Pinghua Sun, *Historic Achievement of a Common Standard, Pengchun Chang and the Universal Declaration of Human Rights*, Singapore, 2018, 137 - 227; Hans Ingvar Roth, *P.C. Chang and the Universal Declaration of Human Rights*, Philadelphia, 2016.

Deze pogingen om de UVRM als een liberaal document af te schilderen gaan in tegen het karakter van de UVRM, die een uitdrukking is van epistemisch pluralisme: de onderhandelaars, die zeer verschillende wereldbeelden, culturen en religies vertegenwoordigden, waren erop gebrand om het document als een 'brede kerk' op te zetten, die over de hele wereld epistemische legitimiteit zou genieten.⁸⁵

Dit beeld van epistemische pluriformiteit werd zichtbaar tijdens een herbronningexercitie die door het Centrum werd uitgevoerd met behulp van de interpretatieregels die zijn opgenomen in de artikelen 31 en 32 van het Weens Verdragenverdrag. Die hebben betrekking op de bewoordingen van het verdrag, het voorwerp en doel, later tot stand gekomen overeenstemming en later gebruik en voorbereidende werkzaamheden.⁸⁶ Tussen deze regels bestaat geen hiërarchie, er moet een interpretatie worden gezocht die recht doet aan het samenspel van deze uitgangspunten.

Het voorwerp en doel van de UVRM zijn geformuleerd in de laatste overweging van de Preambule, die de bevordering en in achtname van de opgenomen rechten door ieder individu en ieder orgaan in de maatschappij als het doel omschrijft.⁸⁷ In de woorden van het Chileense lid van de Drafting Committee is de UVRM bedoeld als een spirituele gids voor de mensheid:⁸⁸ de rechten die in de UVRM zijn opgenomen moeten tot leven worden gebracht door mensen in relatie met andere mensen. Dit vindt bevestiging in de tweede overweging van de Vienna Declaration and Programme of Action, die benadrukt dat de menselijke persoon niet alleen de belangrijkste begunstigde is van deze rechten en vrijheden, maar ook actief moet deelnemen in de realisering ervan.

In het licht van het voorwerp en doel waren de afgevaardigden erop uit en zijn zij erin geslaagd om een document op te stellen dat recht doet aan alle beschavingen en de potentie heeft om de ziel van ieder mens te raken. Ze hebben hun best gedaan om van de UVRM een 'big tent' te maken. Hoewel het aantal afgevaardigden uit Azië en Afrika helaas klein was vanwege de voortdurende kolonisatie, hebben zij dat meer dan gecompenseerd door de hoge kwaliteit van hun inbreng, waarin het wereldbeeld van de mensen woonachtig op die continenten vertegenwoordigd was. Zo zorgden de Egyptische en Chinese vertegenwoordigers ervoor dat tot uitdrukking werd gebracht dat de UVRM ook van toepassing zou zijn op de mensen in de koloniën.⁸⁹

Hoewel sommige bewoordingen van de UVRM doen denken aan de filosofie van de Verlichting,⁹⁰ was dat niet de dominante stroming onder de opstellers. Morsink stelt dat

⁸⁵ Whyte *supra* noot 6 pp. 50 - 51, 66; Susan Waltz, Reclaiming and Rebuilding the History of the Universal Declaration of Human Rights, 23(3) (2002) *Third World Quarterly*, 437 - 448.

⁸⁶ Hoewel de UVRM geen verdrag is maar een resolutie van de Algemene Vergadering, is het document niettemin op de wijze van een verdrag opgezet, ook al werd die status daaraan uiteindelijk niet toegekend. Daarnaast gaat Artikel 8 van het Weens Verdragenverdrag uit van een flexibele definitie van 'verdrag', waaruit blijkt dat ook andere documenten dan interstatelijke overeenkomsten daaronder kunnen vallen. Daarom is de toepassing van de interpretatie regels van het Verdragenverdrag op de UVRM gerechtvaardigd.

⁸⁷ Johannes Morsink, *The Universal Declaration of Human Rights, Origins, Drafting and Intent*, Philadelphia, 1999, p. 35.

⁸⁸ William A. Schabas (ed.), *The Universal Declaration of Human Rights, The Travaux Préparatoires*, Cambridge, 2013, p. 719.

⁸⁹ Morsink *supra* noot 21 p. 98.

⁹⁰ *Ibid.* p. 282.

de meeste opstellers niet het Verlichtingsgeloof in een goddelijk of natuurrecht deelden.⁹¹ Zij hadden zeer diverse ideologische en filosofische achtergronden, zoals het Jodendom, het Christendom, de Islam, het Confucianisme, het Boeddhisme en het Marxisme, en zij waren ervan overtuigd dat de rechten in de UVRM niet toebehoorden aan één filosofie in het bijzonder.⁹² Daarom leggen degenen die uitsluitend een liberale lens gebruiken het document verkeerd uit.⁹³

Het diverse karakter van de UVRM wordt ook bevestigd door het feit dat de mensenrechtenbepalingen uit constituties van over de hele wereld als bouwstenen dienden. Zij waren in een document door het Secretariaat bijeengebracht dat als de grondslag van het eerste concept diende. Panama en Cuba brachten vroeg in het proces hun eigen concepten in waaruit blijkt dat het opstellen geen uitsluitende Noordelijke aangelegenheid was.⁹⁴

Het was duidelijk de bedoeling van de opstellers dat een consensus zou worden bereikt tussen de verschillende benaderingen, omdat herhaalde oproepen werden gedaan om met een verklaring te komen die alle deelnemende staten zou aanspreken.⁹⁵ Zoals de Chinese gedelegeerde, Zhang Peng Chun, aangaf, was het proces bedoeld om de sterke punten van verschillende beschavingen bijeen te brengen. Dit zou leiden tot een document dat de breedst mogelijk steun zou genieten. Als gevolg daarvan vertegenwoordigt de UVRM niet één filosofie of wereldbeeld, en is zij bedoeld om mensen met verschillende culturele, politieke, religieuze en filosofische achtergronden aan te spreken. Het document doet dan ook dienst als een platform voor verscheidene mensenrechtenbenaderingen.

3. De gedachte dat de liberale mensenrechtenepistemologie universeel is wordt weerlegd door de wetenschap

Sinds het einde van de jaren negentig zijn wetenschappers, voornamelijk uit Latijns Amerika en de Caraïben, begonnen de dekolonisatie van de kennisproductie op te pakken. Zij vragen aandacht voor het feit dat de kennisproductie in de wereld, met name in het Globale Zuiden, wordt gedomineerd door Europees denken, dat afdringt op andere benaderingen en deze marginaliseert. Deze Eurocentrische structuur fungeert als een muur die andere epistemologieën, die zijn fundament zouden kunnen breken, buiten de deur houdt.⁹⁶ Deze wetenschappers benadrukken dat het Eurocentrisme weliswaar gedurende koloniale periode is ingevoerd, maar dat het nog voortduurt ook al is de fysieke kolonisatie beëindigd.⁹⁷

⁹¹ *Ibid.* p. 283.

⁹² *Ibid.*

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ Schabas *supra* noot 41 pp. 22 en 4, 5.

⁹⁵ *Ibid.* p. 21.

⁹⁶ Julian Go, Race, Empire, and Epistemic Exclusion: Or the Structures of Sociological Thought, 38(2) (2020) *Social Theory*, 79 - 100, p. 81.

⁹⁷ Sayed Farid Alatas, Academic Dependency and the Global Division of Labour in the Social Sciences, 51(6) 2003 *Current Sociology*, 599 - 613; Veli Mitova, Decolonising Knowledge Here and Now, 49(2) (2020) *Philosophical Papers*, 191- 212 pp. 191 en 196.

Degenen die de Europese epistemologie onderschrijven beschouwen deze als neutraal en objectief en kennen daaraan universele gelding toe.⁹⁸ Informatie die uit andere bronnen afkomstig is wordt beschouwd als een uiting van particularisme, provincialisme en subjectiviteit.⁹⁹ Één bepaalde manier van weten, de Noordelijke, wordt naar voren geschoven als de enige geldige epistemologie die in staat is om kennis te genereren. Dit leidt tot epistemologische uitsluiting.¹⁰⁰ Alle andere manieren van weten worden beschouwd als een 'epistemologisch obstakel' dat het bereiken van kenniszekerheid belemmert.¹⁰¹ Daarom houdt het Eurocentrisme de mythe in stand dat Europees particularisme neerkomt op universaliteit.¹⁰² Dit is wat de filosoof Santiago Castro-Gomez 'punt nul hubris' noemt:¹⁰³ het nulpunt is het gezichtspunt dat boven discussie verheven is.

De universalistische conceptie presenteert kennis als temporeel, ruimtelijk en contextueel losstaand van degene die weet.¹⁰⁴ De persoon die spreekt blijft altijd verborgen voor de analyse. Door de persoon die spreekt onzichtbaar te maken is de Noordelijke epistemologie in staat om een mythe over waarachtige universele kennis in stand te houden.¹⁰⁵ Op die manier ontkent zij dat iedereen altijd vanaf een bepaalde locatie in de machtsstructuur spreekt.¹⁰⁶ Degene die weet is altijd geïnvolueerd in de kennis. Maar de punt nul hubris slaagt erin om degene die weet, die alle disciplinaire regels onder controle heeft en die zichzelf plaatst in een bevoorrechte positie om te evalueren en dicteren, als een onthechte waarnemer te presenteren, die optreedt als een neutrale zoeker naar waarheid en objectiviteit.¹⁰⁷

De gedachte dat de Noordelijk epistemologie gelijkstaat aan universele kennis wordt versterkt door de scherpe scheiding die wordt aangebracht tussen ideeën afkomstig uit het Noorden en ideeën uit het Zuiden. Ten noorden van de grens bevinden zich ideeën die als waar en universeel worden beschouwd. Ten zuiden bevinden zich ideeën die niet de moeite van het overwegen waard zijn omdat zij beperkt worden door hun lokale afkomst.¹⁰⁸ De Sousa Santos omschrijft deze Noordelijke benadering als 'abyssaal denken'. Hij gebuikt de metafoor van de afgrond om deze steile tweedeling tussen kennisproductie in Noord en Zuid te karakteriseren.¹⁰⁹

De theorie die door deze wetenschappers is ontwikkeld is ook van toepassing op mensenrechten. De Europese opvatting over mensenrechten wordt voorgesteld als *de*

⁹⁸ Ramon Grosfoguel, *The Epistemic Decolonial Turn, Beyond Political-Economy Paradigms*, 21(2) (2007) *Cultural Studies*, 211 - 223, p. 213.

⁹⁹ *Go supra* noot 49 p. 83.

¹⁰⁰ *Ibid.* p. 80.

¹⁰¹ Santiago Castro-Gómez, *The Missing Chapter of Empire, Postmodern Reorganisation of Coloniality and Post-Fordist Capitalism*, 21(2-3) (2007) *Cultural Studies*, 428 -448, p. 428.

¹⁰² *Ibid.* p. 433.

¹⁰³ Santiago Castro-Gómez, *Zero-Point Hubris, Science, Race, and Enlightenment in Eighteenth-Century Latin America*, Lanham, 2021.

¹⁰⁴ Mitova *supra* noot 50 at 191, 194 and 196 - 197.

¹⁰⁵ Grosfoguel *supra* noot 51 p. 213.

¹⁰⁶ Grosfoguel *supra* noot 51 p. 213; *Go supra* noot 49 p. 82.

¹⁰⁷ Walter D. Mignolo, *Epistemic Disobedience, Independent Thought and Decolonial Freedom*, 26(7-8) 2009 *Theory, Culture & Society*, 159 - 181, p. 162.

¹⁰⁸ José-Manuel Barreto, *Epistemologies of the South and Human Rights: Santos and the Quest for Global and Cognitive Justice*, 21(2) (2014) *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 395 - 422, p. 403.

¹⁰⁹ *Ibid.* p. 401.

theorie over mensenrechten.¹¹⁰ Het Globale Zuiden wordt beschouwd als het gebied waar mensenrechten worden geschonden, terwijl het Noorden dient als de regio waar de maatstaven worden ontwikkeld en waar oordelen worden geveld over naleving en verantwoordelijkheid.¹¹¹

4. Kritiekloos aansluiten bij de mensenrechtensvisie van de Chinese President

p. 6. zesde alinea:

"Op zichzelf is dat voor juridisch-wetenschappelijk onderzoek niet ongewoon, maar de onderzoekers van het centrum schurken in hun publicaties wel nauw aan bij de politieke uitspraken van de President van China."

Vervangen door:

"In het kader van hun onderzoeksstrategie maken de medewerkers gebruik van de slogans van het Chinese leiderschap. Hoewel zij daarvoor onderzoeksredenen hebben, dienen zij zich ervan bewust te zijn dat de buitenwereld niet bekend is met dit soort academische fitnesses. Een goede uitleg is daarom in het belang van de legitimiteit van het onderzoek."

p. 7. tweede alinea:

"en door in publicaties kritiekloos aan te sluiten op de mensenrechtensvisie van de Chinese president, met voorbijgaan aan de evidente mensenrechtenschendingen in China Met dat alles maken de onderzoekers van het centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is."

Vervangen door:

"en door uitspraken van de Chinese President als uitgangspunt van hun onderzoek te gebruiken waardoor de indruk zou kunnen ontstaan dat zij schendingen in China vergoelijken. Dat alles kan erin de beeldvorming toe leiden dat het centrum een pro-China reputatie krijgt. De medewerkers dienen zich daarvan bewust te zijn en meer uitleg te geven over de door hen gemaakte wetenschappelijke keuzes."

p. 8. zevende alinea:

"en door in publicaties kritiekloos aan te sluiten op de mensenrechtensvisie van de Chinese president, met voorbijgaan aan de evidente mensenrechtenschendingen in China.... Met dat alles maken de onderzoekers van het Centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is. Het maakt de

¹¹⁰ *Ibid.* p. 408.

¹¹¹ *Ibid.* pp. 407 - 408.

resultaten van onderwijs en onderzoek bij voorbaat kwetsbaar of zelfs ongeloofwaardig - zelfs als daar puur wetenschappelijk gezien geen aanleiding voor zou zijn."

Vervangen door:

"en door uitspraken van de Chinese President als uitgangspunt van hun onderzoek te gebruiken waardoor de indruk zou kunnen ontstaan dat zij schendingen in China vergoelijken... Voorkomen moet worden dat het beeld ontstaat dat het centrum pro-China is. Dat zou de resultaten van onderwijs en onderzoek kwetsbaar of ongeloofwaardig maken, zelfs als daar wetenschappelijk gezien geen aanleiding voor is."

p. 34. vijfde alinea:

"Er is voortdurend sprake van een top-down benadering, waarbij onderzoeker van het Centrum zonder enig kritisch commentaar aansluiten bij de Chinese politieke lijn."

Vervangen door: vervallen.

p. 38. vierde alinea:

"De onderzoekers van het Centrum hebben gekozen voor het aangaan van diplomatieke betrekkingen en anderszins vriendschappelijke relaties met Chinese machthebbers en door de overheid gefinancierde instellingen."

Vervangen door: vervallen

p. 39. vijfde alinea:

"De Commissie heeft geconstateerd dat lacunes in het Chinese mensenrechtenbeleid door de onderzoekers van het centrum niet worden toegelicht of wetenschappelijk geproblematiseerd."

Vervangen door: vervallen.

p. 40. vierde alinea:

"Maar ook voor ^{Medewerker 2} geldt dat hij de politieke opvattingen van de Chinese president als uitgangspunt neemt en diens uitspraken kritiekloos omarmt."

Vervangen door: vervallen.

Toelichting

De Commissie maakte bezwaar tegen het feit dat de onderzoekers van het centrum aansluiting zoeken bij de uitspraken van President Xi Jinping. Naar het oordeel van de Commissie zouden de onderzoekers hierdoor 'aanscurken' bij de politieke visie van de President op het terrein van de mensenrechten en zelfs de schendingen die zich in China voordoen vergoelijken. Het oordeel van de Commissie is gebaseerd op het misverstand

dat de onderzoekers om politieke redenen aansluiten bij de uitlatingen van Xi, terwijl ze een wetenschappelijke benadering volgen die gedurende de afgelopen millennia is ontwikkeld en dagelijks door honderdduizenden Chinese academici wordt toegepast.

In de eerste plaats zijn de uitspraken van Xi, zoals de 'China dream', de 'new era', 'rejuvenating the nation', en 'building a community of shared future for mankind', niet politiek, maar gaat het om aan het Confucianisme ontleende levenswijsheden die President doet als morele leider van de Chinezen.¹¹²

Ten aanzien van die uitspraken is een taakverdeling voorzien tussen het leiderschap en de academische gemeenschap. Met zijn uitspraak geeft de President een abstracte, algemene richting aan. Deze houdt een uitnodiging in aan academici om de uitspraak met behulp van hun kennis nader te concretiseren.¹¹³ Die maken van de gelegenheid gebruik om hun intellectuele eieren in dat mandje te leggen. Daarbij wordt de uitspraak nader ingevuld, maar vaak ook bijgebogen. Aangezien de President de academici nodig heeft om zijn uitspraak te concretiseren, neemt hij de daaraan door hen gegeven betekenis over.

Het gaat bij de uitspraken dus niet om eenzijdige politieke sturing door de President, maar om een tweezijdig proces dat wetenschappers de kans biedt om het beleid te beïnvloeden. Deelname is onder wetenschappers zeer gangbaar. Deze praktijk is onderdeel van de Confuciaanse rolverdeling waarin aan het advies van academici een groot gewicht toekomt dat door de leider zeer serieus wordt genomen. Chinese experts benadrukken dat deze discursieve praktijk opnieuw aantoonde dat het beleid in China niet top-down door een monolithische centrale overheid wordt vastgesteld, maar voorwerp is van een intensief wederkerig beleidsproces waarin niet-statelijke actoren een actieve en voorname rol vervullen.¹¹⁴

Het proces van wederzijdse intellectuele bevruchting rond slogans is uitvoerig onderzocht en beschreven en is een voorwerp van studie in de bestuurskunde en in *discourse studies*.¹¹⁵ Ook voor NGOs is het gebruik van deze door het Confucianisme geïmpregneerde slogans een gebruikelijke discursieve strategie.¹¹⁶

Deze vertaling van internationale mensenrechtennormen in lokale sociale instituties is een vorm van vernacularisatie van mensenrechten in de door Sally Engle Merry bedoelde zin. Volgens Merry kunnen universele mensenrechten en culturele diversiteit door vernacularisatie effectief met elkaar worden verenigd.¹¹⁷ Dit houdt een proces in van toe-eigening en vertaling. Plaatselijke actoren - in dit geval de

¹¹² Jianlin Song and James Paul Gee, Slogans with Chinese Characteristics: The Political Functions of a Discourse Form, 31(2) 2020 *Discourse & Society*, 201 - 2017, p. 211.

¹¹³ Lee Jones, Theorizing Foreign and Security Policy in an Era of State Transformation: A New Framework and Case Study of China, 4(4) (2019) *Journal of Global Security Studies*, 579 - 597, 587; William J. Norris, *Chinese Economic Statecraft, Commercial Actors, Grand Strategy, and State Control*, Ithaca, 2016, 52 - 53

¹¹⁴ Jinghan Zeng, Narrating China's Belt and Road Initiative, 10(2) (2019) *Global Policy*, 207 - 216.

¹¹⁵ Jinghang Zeng, *Slogan Politics, Understanding Chinese Foreign Policy Concepts*, Singapore, 2020; Ales Karmazin, Slogans as an Organizational Feature of Chinese Politics, (2020) *Journal of Chinese Political Science*, 411 - 425.

¹¹⁶ Yuqiong Zhou and Yunkang Yang, Mapping Contentious Discourse in China: Activists' Discursive Strategies and their Coordination with Media, 28(4) (2018) *Asian Journal of Communication*, 416 - 433.

¹¹⁷ Merry *supra* noot 21, 90 en 220-221.

mensenrechtenwetenschappers waarmee het Centrum samenwerkt - zetten internationale mensenrechten om in lokaal jargon, te weten de invulling en uitleg van de uitspraken van de President. Daarbij verandert de inhoud van de internationale normen niet, maar wel de verpakking waarin zij lokaal worden verbreid.

Vanuit Chinees onderzoeksperspectief is het niet gebruiken van de Presidentiële uitspraken een gemiste kans. Zijn slogans zijn zeer effectieve ingangen voor de onderzoeksagenda van het Centrum en de Chinese wetenschappelijke collega's. Zij zijn zeer bruikbare vehikels om mensenrechtenboodschappen verder te brengen, omdat zij zijn uitgesproken vanaf het belangrijkste spreekgestoelte en vatbaar zijn voor een interpretatie die mensenrechten bevordert. Deze kans niet benutten omdat de President om politieke redenen niet overal populair is zou betekenen dat wordt toegegeven aan buitenwetenschappelijke overwegingen en dat zou afbreuk doen aan de onafhankelijkheid van het onderzoek. Zoals de Chinese experts die door de Commissie zijn gehoord hebben benadrukt, bestaat er onder Chinese mensenrechtenexperts overeenstemming dat de gekozen methode niet alleen goed past in de Chinese epistemologie, maar dat daarmee ook goede resultaten worden behaald.

De veronderstelling dat de onderzoekers kritiekloos zouden zijn is bovendien ongegrond. Dat de onderzoekers verwijzen naar de uitspraken van de President betekent niet dat zij zijn mensenrechtensvisie onderschrijven. Dat blijkt ook wel uit het feit dat het Centre werkt aan de verbetering van mensenrechten in China en dus niet tevreden is met de status quo. De onderzoekers hebben daarnaast ook kritische noten gekraakt, zij het wel op een wijze die zorgt dat deze bij de ontvanger aankomt. Dit is met name het geval waar het gaat om de rechten van moslims.

Medewerkers van het Centre hebben de overheid namelijk regelmatig opgeroepen om te stoppen met het repressieve antiterrorismebeleid en tegelijkertijd de godsdienstvrijheid van moslims onverkort te respecteren. [Medewerker 1](#) deed dat bij voorbeeld tijdens de openingsceremonie van de grote academische conferentie "Honderd Jaar Communistische Partij en Mensenrechten" in Jilin University in april 2021, in aanwezigheid van diverse ministers.¹¹⁸ Inmiddels is er ook een pilot opgestart gericht op het tegengaan van terrorisme met behulp van de Islam en de moslimgemeenschap. Deze wordt uitgevoerd in samenwerking met de rechtenfaculteit van Northwest University of Political Science and Law en de moslimgemeenschap in de stad Xi'an. Hoewel de Commissie bekend is met deze activiteiten, blijven zij in het rapport helaas onvermeld.

Aan de andere kant hebben onderzoekers van het Centre ook niet gearzeld om positieve ontwikkelingen, waarvoor academisch bewijs bestaat, te signaleren, zoals de succesvolle armoedebestrijding, waarvoor ook de VN lof heeft toegezwaaid. Medewerkers van het Centrum beschouwen de lancering van het 'building a community of shared future of mankind' concept, dat China verbindt aan het *acquis* van het internationale recht, inclusief het internationale recht inzake de rechten van de mens, als een kans. Uit empirisch onderzoek uitgevoerd door Alistair Iain Johnston, een Amerikaanse wetenschapper die verbonden is aan Harvard, blijkt dat deze intentie

¹¹⁸ Speech gegeven door [Medewerker 1](#) tijdens de Opening Ceremony van de International Academic Conference on 'The Communist Party of China and the Progress on Human Rights in China', Jilin, China, 8 april 2021.

zichtbaar is in de opstelling van China in de internationale gemeenschap.¹¹⁹ Gedurende de afgelopen jaren heeft China zich ingespannen om steeds beter geïntegreerd te raken in de internationale rechtsgemeenschap.

De benadering waarbij enerzijds op cultuursensitieve wijze kritiek wordt geleverd op het staande beleid, maar anderzijds ook concrete alternatieven worden ontwikkeld, geniet zeer grote steun onder Chinese mensenrechtenexperts en Islamdeskundigen, zoals [Gesprekspartners aangedragen door Medewerker 1](#) aan de Commissie hebben verklaard. Het gaat hier om een effectieve aanpak die een goed alternatief vormt voor de andere wijze van mensenrechtenbevordering, de zogenaamde 'naming and shaming', waarvan op basis van wetenschappelijk onderzoek vaststaat dat deze - zeker ten aanzien van China - ineffectief en zelfs contraproductief is.¹²⁰

5. Transparantie over financiering

p. 7. eerste alinea:

"Bovendien zijn de onderzoekers van het Centrum en de verantwoordelijke bestuurders niet transparant geweest over de externe financiering . Dat is in strijd met de vereisten van de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit en de Code goed bestuur van de Nederlandse universiteiten."

Vervangen door:

"De medewerkers van het centrum zijn van mening dat nu de grant van SWUPL aan de VU werd toegekend en niet aan het Centrum zelve, en omdat zij in dienst zijn van de VU die naast hun salaris ook de materiële budgetten ter beschikking stelde, zij konden volstaan met het vermelden van hun VU affiliatie. De commissie vindt dat een nogal formele interpretatie van de regels en meent dat het transparanter zou zijn geweest om de link met SWUPL wel te vermelden. Zij beveelt dan ook dat dat alsnog zal gebeuren bij publicaties die nog in de pijplijn zitten."

p. 7. tweede alinea:

"Daar komt nog bij dat de onderzoekers niet transparant waren over de externe financiering van het Centrum. Met dat alles maken de onderzoekers van het centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is."

Vervangen door:

¹¹⁹ Alastair Iain Johnston, China in a World of Orders, Rethinking Compliance and Challenge in Beijing's International Relations, 44(2) (2019) *International Security*, 9 - 60.

¹²⁰ Jack Snyder, Backlash Against Human Rights Shaming: Emotions in Groups, 12(1) (2020) *International Theory*, 109 - 132; Jamie Gruffydd-Jones, When Human Rights Pressure is Counterproductive: A Survey Experiment on Women's Rights in China, 2016, <https://zdoc.pub/when-human-rights-pressure-is-counterproductive-a-survey-exp.html>

Daar komt nog bij dat de onderzoekers volgens de Commissie transparanter hadden kunnen zijn over het feit dat de VU voor het centrum een grant van SWUPL had ontvangen. Dat alles kan erin de beeldvorming toe leiden dat het centrum een pro-China reputatie krijgt. De medewerkers dienen zich daarvan bewust te zijn en meer uitleg te geven over de door hen gemaakte wetenschappelijke keuzes."

p. 8. zesde alinea:

"Verwijtbaar is dat de onderzoekers van het Centrum ... onvoldoende open zijn geweest over de externe financiering - niet op de website van het Netwerk/Centrum, niet op de website van de universiteit en niet in de publicaties. Dat is in strijd met de gedragscode wetenschappelijke integriteit."

Vervangen door:

"De medewerkers van het Centrum zijn van mening dat zij, nu zij in dienst zijn van de VU die naast hun salaris ook de materiële budgetten ter beschikking stelde, konden volstaan met het vermelden van hun VU affiliatie. Naar het oordeel van de Commissie zou het in ieder geval met de geest van de Gedragscode Integriteit in overeenstemming zijn om de grant van SWUPL wel te vermelden."

p. 8. zevende alinea:

"Daar komt nog bij dat de onderzoekers niet transparant waren over de externe financiering van het Centrum... Met dat alles maken de onderzoekers van het Centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is. Het maakt de resultaten van onderwijs en onderzoek bij voorbaat kwetsbaar of zelfs ongeloofwaardig - zelfs als daar puur wetenschappelijk gezien geen aanleiding voor zou zijn."

Vervangen door:

"Daar komt nog bij dat de onderzoekers volgens de Commissie transparanter hadden kunnen zijn over het feit dat de VU voor het centrum een grant van SWUPL had ontvangen... Voorkomen moet worden dat het beeld ontstaat dat het centrum pro-China is. Dat zou de resultaten van onderwijs en onderzoek kwetsbaar of ongeloofwaardig maken, zelfs als daar wetenschappelijk gezien geen aanleiding voor is."

p. 24:

"Het Centrum is voor zijn inkomsten vrijwel geheel afhankelijk van het *Human Rights Institute van de Southwestern University of Political Science and Law* (SWUPL)."

Vervangen door:

"Het Centrum wordt bekostigd door de VU dat daarvoor gebruik maakt van een grant die afkomstig is van het *Human Rights Institute van de Southwestern University of Political Science and Law* (SWUPL)."

Toelichting:

Volgens de Commissie is er door het Centrum onvoldoende transparantie betracht over de externe financiering en is daardoor de onafhankelijkheid van het onderzoek in het geding gebracht.

Weliswaar is er door SWUPL aan de VU een grant toegekend ten behoeve van het onderzoek van het Centre, maar het gaat hier om een relatie tussen twee universiteiten op instellingsniveau. De onderzoekers die aan het Centrum verbonden zijn onderhouden geen financiële of andere gezagsrelatie met SWUPL. De onderzoekers hebben een arbeidsovereenkomst met de VU en die draagt ook zorg voor de materiële uitgaven. Het Centrum maakt deel uit van de bestuursstructuur van de VU: de onderzoekers zijn aangesteld bij de Afdeling 'Beliefs and Practices' van de Faculteit Religie en Theologie. Het afdelingshoofd, de decaan en in hoogste instantie het CvB hebben zeggenschap over de onderzoekers. Deze VU affiliatie is door de onderzoekers consequent vermeld.

Met deze constructie wordt overigens voldaan aan de voorwaarden die SWUPL aan de grant heeft gesteld: de academische onafhankelijkheid van het onderzoek dient verzekerd te zijn, het Centrum maakt deel uit van de VU en wordt beheerd in overeenstemming met de interne regels van de universiteit en het Nederlandse recht.

6. Conclusie

p. 41/42:

"Door te claimen dat een sociaalwetenschappelijke methodologie wordt toegepast, door die vervolgens onvoldoende te verantwoorden en door in publicaties kritiekloos aan te sluiten op de mensenrechtentvisie van de Chinese President, en door niet transparant te zijn over de kwetsbare financiering, maken de onderzoekers van het Centrum zich kwetsbaar voor politieke inkadering, waardoor hun onafhankelijkheid in het geding is."

Vervangen door:

"Het onderzoek van het centrum roept serieuze theoretische en methodologische vragen op die meer verantwoording vereisen. In het kader van hun onderzoeksstrategie maken de medewerkers gebruik van de slogans van het Chinese leiderschap en dat doet de wenkbrauwen fronsen. Daar komt nog bij dat de onderzoekers volgens de Commissie transparanter hadden kunnen zijn over het feit dat de VU voor het centrum een grant van SWUPL had ontvangen. Om te voorkomen dat dit alles er in de beeldvorming toe leidt dat het centrum een pro-China reputatie krijgt, dienen de medewerkers zich hiervan bewust te zijn en meer uitleg te geven over de door hen gemaakte wetenschappelijke keuzes."

Bijlage 7
Reactie college van bestuur VU

7000

Tijdelijke Onderzoekscommissie CCHRC
t.a.v. de secretaris,

Per e-mail:

NUMMER	OMSCHRIJVING	UW REF. VAN	UW NUMMER
CONCEPT	CONCEPT	14.06.2022	
E-MAIL	BILDOEN	BILLAGEN	-

Betreft: Reactie conceptrapport Tijdelijke Onderzoekscommissie CCHRC

Geachte voorzitter, geachte leden van de Tijdelijke Onderzoekscommissie CCHRC,

Hartelijk dank voor het toezenden van het conceptrapport en voor de inspanningen van uw commissie. U heeft ons gevraagd te reageren op eventuele feitelijke onjuistheden of onduidelijkheden in het conceptrapport. Via deze brief maken wij graag gebruik van deze mogelijkheid.

Reactie

In het navolgende reageren wij puntsgewijs op feitelijke onjuistheden en onduidelijkheden.

- > Pagina 4, eerste alinea
De subsidiebedragen lagen tussen de 185.000 en 272.000 euro.
- > Pagina 4, derde alinea
De website is niet uit de lucht gehaald. Er is een VU-verklaring op de eerste pagina geplaatst en de inhoudelijke bijdragen zijn verwijderd.
- > Pagina 5, één na laatste alinea
Voor de duidelijkheid zou kunnen worden vermeld dat het om het 'toenmalige' College van Bestuur ging.
- > Pagina 7, derde alinea
In de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit en de Code goed bestuur universiteiten is niet de verplichting opgenomen de financiering van onderzoek te vermelden op de website van de universiteit.
- > Pagina 8, onder 1
Het zou goed zijn als in het rapport telkens een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen:
 1. bestuurders van het CCHRC;
 2. bestuurders van de Faculteiten; en
 3. het CvB.Daarnaast zijn binnen het CCHRC niet alleen onderzoekers (WP) maar ook medewerkers (OBP) werkzaam.

DE VRIJE UNIVERSITEIT
De Boeklaan 1105
1081 HV Amsterdam

POSTADRES
De Boeklaan 1105
1081 HV Amsterdam

WWW.VU.NL

- **Pagina 8, onder II**
Al in 2017 heeft de decaan van FRT gesprekken gevoerd met de directeur van het CCHRC over de noodzaak van diversificatie van de financiering van het CCHRC.
- **Pagina 13, onder 12**
De Commissie heeft vanuit haar onafhankelijke rol het reglement zelf vastgesteld, na deze te hebben besproken met de VU.
- **Pagina 13, onder 13**
Taalkundige opmerking: Het CvB is nu het antecedent van de zin, terwijl waarschijnlijk de drie kernonderzoekers worden bedoeld.
- **Pagina 17, onder 24**
De samenwerking met Huawei is wel tot stand gekomen.
- **Pagina 23, onder 44**
De contacten tussen SWUPL en de VU verliepen via de directeur van het CCHRC. De directeur bedrijfsvoering was hier geen onderdeel van en kan zich ook niet herinneren een dergelijke uitspraak te hebben gedaan.
- **Pagina 23, onder 45**
Het College van Bestuur heeft geen besluit genomen ten aanzien van het CCHRC.
- **Pagina 25, onder 50**
De overeenkomst beschrijft de voorwaarden waaronder SWUPL de subsidie verstrekt en is uitsluitend ondertekend door SWUPL. Hoewel de overeenkomst wederkerige elementen heeft, is de vraag of de kwalificatie 'samenwerkingsovereenkomst' passend is.
- **Pagina 26, onder 56**
Al in 2017 heeft de decaan van FRT gesprekken gevoerd met de directeur van het CCHRC over de noodzaak van diversificatie van de financiering van het CCHRC.
- **Pagina 26, onder 59**
De bestuursvoorzitter van centrum is budgetbeheerder tot level 1 (t/m € 2500,-). Vanaf level 2 is een handtekening vereist van de directeur bedrijfsvoering van de Faculteit Religie en Theologie.
- **Pagina 27, onder 62**
Het overzicht is niet helemaal correct. Hierbij een correct overzicht:
 - Bestuursvoorzitter (=hoogleraar) te
 - Editor in chief = (dezelfde persoon als de bestuursvoorzitter)
 - Directeur (=projectmanager) te
 - Webondersteuner (=universitair docent)
 - Managing editor (=onderzoeker)
 - Hoofd administratie n 2022 niet meer in dienst)
 - China onderzoeker (=onderzoeker) te
 - Onderzoeker islam ïte (in 2022 niet in dienst)
 - Onderzoeker islam ïte (in 2022 niet in dienst)
 - Onderzoeker islam ïte (in 2022 niet in dienst)
- **Pagina 38, onder 101**
De eenzijdige financiering was geen onderdeel van de oprichting van het centrum. Er was vanaf de start de wens om de financiering van het centrum te verbreden om redenen van risicospreiding en bedrijfsvoering.
- **Pagina 42, onder 121**
De financiering vanuit SWUPL werd per jaar verstrekt. Vanuit de VU is niet gedacht in een periode van zes jaar subsidie van SWUPL. Het is niet duidelijk waar de Commissie dit op baseert.
- **Pagina 42, onder 122**
Het is niet duidelijk wie wordt bedoeld met de 'verantwoordelijke bestuurders'. Wordt hier bedoeld de bestuurders van het centrum?

Tot slot

Mocht u een nadere toelichting willen of vragen hebben naar aanleiding van deze reactie, dan vernemen wij dit graag. Wij wensen u veel succes met de afronding van het rapport en zien de eindversie graag tegemoet.

Met vriendelijke groet,
namens het College van Bestuur,

Rector Magnificus